

Etika

szerep önismeret felelősség
család szabály
érzelem szeretet
párkapcsolat viszonzás
tervezés

Etika
7.

Etika

Tankönyv

Eszterházy Károly Egyetem
Oktató- és Fejlesztő Intézet

Engedélyszám: TKV/1946-10/2018. (2018. március 19. – 2023. augusztus 31.)

A tankönyv megfelel az Ember és társadalom műveltségterület előírásainak: 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet (NAT 2012), az 51/2012. (XII. 21.) EMMI-rendelet 2. melléklet: Kerettanterv az általános iskola 5–8. évfolyamára 2.2.06 Erkölcstan megnevezésű, 4. melléklet: Kerettanterv a gimnáziumok 7–12. évfolyama számára 4.2.06 Erkölcstan megnevezésű, valamint 5. melléklet: Kerettanterv a gimnáziumok 5–12. évfolyama 5.2.07 Erkölcstan megnevezésű kerettanterv előírásainak.

A tankönyvvé nyilvánítási eljárásban közreműködő szakértők: Tuzáné Mák Zsuzsanna, Nagy Károly

Tananyagfejlesztő: Alexandrov Andrea, Dobszay Ambrus, Fenyődi Andrea, Jakab György

Alkotószerkesztő: Fenyődi Andrea, Baranyai Katalin

Vezetőszerkesztő: Baranyai Katalin

Tudományos szakmai szakértő: Gloviczki Zoltán

Pedagógiai szakértő: Éger Gyöngyi

Fedélterv: Slezák Ilona

Illusztrációk: Létai Márton

Fotók: ThinkstockPhoto, 123rf, Fortepan, Remac Grafika Bt., MTI Fotó: Beliczay László, Rosta Tibor,

Kovács Attila, Matusz Károly, Rosta Tibor, Balázs Attila, Mohai Balázs, Oláh Tibor

© CULTIRIS / Molnár István Géza / AKG-Images, Peter Menzel / SCIENCE PHOTO LIBRARY

A tankönyv szerkesztői köszönetet mondanak a korábban készült tankönyvek szerzőinek, akik olyan módszertani kultúrát teremtettek, amely példát adott e tankönyv készítőinek is. Ugyancsak köszönetet mondunk azoknak a művészeknek, akiknek alkotásai tankönyveinket gazdagítják. Köszönjük azoknak a tanároknak és diákoknak a munkáját, akik hasznos észrevételeikkel és javaslataikkal hozzájárultak e tankönyv végső változatának kialakításához.

Minden hivatkozott internetes oldal utolsó megtekintése: 2018. 01. 15.

© Eszterházy Károly Egyetem, 2017

ISBN 978-963-436-165-7

Eszterházy Károly Egyetem • 3300 Eger, Eszterházy tér 1.

Tel.: (+36-1) 460-1873 • Fax: (+36-1) 460-1822 • Vevőszolgálat: vevoszolgalat@ofi.hu

A kiadásért felel: dr. Liptai Kálmán rektor

Raktári szám: FI-504030701

Műszaki szerkesztő: Vámos Norbert, Marcsek Ildikó • Grafikai szerkesztő: Vámos Norbert, Slezák Ilona

Nyomdai előkészítés: Vámos Norbert, Hanák Katalin

Terjedelem: 14,3 (A/5) ív • Tömeg: 260 gramm

1. kiadás, 2018

Az újgenerációs tankönyv az Új Széchenyi Terv Társadalmi Megújulás Operatív Program 3.1.2.-B/13-2013-0001 számú, A Nemzeti alaptantervhez illeszkedő tankönyv, taneszköz és Nemzeti Köznevelési Portál fejlesztése című projektje keretében készült. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Nyomta és kötötte:

Felelős vezető:

A nyomdai megrendelés törzsszáma:

magyar
nyomdaipari termékek
NYOMDA- ÉS PAPÍRIPARI SZÖVETSEG

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Bevezető

Csak egyszer vagyunk fiatalok.
Utána más mentséget kell találnunk.
graffiti

Hogy valaki lehess,
ne próbálj valakinek látszani!
graffiti

Ne makacskodj,
forogj együtt a Földdel!
graffiti

Kedves hetedikes tanulók!

Hetedik osztályban egy kicsit magasabb szinten folytatjátok etika tanulmányaitokat. A tankönyv idei nagy témakörei már ismerősek lesznek, hiszen két évvel ezelőtt is szó volt róluk. De most, idősebben, belépve a serdülőkorba több tapasztalatotok és tudásotok lehet. Már más szemmel tekinthettek ugyanazon témákra, ezért sok új – néha egészen bonyolult – kérdéssel is találkozhattok.

Miről is lesz szó?

Az első fejezet az *ember* néhány lényegi vonását próbálja feltárni: a gondolkodást, az érzelmeket, a vágyakat és értékeket, szól az önismeret és az önkifejezés szerepéről. A második fejezet a *társkapcsolatokat* vizsgálja, kiemelve a vonzódás, a párkapcsolatok, az együttjárás témáját. A harmadik ismét a *közösségekről* szól, amelyekhez tartoztok, de a korábbi évekhez képest több valós dilemmával.

Hogyan tanuljuk az etikát?

Az etika tanulásának középpontjában Te állsz – tapasztalataiddal, gondolataiddal, meg látásaiddal. Tanulása során tulajdonképpen mindezeket vizsgálod, hogy jobban megismerd magad. Ebben legfontosabb segítség a társaid jelenléte: a velük való beszélgetések, viták, az együttműködés és közös alkotás. Ez a kölcsönösség csak úgy működik, ha tisztelitek egymást, és így megbízhattok egymásban. Beszéljetek arról is a tanév elején vagy akár közben is, milyen módon teremthetitek és őrizhetitek meg ezt a bizalmat!

Természetes, hogy a világ dolgairól különbözőképpen gondolkodtok, ezért fontos az egymás megértésére törekvés és az előrevivő kommunikáció. Ha másképpen látsz valamit, mint egy társad, az új gondolatokat indíthat el benned, és egy-egy kulturált vitában megerősödhet vagy meg is változhat a véleményed.

A tankönyv használata

A leckék egy-egy gondolatébresztő idézettel (mottóval) és kérdésekkel kezdődnek. Ezeket követik a feladatok, amelyek között sok megbeszélésre, vitára hívó páros vagy csoportos munkaformában javasolt feladatot találhattok. Ezen kívül a fantáziátokra is szükség lesz a dramatikus játékokhoz, történetek kitalálásához.

Kétféle szöveggel találkozhattok: irodalmi idézetekkel, amelyek kapcsán etikai kérdések merülhetnek fel, és informatív, magyarázó szövegekkel.

A képek nem csupán illusztrációként szerepelnek, többhöz feladat is kapcsolódik.

A tananyag fogalmait ti magatok alkothatjátok meg a feladatok elvégzésével. Ezt segíti a lecke utolsó oldalán található *Rendszerezünk!* és az *Összegző kérdések* modul, amelyek segítségével összefoglalhatjátok a témát.

Önálló munkára ajánlunk kutató feladatokat a *Nézz utána!* cím alatt, legvégül érdekes könyvekre, filmekre és honlapokra irányítjuk a figyelmet.

A fejezeteket a *Visszatekintő* oldalak zárják, amelyeken összefoglaló feladatokat oldhattok meg.

Mindezekén túl találhattok *projektfeladatokat* is, amelyek alkotásai fokozatosan épülnek fel, ahogyan haladunk a tankönyvben. Részben egyéni feladat, részben közös munka során születhetnek meg a produktumok, ha ezekben belevágtok.

A tankönyv utolsó részében érdekes olvasmányokat, játékokat, feladatokat ajánlunk a leckékhez a *Gyűjteményben*. Ezeket piktogrammal ➔ jelöltük.

A tankönyvben nagyon sok feladat van, mindegyik elősegíti a témák feldolgozását, de nem kell mindet megoldani!

Az ideai munkafeladatok – projektek

Ahogy a korábbi tankönyvekben, idén is kínálunk tanórákon átívelő alkotó munkafolyamatot. Ezekből több is megjelenik a tankönyvben, részben külön projektoldalakon, részben a leckék végén, mivel a leckék témáihoz kapcsolódnak.

Ehhez javasoljuk, hogy tanórai füzeteteken kívül nyissatok egy másik, egész évben használható projektfüzetet is! Ez lehetőleg egy szép és időtálló füzet legyen, amelybe be lehet ragasztani érdekes dolgokat, amelybe jólesik majd írni és rajzolni. Szeretnénk, ha a projektfüzet szép emlék maradna számotokra – „Ilyen voltam hetedikes koromban!” –, amelyet majd megmutathattok gyermekeiteknek és unokáitoknak is.

A fejezetekhez kapcsolódóan több projekten dolgozhattok. Lesz, amit egyedül végeztek – ennek az az oka, hogy személyes témákról fogalmazhatjátok meg gondolataitokat, és lesz olyan is, amelyeket társakkal együtt, a fantáziátokat használva és együttműködve alkottok meg.

A három projektet három különböző piktogram jelöli.

Emlékkönyv

Itt a szerelem!

A család

EMLÉKKÖNYV – EGYÉNI FELADAT

Az éves munka során, a javasolt projektfeladatok eredményeként egy *Emlékkönyvet* hoztak létre, mindenki a sajátját. Az emlékkönyv régen azt a célt szolgálta, hogy mások írjanak és rajzoljanak kedves üzeneteket és jótanácsokat a fiatalok számára. Ezek a beírások később segítettek felidézni a régi barátokat és emlékeket. Az emlékkönyvek azonban lehetnek titkos naplók is. Sokan még egyedi titkosírásokat is kitaláltak, hogy csak ők tudják majd elolvasni korábbi gondolataikat.

Szeretnénk, ha a projektfüzetet úgy írnátok és rajzolnátok meg, hogy valóságos *Emlékkönyv* legyen belőle. Ha szépen és őszintén vezetitek, ez az *Emlékkönyv* megőrzi, milyenek voltatok 13-14 éves korotokban, miről és hogyan gondolkoztatok.

Az *Emlékkönyv* mindenkinek a saját tulajdona. Személyes tárgy, olyan, mint egy napló. Mindenkinek joga van eldönteni, hogy kinek mutatja meg. Kérjük, ezt tartsátok tiszteltben!

ITT A SZERELEM! – TELEREGÉNY

A második fejezet projektje a párkapcsolatokról szól. Szereplőket kínálunk nektek, hogy róluk beszélve, rajtuk töprengve elmondhassátok a véleményeteket, anélkül, hogy fel kellene tárnotok saját titkaitokat. Írhattok róluk teleregényt és ahhoz kapcsolódóan forgatókönyvet, vagy készíthettek képregényt vagy blogot. Saját véleményetek pedig bekerülhet a tovább vezetett *Emlékkönyvbe*.

A CSALÁD – EGYÉNI ÉS KÖZÖS PROJEKT

A tankönyv harmadik fejezetének nagy része a családról fog szólni. A hozzá kapcsolódó projektfeladat egyrészt saját családot bemutatása, másrészt a képzeletbeli Vincze családról szól. Ennek a közös feladatnak a megoldási módja a szerepjáték. Három részfeladatot kaptok, s ezeket egy-egy tanításon kívüli alkalommal végezhetitek el.

Tartalom

BEVEZETŐ	5
I. KI VAGYOK ÉN?	9
Emlékkönyv – projektindító	10
1. Hetedikesek lettünk	11
2. Vagyok, mint minden ember	15
3. Értelmem és érzelem	20
4. Gondolkodás és nyelv	25
5. Az erkölcsi jó	30
6. Érték, vágy, cél	36
7. A személyiség és szerepei	41
8. Gyermekkor és felnőttkor között	46
Visszatekintő	51
II. PÁRKAPCSOLAT ÉS SZERELEM	53
Itt a szerelem! – projektindító	54
9. Lányok és fiúk, fiúk és lányok	56
10. Szerelem!	61
11. Együttjárás	66
12. Derűre ború	71
13. Elválás, szakítás	76
14. Azt mondom: NEM!	81
15. Hogyan szeresselek?	85
Visszatekintő	89
III. KÖZÖSSÉGEIM	91
A család – projektindító	92
16. És boldogan éltek... ..	94
17. Otthon, család, közösség	99
18. Családi mozaik	104
19. Élet zengi be az iskolát	110
20. Nincs egyebünk, csak a törvényeink	115
21. Alkalmazkodás és önállóság	120
22. Senki sem különálló sziget	125
Visszatekintő	130
IV. GYŰJTEMÉNY	131

I. KI VAGYOK ÉN?

Nyissuk meg az Emlékkönyvet!

Az *Emlékkönyvbe* írandó feladatok az első fejezetben minden lecke végén megjelennek, de a továbbiakban is fel-felbukkan olyan kérdés, amelyet egyéni feldolgozásra javasolunk. Ezeket jelezzük, és arra biztatunk, hogy a tanév végéig vezesd az *Emlékkönyvedet*. Természetesen bármelyik témával kapcsolatos gondolatodat lejegyezheted.

Tekintsd át a tankönyv első fejezetét, keresz néhány, az *Emlékkönyv* piktogrammal jelezte feladatot!

Tervezd meg, hogyan fogsz dolgozni saját füzetedben, hogy áttekinthető legyen! Majd végezd el az első feladatokat, amelyeket ezen az oldalon adunk meg!

1. Névjegy

Rajzolj magadnak névjegyet! A neveden kívül írd rá: a becenevedet (ahogy szeretnéd, hogy szólítsanak), jellemző elfoglaltságodat (például tanuló, életművész, horgász), találd ki magadnak „indiánnevet” (például Fűrge Szarvas, Eszes Bagoly)! Készíts hozzá olyan logót, rajzot, amelyet megfelelőnek gondolsz a magad megjelenítésére!

2. Képeim

Ragassz be egy fényképet magadról az *Emlékkönyvbe*! Készíts hozzá képaláírást!

Ragassz be egy olyan fényképet is, amelyen másokkal vagy együtt! Írd alá, kik ők, és miért fontosak a számodra!

Rajzolj önarcképet, amelyen akár neked fontos vagy rád jellemző tárgyak, szimbólumok is helyet kaphatnak!

Rajzold körül a tenyeredet, színezd ki, rajzold bele a legjellemzőbb vonalakat, és ragaszd be az *Emlékkönyvbe*! A másik kezedről készíts ujjlenyomatokat!

3. Életrajzom

Készíts rövid önéletrajzot! Melyek voltak életed fő eseményei? Melyek azok a fontos dolgok, amelyek leginkább jellemzőek rád, amelyek leginkább meghatározzák, hogy ki vagy?

4. Ami fontos nekem

Készíts listát a füzetedbe azokról az élőlényekről (emberekről, állatokról, növényekről), és dolgokról (tárgyakról, eseményekről, értékekről), amelyek különösen fontosak számodra, és amelyeket esetleg szívesen bemutatnál a többieknek is!

1. Hetedikesek lettünk

- Gondold végig, tavaly szeptember óta milyen fontos változások történtek a környezetemben, a világban és benned! Melyiknek örülsz leginkább?
- Mit gondolsz, miben lesz más ez a tanév számodra, mint az előző? Van-e új célod?

Egyetlen ember sem léphet kétszer ugyanabba a folyóba, mert az már nem ugyanaz a folyó, és ő már nem ugyanaz az ember.

*Epheszoszi Hérakleitosz,
ókori görög filozófus*

1. Miről volt szó? Mit tanultam?

Ebben a leckében felidézük a tavaly tanultakat, és előretekintünk az ideai etika tanulmányokra. A hatodik osztályban a *társadalmi együttélés, a technikai fejlődés és a mindenséget kutató ember* kérdéseit, problémáit vitathattátok meg. Két csoportban láthattok szavakat, amelyek valamilyen módon kapcsolhatók ezekhez a témákhoz. Mindenki válasszon egy szót, majd sorban mondjátok el egy-egy mondatban, mit jelent számotokra ez a fogalom! Érdekes megoldás, ha a két csoportból választott egy-egy fogalmat összefűzitek.

2. Látható fogalmak

Dolgozzatok kiscsoportokban! Válasszatok ki egy fogalmat az 1. feladatból, és élő-képben vagy pantomim-előadással jelenítsétek meg!

Ezután mutassátok be a többi csoportnak! Ők találgassanak, mi lehet a fogalom!

Ha ügyes kezűek vagytok, rajzban, fotómontázzsal, tárgyakkal is megjeleníthetitek.

3. Egy téma – egy kérdés

Mindenki fogalmazzon meg magának valamelyik témában egy kérdést, amely foglalkoztatja, és írja le a füzetébe! Körben járva tegyétek fel egymásnak a kérdéseiteket, és jegyezzétek le a többiek válaszát, kétélyeit, ötleteit!

4. A képtől a gondolatig

Nézzétek meg a 12. és 13. oldalon látható képeket! Ismerősek-e? Adjatok címet a képeknek közösen!

A képek a hatodikos tananyag három fő témaköréhez kapcsolhatók, de más témák is eszetekbe juthatnak. Alkossatok csoportokat, és minden csoport válasszon egy képet és egy feladatot!

a) Adjatok elő rövid párbeszédet vagy jelenetet a képhez kapcsolódóan!

b) Készítsetek elő rövid kiselőadást egy témáról, amely a kép kapcsán eszetekbe jut, majd a szövivők adják elő!

c) Fogalmazzatok meg egy dilemmát, amit számotokra a kép felvet, és fűzzetek hozzá egy érvet és egy ellenérvet!

5. A tanulási módokról

Az etika tanulásának fontos része az, hogy közösen alakítsátok ki a tanulási módokat. Most tekintetek vissza arra, hogyan tanultatok az eddigi évfolyamokon! Csoportokban dolgozva töltsétek ki a táblázatot, majd összegezzétek és vitassátok meg a javaslataitokat!

Mi működött jól?	Mi nem működött jól?	Min kellene változtatni?	Hogyan változtassunk?

Javaslataitok alapján minden csoport fogalmazzon meg 3 alapszabályt az órai és az otthoni munkára vonatkozóan! Szavazással válasszátok ki a legjobbkat, és a jövőben igyekezzetek alkalmazni ezeket!

6. Játékgyűjtő

Idézzétek fel a korábbi órákról az érdekes játékokat, foglalkozási formákat, szövegeket! Javasoljatok ti is játékokat! Játsszátok el zárásként kedvenc játékotokat!

RENDSZEREZZÜNK!

Alkoss mondatokat az első feladat szavaival úgy, hogy összefüggéseket keresel! Az alábbi mondatok példák lehetnek.

Ha az emberek pazarolják az erőforrásokat,	akkor...
Szerintem az emberek nem tisztelik az életet,	mert azt látom, hogy...
Az emberiség békében tudna élni,	ha...

ÖSSZEGŐ KÉRDÉSEK

- Melyik volt számodra a legérdekesebb téma az ötödik és a hatodik évfolyamon?
- Volt-e olyan téma, amiről úgy érzed, keveset beszéltetek? Mi hiányzott még?
- Emlékszel-e olyan veled történt eseményre, amely kapcsolható valamelyik témához?

NÉZZ UTÁNA!

- Tekintsd át a hetedikes könyv tartalomjegyzékét! Válassz ki két leckét! Anélkül, hogy tovább lapoznál, találgass, miről fog szólni! Előkerült-e már korábban ez a téma?
- Írj le magadnak néhány kérdést vagy saját véleményt, ami kapcsolódik a témához! Lapozz a kiválasztott leckékhez! Ha úgy látod, nem esik szó arról, ami érdekel, javasolhatod csoportodnak és a tanárodnak, hogy egészítsétek ki!

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Ismerkedjete meg újabb játékokkal a következő forrásokból:

www.osztalyfonok.hu/cikk.php?id=175 Pedagógiai játékok

www.drama.hu Játéktár

Gabnai Katalin: *Drámajátékok* (Helikon Kiadó, 2015)

2. Vagyok, mint minden ember

- Egyetértetek-e az író mondatával?
- Mit gondoltok, hogyan folytatódhat a szöveg?

Sok van, mi csodálatos,
de az embernél nincs semmi
csodálatosabb...

Szophoklész: *Antigoné* – részlet.
Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása

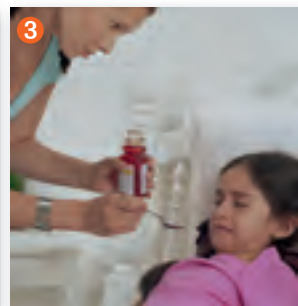
1. Beszéljünk az emberről!

A mottóban szereplő, ókori színdarab fordítója az ógörög *deinosz* kifejezést fordítja *csodálatos*-nak. Ennek a szónak azonban nem ez az egyetlen jelentése. A szótárak a következő jelentéseit ismerik: *hatalmas, ijesztő, veszélyes, különös, csodálatos, rendkívüli, szörnyű, furcsa*.

- Az idézetben szereplő „*csodálatos*” szó helyére tegyetek be egy másikat, majd folytassátok a mondatot! Például: *Sok van, mi furcsa, de az embernél nincs furcsább, mert...*
- Milyen jelzőket választanátok ti az ember bemutatására? Fogalmazzatok meg hasonló mondatokat!

2. Mit mesél rólunk a kép?

Dolgozzatok kiscsoportokban! Válasszatok ki egy-egy személyt, és mutassátok be néhány mondatban, ki lehet ő!

3. Mit üzentünk magunkról, az emberiségről az űrbe?

Az első üzenetet a Pioneer–10 [pájonir] űrszonda vitte magával 1972-ben, azzal a reménnyel, hogy földön kívüli értelmes lények majd rátalálnak. A képen látható arannyal bevont alumínium lemez bal felső sarkában univerzumunk leggyakoribb elemének, a hidrogénnek egyszerűsített képe található. Jobbra a nő és a férfi testének rajza látható. Mögöttük az űrszonda méretarányos ábrája látható. Ennek alapján meghatározható a két emberi alak magassága. A tábla közepére a Naprendszer helyzetének meghatározása került.

1977-ben egy másik szondával, a Voyager–1-gyel [vojdzser] is küldtek az emberek üzenetet az űrbe. Ezen a *Föld hangjai* című lemezen a Föld 35-féle természetes és az ember által keltett mesterséges hangot rögzítettek: a szél zúgását, gyermeksírást, kutyaugatást, nevetést, ezen kívül 55 nyelven – köztük magyarul is – üdvözlő szöveget. 27 zeneszámból válogattak részleteket: Mozart *Varázsfuvola* című operájától az ausztráliai bennszülöttek énekén át a Beatles zenéi szerepelnek a lemezen.

- Nézz utána könyvtárban vagy az interneten, hogy még milyen információk szerepeltek az űrbe küldött üzenetekben!
- Gyűjtsetek össze minél több ötletet arról, hogy milyen „űrüzeneteket” kellene még összeállítani!
- Készítsetek ti is üzenőkártyát az elképzelt értelmes űrlények számára, amelyben bemutatjátok az emberiség legfőbb jellemzőit!

4. Mit üzenünk a jövőbe utódainknak?

Az időkapszula olyan tartály, amelybe a jelen különböző tárgyait, megőrzésre méltó emlékeit helyezik el úgy, hogy a távoli jövőben élő emberek megtalálják.

- Kiscsoportokban tervezetek meg egy időkapszulát! Ötleteljétek, mi mindent rejtenétek el benne a jelenkorról! Rendezzétek halmazokba az ötleteket: például emberi arcok, a szeretet megnyilvánulásai, zenék, művészeti alkotások, hasznos technológiák, természeti jelenségek, fontos események stb. Majd készítsetek listát egy-egy témában: mi legyen az öt legfontosabb zene/kép/emberi csoda stb.!
- Válasszatok ki néhányat ezek közül, és beszéljétek meg, vajon ismerni fogják-e ezeket utódaink ötven vagy száz év múlva!

5. Emberi – állati!

Olvasátok el a két szöveget, amelyekben emberekről és állatokról esik szó, majd beszélgetsetek a kérdésekről!

Összehasonlítva az ember és az állatok agyműködését sok hasonlóságot és eltérést fedezhetünk fel. [...] A kutatások során kiderült, hogy majmok és a delfinek olyan feladatokat is meg tudnak oldani, amelyek az embernél a fogalmi gondolkodáshoz van kötve. A patkányok és a hangyák kitűnően megtanulják a labirintusfeladatokat, jobban teljesítenek, mint az emberek. A méhek a parányi agyukat használva pontosan közlik egymással a virágmezők helyét. Ezekből a megfigyelésekből arra következtethetünk, hogy az állat válaszol az őt érő ingerekre, és a fejlettségi szintjéhez képest döntést hoz, vagyis választ jó és rossz között. [...]

Az állatok memóriával is rendelkeznek. A ló, ha beüti a fejét, vagy megbotlik valahol, akkor még hosszú idő után is emlékezik a helyre, ahol ez megtörtént, és lehajtja a fejét, vagy átugorja az akadályt, sokszor akkor is, ha azt eltávolították onnan. [...] Az ember a környezettől függetlenül is el tud képzelni dolgokat, változatos terveket sző, esetleg ábrándozik arról, ami meg sem történhet. Elméjében létrehozhat képtelen vagy működő dolgokat.

Az eddig elvégzett megfigyelések nem tudtak egyértelmű választ adni arra, hogy az állatok rendelkeznek-e öntudattal, vagyis tudnak-e magukról, tudatosul-e az elméjükben az „Én vagyok valaki” fogalom. [...] Az *Értelmesek-e az állatok?* kérdésre nem lehet igennel vagy nemmel válaszolni. Csányi Vilmos etológus ezt így fogalmazza meg: „Egészen széles tartománya van ennek az állapotnak, mi magunk valószínűleg a tartomány felső részén állunk, de nincs szakadék közöttünk és a hozzánk legközelebb állók között, fokozatok vannak, mértékek, de nem biztos, hogy ezek egyben kategóriák is.”

Értelmesek-e az állatok? www.fokusz.info

Az ember rokona vagyok, mi? [...] Hát nem tetszenek látni a különbséget? Az én testemet meleg bunda takarja. Mint minden normális emlőst. Az ember meg! Minden rongyot magára aggat, hogy azt a satnya bőrt megvédje! Aztán az én gerincem rendesen meg van görbülve, hogy könnyedén bármit felvehessek a földről. Az ember? Mire lehajol azzal a piszkafa gerincével, elfordul a föld alatta. Vagy nézzék meg az arcomat! Ez egy szép, szabályos, derűs ábrázat. Ezzel hasonlítják össze azt a kókuszdiót, amit az ember a két füle között visel? [...] Még hogy ő meg én rokonok vagyunk! Ha már az arcát nem nézzük, vizsgáljuk meg a lelkét! Mikor akartam én az embereket ketrecbe zárni, hogy az őserdőben a többi majomnak mutogassam? Mikor dobáltam én meg száraz pereccel, hogy idegrohamot kapjon? [...] És mikor kísérleteztem vele, hogy feltaláljam az influenzabacillus ellenszerét?

Nógrádi Gábor: Segítség, ember! – részlet

- Milyen állatokkal hasonlítja össze az embert az első szöveg? Ki beszélhet a második szövegben?
- Milyen különbségeket és hasonlóságokat emel ki a két szöveg az ember és az állat között? Melyikből van több?
- A szöveg szerint az ember vagy az állat értelmesebb?
- A szöveg komolyan vagy ironikusan beszél a témáról?
- Milyen más állati és emberi tulajdonságot tudsz felidézni?

6. Emberi viszonyok

Párokban beszéljessetek a képekről!

- Kik lehetnek a képen?
- Milyen történetek állhatnak mögöttük?
- Milyen szándékokat, célokat, lelkiállapotokat, érzéseket tulajdonítottok a szereplőknek?
- Milyen jóra és rosszra utaló elemeket találtok a képeken?

Ezután az egész csoport gyűjtsön szavakat, amelyek a képekhez kapcsolódnak! Ezeket helyezzék el gondolatterképen! Milyen kép rajzolódik számotokra az emberről?

MILYEN VAGYOK?

1. Amiben jó vagyok

Sorolj fel minél több olyan dolgot, amelyet szívesen, és olyanokat, amelyet jól csinálsz! Milyen helyzeteket tudsz jól megoldani? Írjál minél több konkrét példát! Melyik az a terület, ahol sok ismereted van? Milyen tulajdonságodra, adottságodra, cselekedetedre vagy a legbüszkébb?

2. Milyennek látnak mások?

Fejezd be az alábbi mondatokat az *Emlékkönyvben!*

A szüleim... tartanak, és ez jó. / A szüleim azt gondolják rólam..., pedig...

A testvérem... tart, és ez jó. / A testvérem azt gondolja rólam..., pedig...

A tanárain... tartanak, és ez jó. / A tanáraink azt gondolják rólam..., pedig...

A barátaim... tartanak, és ez jó. / A barátaim azt gondolják rólam..., pedig...

RENDSZEREZZÜNK!

Közösen készítsétek táblázatot ötleteitekkel a minta alapján!

Az ember		
biológiai lény, mert...	társadalmi (közösségi) lény, mert...	lelki lény, mert...

ÖSSZEZŐ KÉRDÉSEK

- Mi jut eszedbe, ha azt hallod: *ember* vagy *emberiség*?
- Mi jut eszedbe, ha azt: *embertelen* vagy *embertelenség*?
- Mi jut eszedbe, ha az *emberséges* szót hallod? Gyűjts minél több ötletet!

NÉZZ UTÁNA!

- Gyűjts össze tíz olyan eseményt (könyvtár, internet, média), amelynek szerinte a történelem során a legnagyobb – jó vagy rossz – hatása volt az emberiség fejlődésére! Vessétek össze ötleteiteket!
- KIHÍVÁS – Idézd fel természetismereti, történelmi és magyar nyelv és irodalmi tanulmányaidat, és fogalmazd meg, melyek az emberi test fő jellemzői, mit jelent az ember számára a kommunikáció, a család, a csoport, a kultúra, a technika!

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Nógrádi Gábor: *Segítség, ember!* (Móra Kiadó, 2015). Válassz ki egyet a könyvben megszólaló 45 állat közül, és mutasd be, milyennek látja az embert!

Tudományos ismeretek az emberről: National Geographic Magyarország (www.ng.hu)
A sajtófotók az emberi lét sokféleségét örökítik meg. Minden évben bemutatják a világ és a magyar sajtó jelentős fotóit, amelyeket megnézhetsz a következő weboldalakon: www.sajto-foto.hu, www.worldpressphoto.org. Milyen témákban készülnek a képek?

3. Értelmelem és érzelmelem

- Az érzelmekeket általában a szívvel, az értelmet a fejjel szokták azonosítani. Mit gondolsz, miért?
- Keress példát arra, amikor valakire azt mondják, „forrófejű”, vagy azt, hogy „hideg fejjel” dönt!

Mert a szív és az ész,
Együtt mindenre kész,
Mindig előre nézz,
Légy merész s célhoz érsz!
I. Schnitzler: Cigánybáró – operett-
dal. Fischer Sándor fordítása

1. Érzelmeink kifejezése

Hangulatunkat, érzéseinket gyakran fejezzük ki szmájlikkal az írásbeli kommunikációban. A beszédben pedig a hangunkkal közvetíthetjük lelkiállapotunkat.

- Rajzoljátok fel a táblára, milyen jeleket használtok érzéseitek kifejezésére!
- Mondjátok el ugyanazt a mondatot különböző érzelmi töltettel! Találgassatok, mikor mit fejez ki!

2. Agymanók

Az *Agymanók* című filmben egy kislány érzelmeit úgy mutatják be az alkotók, mintha ezek az érzelmekek apró manócskák lennének a fejében. A kislány elméjében lévő Fejhadiszálláson Derű, Bánat, Harag, Undor és Majré manók állandóan azon vitatkoznak, mi lenne a legjobb a kislány számára különböző helyzetekben.

► *Agymanók* (amerikai animációs film, 2015, r.: P. Docter)

- Ha tehetitek, nézzétek meg a filmet vagy egyes részleteit!
- Gondold végig, mit mondanának a te „agymanóid” a következő esetekben!
Megtudtad, hogy kistestvéred születik.
Megfelekedtél édesanyád születésnapjáról.
Egy perc múlva te következelsz a versenyen.
Sokat készültél egy dolgozatra, mégsem sikerült jól.
Nem tudtad a barátoddal elhitetni, hogy nem te törted össze a telefonját.
Meglátod, hogy egy osztálytársad ugyanolyan ruhát vett fel, mint te.

3. Mit mond az ész, és mit mond a szív?

Figyeld meg a képregényt! Mi okozott csalódást a gyerekeknek? Melyikük magyarázata kapcsolható inkább az értelemhez, melyik az érzésekhez?

Gyűjts példákat arra, amikor a szíved és az eszed ugyanazt súgták! Majd arra, amikor az érzelmeid mást szerettek volna, mint amit a „józan eszed”! Mi alapján döntöttél?

4. Értelmelem és érzelem

Jane Austen [dzsén osztin] angol író nő regényében a két főszereplő személyisége éppen az érzelmek kezelésében különbözik.

Legidősebb leánya, a módfelett értelmes, józan ítélőképességű Elinor, akinek tanácsa ily hatékonyan bizonyult, jóllehet csupán tizenkilenc esztendő volt, anyja bizalmasa lett, s gyakorta sikerült megfélekeznie – mindnyájuk szerencséjére – Mrs. Dashwood [desvud] lelkes buzgóságát, mely általában meggondolatlan cselekedetekre ragadtatta. Elinor jószívű teremtés volt; természete gyengéd, érzelmei azonban erősek, ám tudta, miként uralkodjék rajtuk: ez oly tudomány volt, melyet édesanyjának még el kellett sajátítania, s melynek egyik húga eltökélten nem lesz birtokában soha.

Marianne, képességeit illetően, sok tekintetben felvette a versenyt nővérel. Érzékeny, értelmes leány volt, de túláradó szenvedélyesség jellemezte: bánatában, örömeiben híján volt a mértékletességnek. Nagylelkűnek, szeretetre méltónak, érdeklődőnek ismerték; mindennek, csak megfontoltnak nem. A hasonlóság anyjával igencsak szembetűnő volt. [...] Tökéletesen átadták magukat bánatuknak, szüntelen azt keresték, ami saját szerencsétlenségüket nagyobbak mutatta, és eltökélten elutasítottak mindent, ami a jövőben bármilyen gyógyírt is jelenthetett gyötrelmükre. Elinort is mélyen lesújtották a történetek, ő mégis küzdött, erőlködött. Tanácskozott fivérével, fogadta érkező sógornőjét, és illő figyelemben részesítette; mi több, igyekezett édesanyját is hasonló erőfeszítésre serkenteni és elnéző türelemre buzdítani.

Jane Austen: Értelmelem és érzelem – részlet. Barcza Gerda fordítása

- Milyen tulajdonságok jellemezték a két nővért? Ismersz-e hasonló tulajdonságú embereket, vagy felismered-e ezeket magadban?
- Vitassátok meg, jobb-e, ha kifejezzük az érzelmeinket, vagy az jobb, ha eltitkoljuk őket, „uralkodunk rajtuk”! Keressetek példákat!
- Mit tehetsz, ha rossz érzés, például félelem, harag, szomorúság fog el? Hogyan segíthetsz társadon ilyen helyzetben?

5. Én úgy érzem, hogy...

Hogyan lehet kifejezni az érzelmeinket mások megbántása nélkül? Hogyan reagálunk mások érzéseire? Néha konfliktust okozhat egymás között, ha nem tudjuk ezt megoldani. A Gyűjteményben található játékos feladat segítségével gyakorolhatjátok a megfelelő kommunikációt. ➔ 132. oldal

6. Az értelmi és az érzelmi intelligencia

Az *értelmi intelligencia* azt jelenti, hogy valaki okos, észszerűen gondolkodik, tudatosan dönt és cselekszik, képes egy adott helyzetben megfelelően viselkedni, problémát megoldani. Az *érzelmi intelligencia* olyan képességeinkre vonatkozik, melyek segítségével fel tudjuk ismerni önmagunk és mások érzelmeit, és jól működő kapcsolatokat építünk ki a többi emberrel. Mindkettő fontos a boldogulásunkhoz.

- Példákkal támasszátok alá, hogy az életben értelmi és érzelmi intelligenciára is szükség van!
- Mit jelenthet ebben az értelemben az, hogy valaki *intelligens*? Hogyan használhatja jól értelmét és kezeli megfelelően az érzelmeit?

7. Melyik miért fontos?

Az alábbi kifejezéseket elolvasva döntsétek el közösen, melyik intelligenciafajtához sorolnátok őket, és helyezétek el őket két egymást metsző halmazban a füzetetekben! (Nincs egyértelmű megoldás.) Érveljétek döntésetek mellett!

- Beszéljétek meg, milyen helyzetekben lehet fontos egy-egy képesség, tulajdonság és miért!
- Magadban gondold végig, melyik tulajdonság mennyire jellemző rád! Ha van bizalmas barátod, őt is megkérdezheted erről. Ezt lejegyezheted az *Emlékkönyvedbe*.

Értelmi intelligencia

Érzelmi intelligencia

1. érzelmeink tudatosítása	12. az okok és következmények feltárása
2. kíváncsiság, érdeklődés	13. önmagunk kifejezésének képessége
3. nyitottság a világra	14. alkalmazkodás
4. a változás képessége	15. határozottság
5. önismeret	16. együttérzés
6. a beleélés képessége	17. a helyzet átlátása
7. önbizalom	18. a célok kijelölése
8. a pozitív gondolkodás	19. önmagunk értékelése (önreflexió)
9. a harag elengedése, megbocsátás	20. ismeret, műveltség
10. rugalmas gondolkodás	21. az összefüggések felismerése
11. kikapcsolódás, lazítás	22. a problémamegoldás

8. Ekkor azt éreztem, hogy...

Figyeld meg az alábbi képeket! Milyen érzelmeket fejez ki számodra a szereplők arca, testtartása?

Csoportokban találjatok ki egy-egy történetet a képek alapján! Játsszátok el a történeteket, kihangsúlyozva a szereplők érzelmeit! Alkalmazhatjátok az 5. feladatban bemutatott technikákat is.

9. Öröm-bánat térkép

Kisebb csoportokban nézzetek körül az iskolátokban és a környéken! Írjatok listát, készítsetek rajzot – mi az, aminek örültök, mi az, ami miatt inkább szomorogtok! Majd vessétek össze a listákat! Hasonló dolgokat gyűjtöttetek, vagy inkább különbözőket?

Nézzétek végig a listákat! Mi az, ami az örömeik közül lelkileg okoz örömet (például madáracsicsérgés, szép falevelek)? Mi az, ami inkább „értelmes” öröm, vagyis tudod, hogy jó, hogy van, lehet belőle tanulni (például a kertben ki vannak írva a növények nevei)? Mi az, ami szomorúságot okoz, de tudtok rajta változtatni, hogy örömet okozzon? Hogyan?

10. Angyaljáték

Talán ti is játszottatok kisebb korotokban „angyalt” vagy „jó manót”, amikor egy hétfőig egy kiszemelt társatoknak igyekeztetek örömet okozni, figyelni rá, segíteni neki. Miért ne próbálnátok meg most is? Választhattok osztálytársat, felnőttet, csalátagot, bárkit.

1. Ész vagy szív?

Mit gondolsz, általában inkább az eszedre, vagy inkább a szívedre hallgatsz? Gyűjts példákat arra, amikor hol az egyikre, hol a másikra hallgattál! Megbántad-e választásodat? Ha igen, miért?

2. Mit tennék...?

Mit szoktál *gondolni, mondani és tenni*, amikor ...úgy érzed, hogy igazságtalanok voltak veled a tanáraid?/...megbántottak az osztálytársaid?/...erőszakot tapasztalsz?/...váratlan helyzetbe kerülsz?/...kihívással kerülsz szembe?

RENDSZEREZZÜNK!

Gyűjtsetek minél több érzelmet! Például: *büszkeség, aggodás, szorongás, érdeklődés, irigység...* Majd válasszatok ki közülük néhányat, és keressetek hozzá lehetséges kiváltó okokat és – ha tudtok – ebből következő lehetséges cselekvéseket!

Kiváltó ok	Érzelem	Cselekvés
hazugság	bűntudat	bocsánatkérés

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Mit gondolsz, miért fontosak az ember életében az érzelmek?
- Mit jelent számodra az *együttérzés*, a *megértés*, az *empátia*?
- Ki az az ember, akinek bátran ki tudod fejezni érzelmeidet? Miért ő?
- Milyen esetekben tanácsos kifejezni az érzéseidet, és mikor kell uralkodni rajtuk?

NÉZZ UTÁNA!

- Idézz fel olyan jeleneteket filmekből, videókból, amelyek erős érzelmeket váltottak ki belőled! Gondold végig, mi okozhatta ezt! Ha van kedved, mutasd be őket a társaidnak! Fogalmazz meg, mit éreztél, és miért!
- KIHÍVÁS – Kutass a könyvtárban vagy az interneten! Milyen jellegzetes módjai vannak az érzelmek kifejezésének különböző kultúrákban?

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Keress és nézz meg szöveg, beszéd nélküli filmeket, előadásokat (például pantomim, némafilm, tánc)! Hogyan közvetítenek ezek érzelmeket?

Farkas Antal: *Ez egy gyönyörű világ?* Az „Együtt a fogyatékossgal élők elfogadásáért” kampány reklámfilmje. Milyen érzelmeket fejeznek ki a főszereplő belső gondolatai? Mit figyelsz meg a környezetében? Milyen érzelmet vált ki belőled a film?

A lépcső (1995) Gyarmathy Livia dokumentumfilmje. Mit érezhet a néző a tehetséges és szorgalmas asztalosmester, Rostás Árpád küzdelmeit követve?

4. Gondolkodás és nyelv

- Hogyan lehet leírni szavakkal egy holdvilágos este szépségét, egy ízt vagy egy illatot? Mi okozhat nehézséget?
- Véleményetek szerint mi az, ami szavakkal megfogalmazható, és mi nem?

Tizenöt éve írok költeményt és most, amikor költő lennék végre, csak állok itt a vasgár szegletén s nincsen szavam a holdvilágos égre.
József Attila: Töredékek – részlet

1. Valóság, szó, gondolat

A dolgokat, tárgyakat valójában nem tudjuk pontosan megismerni, mert az érzékszerveinken keresztül érkező információk alapján alkotunk róluk képet a fejünkben.

Hogy van az, hogy olyan dolgokat is el tudunk képzelni, amelyek a valóságban nem léteznek? Lehet, hogy minden csak a fejünkben létezik? Hogyan döntöm el, hogy egy dolog valóban létezik, vagy csak az én képzeletemben?

Hogyan tudunk egyértelműen beszélgetni, ha mindenki mást gondol ugyanarról a szóról? Ha például azt mondom, hogy piros, akkor lehet, hogy mindenkinek más jut az eszébe. Egyikünknek egy sportkocsi színe, másoknak egy vörös rózsza színe, vagy egy nyuszi szeme.

Nekem nem csak az a nehéz, amikor a gondolataimat, érzéseimet el kell mondanom. Legalább olyan nehéz, amikor le kell írnom, amit korábban mondtam. Mindig az az érzésem, hogy elvész valami a mondandómból.

- Párokban válasszatok ki egy-egy véleményt! Beszéljétek meg, hogy miről szól a szöveg! Felmerültek-e már hasonló gondolatok vagy kérdések bennetek?
- Beszélgetsetek arról, hogy milyen problémák lehetnek abból, ha gondolatainkat nem tudjuk pontosan elmondani, vagy leírni!
- Milyen egyéb módokon tudjuk segíteni, hogy megértsenek bennünket? Gyűjtsetek minél több személyes példát!

2. Te mondod, én rajzolom

Párokban üljétek le egymásnak háttal! Mindkettőtöknel legyen papír és ceruza! Egyikőtök rajzoljon egy egyszerű képet, és közben mondja el, mit és hogyan rajzol! A pár másik tagja ez alapján rajzoljon, anélkül, hogy hátranézne! Ha készen vagytok, hasonlítsátok össze a rajzokat! Mennyire lett hasonló a két kép? Mi okozhatta a különbségeket? Hogyan lehetett volna pontosítani a rajzot?

3. Ez nem az, amit látsz

Nézzétek meg, milyen címet adott a festő a képnek, majd olvassátok el a szöveget arról, mi lehet ennek az értelmezése!

Ezután válasszatok egy képet a tankönyvből, és beszéljétek meg, vajon milyen lehetett a megörökített valóság, és más-e a kép, ami a nézőben kialakul róla!

Ha jól belegondolunk, igaza van a festőnek: ez valóban nem egy valóságos pipa, hanem egy pipának a képe – egy képi jel, amelynek segítségével egy valóságos pipára gondolunk.

► René Magritte: A képek árulása. Ez nem pipa, 1929

Amikor a pipa képét nézzük, akkor több értelmezési szint kapcsolódik bennünk össze:

1. A tárgy. Valószínűleg volt egy valóságban is létező pipa, amit a festő megfestett. Ebben az esetben tehát a kép egy ténylegesen létező tárgyra vonatkozik.
2. A kép mint jel. Ugyanakkor tudjuk, hogy a festmény nem maga a pipa, hanem csak a pipának a képe, a tárgy jele, amely magán viseli a festő sajátos látásmódját is (például ábrázolhatta volna más oldalról, más megvilágítással is).
3. A fejünkben lévő tudás a tárgyról és a képről. A kép nézésekor számtalan élmény és tapasztalat vetődhet fel a befogadóban a pipára vonatkozóan, amelyek befolyásolhatják a kép értelmezését. Ebben az esetben azért tudjuk fölismerni a pipát, mert már megtanultuk, mi az. Aki még sohasem látott ilyet, az legfeljebb csak egy furcsa alakú barna foltot lát a festményen.
4. A nyelv, amellyel leírjuk a képet. Szavakkal, mondatokkal – élő beszéddel vagy írásjelekkel – igyekszünk megjeleníteni a képet és a képről alkotott gondolatainkat. Ebben kifejeződhet a viszonyunk is a látott tárgyhöz.

4. Ki mit lát a képen?

Mondd el röviden, hogy mit látsz a fényképen! Majd gondold végig, hogyan hatottak az elmondott történetedre ismereteid, élményeid, viszonyod a hasonló helyzetekhez!

Mit gondoltok, hogyan mesélnék el az esetet a játékosok, a nézők, a bírós és a rónokok?

5. A nyelv sokszínűsége

Olvassátok el a verset! Alkossatok három csoportot, és osszátok el a *megy* ige szinonimáit az alábbi versrészletből! Adjátok elő – csak mozgással – az igék jelentését egymásnak! A másik két csoport találja ki, éppen melyiket mutattátok be!

Gyimóthy Gábor: Nyelvlecke [részlet]

Hogy a kutya lopakodik,
Sompolyog, majd meglapul,
S ha ráförmedsz, elkotródik.
Hogy mondjam ezt olaszul?

Ám egy másik itt tekereg
– Elárulja kósza nesz –
Itt kóvályog, itt ténfereg.
Franciául hogy van ez?

Másik erre settenkedik,
Sündörög, majd elterül,
Ráripakodsz, elődalog.
Hogy mondjam ezt németül?

S hogy a tömeg mért özönlik
Mikor tódul vagy vonul,
Vagy hömpölyög s mégsem ömlik,
Hogy mondjam ezt angolul?

Egy csavargó itt kóborol,
Lézensz, ödöng, csavarog,
Lódörög, majd elvándorol,
S többé már nem zavarog.

Aki surran, mért nem oson,
Vagy miért nem lépeget?
Mindezt csak magyarul tudom,
S tán csak magyarul lehet!

6. Személyes elfogultság

ÉN 	TE 	Ő
...határozott vagyok.	...makacs vagy.	...fafejű.
...stílusosan öltözöm.	...túl sokat törődsz a ruhákkal.	...egy divatbolond.
...igyekszem jó benyomást kelteni.		
	...lódítasz.	
		...állandóan hisztizik.
...nem táncolok valami jól.		
	...nagyszájú vagy.	

Az első két sornak megfelelően töltsd ki a táblázat többi részét a füzetedben! Gyűjts további hasonló példákat!

Tapasztaltál-e már hasonló különbségeket megfogalmazásokban aszerint, kiről beszélünk? Mi lehet az oka ennek? Mi a véleményed róla?

7. Nézőpont kérdése

A Gyűjteményben találjátok Janikovszky Éva humoros írását arról, mennyire másképpen látjuk ugyanazt a helyzetet attól függően, kihez beszélünk. Olvassátok fel a szerrep szerint, és oldjátok meg a hozzá tartozó feladatokat! ➔ 133. oldal

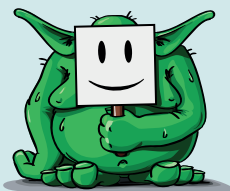
8. Hírek a világról a világból

Számtalan helyről tájékozódhatunk a világról: az interneten ismeretterjesztő vagy híroldalakról, különböző újságokból, tévéműsorokból, könyvekből. A bőséges kínálat hátránya, hogy az értékes hírek közé felületes, pontatlan információk is kerülhetnek. A hírek valóságtartalma torzulhat, nem beszélve arról, hogy a szerzők, szerkesztők – a nézettség vagy olvasottság javítása érdekében, esetleg véleményformálás miatt – hajlamosak a híreket megmásítani, vagy olyan módon bemutatni, amely befolyásolja értékítéletünket.

- Válasszatok ki egy eseményt az osztály életéből, például egy kirándulás történetét! Alkossatok három csoportot, és írjatok róla öt-hat mondatos tudósítást! Tervezzetek hozzá illusztrációt is! Az első csoport törekedjen a valóság tényszerű bemutatására, a második csoport figyelemfelkeltően, a harmadik csoport pedig bulvárszerűen, túlzásokkal írjon!
- Hasonlítsátok össze és elemezzétek a cikkeket! Hogyan lehetséges, hogy még a valóságghú írások is eltérnek egymástól?

9. Ártó szavak: trollok a világhálón

Trolloknak az internetes portálokon megjelenő olyan negatív szereplőket nevezük, akik a névtelenség, az arctalanság mögé bújva heccelődnek, gonoszkodnak a virtuális térben. Fórumokat, közösségi oldalakat árasztanak el sértésekkel, kommentjeikkel szándékosan igyekeznek belekötni más résztvevőkbe vagy szétzilálni a beszélgetést. A valódi troll mindent megtesz azért, hogy provokatív módon magára irányítsa a figyelmet.

Van, aki úgy véli, mindez vicc vagy a vita egyik formája. Mások szerint visszaélés a szólás-szabadsággal, akár gyűlöletbeszéddé is fajulhat. „Trolltámadás” esetén az a legjobb, ha a csoporttagok csak egymással kommunikálnak, így a heccelődő nem tudja elérni a célját. Ha azonban úgy látják, hogy szándékos lejáratás történik, vagy személyiségi jogok sérülnek, segítséget kell kérni a hozzátartozóktól vagy – ha gyerekekről van szó – a hatóságtól!

- Találkoztál-e már hasonló jelenséggel? Milyen érzés fogott el? Mit tettél?
- Szerinted más hatású-e az interneten történő szóbeli sértés, mint a valóságos? Számít-e a névtelenség?

10. Netikett

Több weboldalon, amelyhez az olvasók is hozzászólhatnak, szabályokat vezettek be a megfogalmazások módjára vonatkozóan. Ilyen például:

Viselkedj kulturáltan!

Úgy szólj másokhoz, ahogy szemtől szemben is beszélnél velük!

Ne személyeskedj, ne légy agresszív, ne zaklass másokat!

- Egyetértesz-e azzal, hogy szükséges az ilyen szabályok megfogalmazása? Ha nem, miért? Ha igen, milyen szabályt fogalmaznál meg?
- Egyetértesz-e azzal, hogy a honlap szerkesztője a nem megfelelő hozzászólásokat törölje?

1. A tükör előtt

Állj otthon a tükör elé, és testtartással, arcjátékkal, grimaszokkal játszd el a következő érzelmeket, állapotokat: *öröm, bánat, bosszúság, kíváncsiság, türelmetlenség, magány, elégedettség, csalódottság, szorongás, nyugalom, fáradtság, harag, jóllakottság, álmoság, lenézés, szégyen, gyengeség, sértettség, félszegség, unatkozás, nagyképűség, határozottság, lelkesedés, bizalmatlanság, félelem, nyugtalanság, kiszolgáltatottság, bizonytalanság, felszabadultság, magabiztosság!*

Figyeld meg magadat – akár le is fényképezheted magad! Milyenek látod magadat? Milyenek láthatnak mások? A megfigyeléseidet jegyezd be *Emlékkönyvedbe!*

2. Visszahallgatva

Mesélj el egy nem sokkal korábban veled történt esetet, és vedd föl magnóra (telefonra), majd hallgasd vissza a felvételt! Hogyan sikerült „visszaadni” az élményt? Milyenek hallhatnak mások? A megfigyeléseidet jegyezd be *Emlékkönyvedbe!*

RENDSZEREZZÜNK!

Gyűjtsetek közösen érveket a nyelvvvel kapcsolatban!

A nyelv	
összeköti az embereket azért, mert...	elválasztja az embereket azért, mert...

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- A szavakon túl milyen eszközökkel lehet átadni másoknak személyes élményeket?
- Kik azok, akikkel legjobban megértitek egymást? Vajon miért éppen ők?
- Hogyan segíthetjük és hogyan bánthatjuk egymást a nyelv révén? És nem nyelvi eszközökkel?

NÉZZ UTÁNA!

- Keressetek és magyarázzatok el egymásnak olyan szavakat, kifejezéseket, amelyeket a többiek (vagy tanárotok) valószínűleg nem ismernek!
- Válasszatok ki egy közérdekű témát, eseményt, és vessétek össze az azzal kapcsolatos különböző híradásokat! Mit tapasztaltok?

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Nézzetek meg egy televíziós műsort, amelyben jelnyelv-tolmácsot is alkalmaznak! Mit tudtok a jelnyelvről?

A világ nyelvéről és a magyar nyelvről találtok érdekességeket a következő honlapokon és könyvben: *szinonimaszotar.hu*, *hu.languagesindanger.eu*, <https://pim.hu>, Vargha Balázs: *Játsszunk a szóval!* (Móra Ferenc Könyvkiadó, 1972).

5. Az erkölcsi jó

- Elevenítsétek fel a bibliai történetet, amelyben az első emberpár megkóstolta a tudás fájának gyümölcsét, és olyan tudásra tett szert, amit korábban csak Isten birtokolt. Képes lett jó és rossz között különbséget tenni. Milyen esetekben lehet erre szükség?

És monda az Úr Isten: Ímé, az ember olyanná lett, mint mi közülünk egy, jót és gonoszt tudván.

1Mózes 3,22.
Károli Gáspár fordítása

1. A jó és a rossz megkülönböztetése

Az ember képes dolgokat jónak vagy rossznak ítélni, és képes választani jó és rossz döntés között, ami az *erkölcsi gondolkodás* alapja.

Az *erkölcsi elvek* olyan szabályok, amelyek a közösségben élő emberek számára a jó és a rossz megkülönböztetését segítik a gondolkodás és a cselekvés szintjén. Mit kell gondolnom és tennem ahhoz, hogy jót cselekedjek? Mit nem szabad tennem, ha nem akarok rosszat cselekedni? Az erkölcsi szabályok megfogalmazhatóak egyrészt fel-

szólításként: „Legyél becsületes!”, „Segíts másokat!”, „Tiszteld az idősebbeket!”, másrészt tiltásként: „Ne csalj!”, „Ne hazudj!”, „Ne bánts másokat!” Ezeknek az elveknek az alapja a mi kultúránkban a tízparancsolat. Ugyanakkor a kölcsönös támogatás és az igazságosság elve minden kultúrában fellelhető – ezek egyetemesen jellemzőek az emberekre.

Az erkölcsi rendszerben a *jó* fogalmát *erénynek* nevezhetjük. Egyszerre jelenti a jónak tartott tulajdonságokat és cselekedeteket: például *igazságosság, bátorság, segítőkészség*. Ezek ellentétei a rossznak tartott tulajdonságok és cselekedetek: például *hazugság, önzés, gyávaság* – amelyek legsúlyosabb formáit *bűnnek* nevezhetjük.

Az erkölcsi szabályokat és értékeket mindnyájan tanuljuk. Egy-egy konkrét helyzetben azonban mindenki maga vizsgálja meg, hogyan ítéli meg a helyzetet és milyen döntést hoz.

- Keressetek példákat saját vagy irodalmi emlékeitekből olyan helyzetekre, amelyben valaki erkölcsi döntéshelyzet elé került!
- Gyűjtsetek olyan erkölcsi szabályokat, amelyek *a)* saját életetekre, *b)* másokkal való kapcsolatokra, *c)* a nagyobb közösségekre vonatkoznak!
- Fogalmazzátok meg, mit segítenek vagy akadályoznak meg az erkölcsi szabályok!

2. „Legyetek jók, ha tudtok!”

Dolgozzatok kisebb csoportokban! Válasszatok öt erényt az alább felsoroltak közül!

- Vitassátok meg, egyetértetek-e azzal, hogy ezek valamilyen szempontból értékek! Indokoljátok véleményeteket!
- Mi az ellentéte az általatok választott erénynek? Megfogalmazhatjátok körülírva is!
- Válasszatok egy erényt, és keressetek egy olyan valódi vagy kitalált személyt, aki jeleskedik ennek gyakorlásában! Mutassátok be a többieknek, ők pedig találják ki, melyik erényre gondoltatok!
- Képzeljétek el, hogy kapcsolatba léptek egy másik világgal, melynek lakói soha nem hallottak a különböző földi erényekről! A csoport válasszon egy erényt, amelyet mindenki fontosnak tart! (Lehet olyan is, amelyik nincs a listán.) Írjatok le egy üzenetet az idegenek számára, melyben elmagyarázzátok, mi is ez az erény, és azt, hogy a Föld lakói miért tartják követendőnek, értékesnek!

3. Az erények ábrázolása

A középkorban gyakran ábrázolták képeken, szobrokon a legfontosabbnak tartott erényeket, ahogy a képen is látod.

- Két-három fős csoportokban válasszatok ki a 2. feladatból egy-egy szót, és ábrázoljátok jelentését rajzban, fotómontázson, filmen vagy élőképen! Mutassátok be egymásnak alkotásaitokat!

► Francesco Pesellino: A hét erény, 1450 – részlet (Fides – hit; Caritas – szeretet; Spes – remény; Fortitudo – bátorság; Temperantia – mértékletesség)

4. A juhász gyűrűje

Élt egyszer egy Gügész nevű juhász, aki Lúdia királyának udvarában dolgozott. Egy napon talált egy gyűrűt, amelyet azonnal felhúzott a kezére. Amikor egyszer unalmában megforgatta a gyűrűbe foglalt követ, kiderült, hogy láthatatlanná vált, mert a társai nem találták sehol, miközben közöttük ült. Rájött, hogy valahányszor befelé fordította a követ, láthatatlanná vált, amikor pedig kifelé, akkor újra megjelent. Gügész alig hitt a szerencséjének. Láthatatlanná válva megtehetné mindazokat a dolgokat, amelyekre titokban vágyott, de nem merte megtenni, mert félt, hogy kitudódik. Ezután Gügész alaposan kihasználta gyűrű hatalmát. Megtett mindent, mire mindig is vágyott. Elcsábította a királynőt. Megölte a királyt, és ő maga lett az új király. Ezt mondogatta magának: „Ha senki sem tudja, hogy én tettem, akkor senki sem mondhat semmit. Ha senki sem mondhat semmit, akkor nekem abból nem lesz bajom. Ki cselekedett volna másként?”

Gondold végig, majd beszéljétek meg közösen a következő kérdéseket az olvasmány kapcsán!

- Hogyan jellemeznéd Gügész cselekedeteit és szándékait?
- Te mit tettél volna Gügész helyében a gyűrű birtokában?
- Milyen kérdések vetődnek fel benned a történettel kapcsolatban?
- Vitassátok meg, hogy szerintetek az emberek miért követik az erkölcsi szabályokat! Félnak a büntetéstől? Szeretnének jók lenni? Megbízhatnak másokban? Egyéb okból?
- Milyen okai lehetnek annak, ha nem tartják be ezeket az erkölcsi elveket?

5. Hogyan döntsek?

- Beszéljétek meg a képregényben ábrázolt helyzetet! Kik lehetnek a szereplők? Mi történik a közösségi oldalon? Milyen választási lehetőségek állnak a fiú előtt?
- Rendeztetek vitát! Egyik tanuló legyen az, akinek döntenie kell. A többiek két csoportban felváltva mondjanak 3-3 érvet az egyik (a), illetve a másik (b) döntés mellett! Az érvek elhangzása után a játékos hozzon egy döntést! (Lehet eltérő is a bemutatottaktól.) Utána mesélje el, mi alapján döntött, mennyire saját érzései és mennyire az érvek befolyásolták! Ezután választhattok másik esetet a 34. oldalról.

6. A hármas szűrő: igazság, minőség, hasznosság

► Raffaello Santi: Athéni iskola, 1509

A szóbeszéd szerint Szókratész egyik nap találkozott egy ismerősevel az utcán, aki megszólította:

- Szókratész, tudod, mit hallottam Diogenészről?
- Na, várjál csak – mondta Szókratész –, mielőtt bármit is mondanál, át kell menned a hármas szűrő próbán!
- Hármas szűrő? – kérdi az ismerős.
- Igen – folytatta Szókratész –, mielőtt elmondod a Diogenészről hallottakat, szűrjük le, amit mondani akarsz. Az első szűrő az igazság. Teljesen biztos vagy abban, hogy amit hallottál, az a tiszta igazság?
- Nem – mondja az ember –, tulajdonképpen csak most hallottam!
- Rendben van, szóval nem tudod, hogy a hír igaz-e, vagy sem. Lássuk hát a második szűrőt, a minőséget. Amit hoztál, az valami jó hír?
- Nem, sőt éppen ellenkezőleg!
- Szóval akkor te akarsz valami rosszat mondani Diogenészről, amiről azt sem tudod, hogy igaz-e vagy sem?
- Az ember vállat vont, és egy kicsit már röstellte magát. Szókratész folytatta:
 - Még mindig van esélyed arra, hogy a próbát kiállj, ha átmész a hasznosság szűrőn. Tehát, amit Diogenészről hallottál, abból van-e nekem valami hasznom?
 - Háát..., nem hiszem...
 - Nos, ha így áll a dolog, hogy a híred nem is biztos, hogy igaz, nem is jó és nem is hasznos, akkor miért kellene akárkinek is elmondani?
 - Az ember kissé zavarodottan és szégyenérzettel telten odébbállt.

- Röviden foglaljátok össze, hogy miről szól a történet!
- A három szűrőből melyiket tartjátok a legfontosabbnak? Miért?
- Van-e további ötletetek arra, mi alapján kellene megszűrni a mondandónkat? Mi alapján dönthetjük el, elhisszük-e azt, amit hallottunk?
- Ha egy közösségi oldalon találkoznál egy olyan hírrel, amit érdekesnek tartasz, rögtön megosztanád, vagy mérlegelnéd, hogy továbbadd-e? Mit vennél figyelembe?

7. Erkölcsi dilemmák

Gyakran átélhetünk olyan helyzeteket, amikor el kell gondolkodnunk, melyik cselekvésünk jobb, melyiknek mi lehet a következménye. Az 5. feladatban ilyen helyzetről vitáztatok. Most vizsgáljatok meg még több hasonló esetet! (A példák Sallai Éva és Szekszárdi Júlia kérdőíve nyomán íródtak.)

- Melyik döntésnek mi lehet a következménye?
- Milyen elvek, szándékok, esetleg félelmek jelenhetnek meg a döntésekben?
- Mi minden befolyásolhatja még a döntést?
- Milyen választási lehetőséggel egészítenétek ki a felsoroltakat?

1. Fizika témazáró dolgozatot írtok. A tanár szigorúan bünteti a puskázást, elégtelent kap az, aki les, de az is, aki engedi, hogy belenézzenek a munkájába. Nagyon nehezek a dolgozatpéldák, nem boldogulsz velük. Padtársad lázasan dolgozik.
a) Megkérem, hogy engedjen belenézni a dolgozatába.
b) Hagyom őt dolgozni, nem kérek segítséget tőle.
2. A matematikatanár beküld a tanáriba az ott felejtett könyvéért. A tanáriban senki sincs. Odamész a tanár asztalához, és meglátod a másnapra szánt dolgozat példáit.
a) Kiszíved a tanáriból anélkül, hogy megnézném a példákat.
b) Gyorsan lemásolom a feladatokat.
3. Eltűnt az osztálypénz. Te tudod, hogy a legjobb barátod vette ki a pénztárcát az osztálypénztáros táskájából. A lopással egy másik társadat gyanúsítják, aki már követett el hasonló dolgot. Senki sem hisz neki.
a) Megmondom, hogy ki volt az igazi tettes.
b) Nem szólok semmit.
4. Az egyik osztálytársad már egy hete nem volt iskolában. Te az előző este láttad az utcán egy elég furcsa társaságban. Köszöntél is neki, de nem ismert fel, meglehetősen zavartan viselkedett. Úgy látszott, mintha kábítószer hatása alatt lett volna. Az osztályfőnök éppen téged kérdez meg, hogy tudsz-e valami róla.
a) Elmondom neki, hogy mit tapasztaltam.
b) Azt felelem, hogy nem tudok róla semmit.
5. Az iskola udvarán ketten összeverekednek, aminek szemtanúja vagy. Az igazgató ki akarja deríteni, ki volt a hibás, vagy mindketten intőt kapnak. Te tudod, hogy ki kötött bele a másikba, de az illető bosszút állna, ha beárulnád.
a) Elmondom, mit láttam.
b) Azt mondom, hogy nem tudok semmit.
6. Te érkezel elsőként az órára. Az egyik padon találsz egy értékes MP3-lejátszót, amelyet az előző osztály tanulói közül hagyhatott valaki a padon.
a) Szó nélkül elteszem lejátszót.
b) Megkeresem a tulajdonost, és odaadom neki.

Olvasd el újra az 5. és 7. feladatban leírt eseteket, és *Emlékkönyvedbe* jegyezd le, te hogyan döntenél ilyen helyzetekben! A válaszodat indokold!

Idézz fel egy olyan emléket saját életedből, amelyben erkölcsi dilemma előtt álltál! Mi volt ez? Milyen döntési lehetőségeid voltak? Hogyan cselekedtél végül? Hogyan érezted magadat utána? Ma is így döntenél-e?

RENDSZEREZZÜNK!

Gyűjtsetek közösen érveket a füzetetekbe a táblázat mintájára!

Az ember	
inkább jó, mint rossz, mert...	inkább rossz, mint jó, mert...

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Mi mindent veszel figyelembe, amikor saját vagy mások cselekedetéről ítéletet alkotsz, azaz jónak vagy rossznak minősíted?
- Egyértelmű-e a jó/rossz megítélés, vagy vannak a kettő között fokozatok, átmenet?
- Milyen esetekben szólal meg a lelkiismereted? Keress példákat!
- Mit gondolsz, melyek azok az erkölcsi szabályok, amelyek megszegésének súlyos eseteit a törvény is bünteti?

NÉZZ UTÁNA!

- Keress közmondásokat, amelyek valamely erényre utalnak, vagy a hiányát említik!
- Gyűjtsetek olyan eseteket az életeredből vagy a médiából, amikor a továbbadott hír kárt okozhatott vagy kárt okozott!
- KIHÍVÁS – Ismersz-e olyan erkölcsi szabályokat, megítéléseket, amelyek a történelem során megváltoztak? Melyek ezek? Elítélőbbek vagy megengedőbbek lettek mára ezek a szabályok?

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Oscar Wilde: *A boldog herceg*. (Megtalálható: Magyar Elektronikus Könyvtár www.mek.oszk.hu) Mutasd be az elbeszélés alapján, mit jelentett a városnak a herceg! Egyetértesz-e azzal, hogy a herceg boldog volt? Mi tette azzá?

Legyetek jók, ha tudtok! (olasz film, 1983, r.: L. Magni). Mit jelent jónak lenni ebben a filmben? Hogyan tanítja jóra a film főszereplője a gyerekeket?

A boldogság nyomában (amerikai film, 2006, r.: G. Muccino)

6. Érték, vágy, cél

- A költő tizenegy évesen írta ezt a verset. Milyen dolgokra vágyott ekkor? Fogalmazd meg, hogy milyen lehetett a gyermekkora!
- Mire vágytál te kisgyermekkorodban? Teljesült-e a vágyad? Hogyan?

De szeretnék gazdag lenni,
Egyszer libasültet enni.
Jó ruhába járni kelni,
S öt forintér kuglert venni.
József Attila: Kedves Jocó!
– részlet

1. Az aranyos Midasz király

Midasz a rózsák hónapjának volt a királya, és egyszer szívességet tett Dionüszosz istennek. Az isten azt mondta Midasznak, hogy kívánjon tőle, amit akar. Ő meg anélkül, hogy belegondolt volna a következményekbe, azt kívánta, hogy váljon minden arannyá, amihez csak hozzáér. Dionüszosz teljesítette a kérést, bár azonnal látta a kérés örülségét. Midasz azonban nem sejtett semmit egészen addig, amíg a szájához nem emelte az első arannyá vált falatot. Rémműlten, éhesen és szomjasan visszaroht az istenhez, és megkérte rá, hogy tegye meg nem történtté a dolgot. Dionüszosz az tanácsolta, mosakodjék meg a folyó forrásánál, az lemossa róla végzetes képességét. Így is tett, s mint mondják, ez az oka annak, hogy a folyó homokjában aranyat lehet találni.

- Mit gondolsz, miért éppen ez volt Midasz király kérése? Miért ragadták el a vágyai?
- Megtörtént-e veled, hogy bár elérted a célot, mégis csalódást éreztél?

2. Érték...

Értékek mindazok a dolgok, amelyek egy ember vagy egy közösség számára fontosak, értékesek, segítik boldogulásukat vagy életük jobbá tételét. Az *egyéni* vagy a *társadalmi értékrend* már ezeknek az értékeknek a fontossági sorrendjét is megmutatja. Ha két fontos érték nem valósítható meg együtt, melyiket választom inkább?

- Gyűjtsetek össze minél több olyan dolgot, amit fontosnak, értékesnek tartotok! Csoportosítsátok ezeket több szempont szerint, majd mindenki válasszon ki legalább hármat, ami különösen fontos számára! Indokoljátok meg választásotokat!
- Van-e olyan példaképed, akinek az értékrendjével azonosulni tudsz?

3. ...és mérték

Bizonyára hallottad már azokat a kifejezéseket, hogy „ne vigyél semmit túlzásba”, „legyél mértéktartó”.

- Idézz fel olyan helyzetet, amelyben neked mondták, vagy esetleg te mondtad másoknak! Mire figyelmeztettek ilyenkor?
- Párban beszéljétek meg, mit jelent a *mértéktartás*! Mit jelent az *arany középút* kifejezés a köznyelvben?

4. Túlzott erény?

Az előző leckében megismert erények kapcsán nemcsak az erény hiányáról beszélhetünk, hanem túlzásáról is. Túlzott módon gyakorolni egy erényt hasonlóan rossz lehet, mint vele ellentétesen cselekedni. Ez sokkal jobban árnyalja a jó és rossz cselekedetek körét. Mindezek miatt a *mértékletesség* is lehet erény.

- Készítsétek el és töltsétek ki az alábbi táblázatot a füzetben, és gyűjtsetek még hasonló példákat! (Ha nem találtok megfelelő szót, írjátok körül!)
- Mennyire szubjektív [egyéntől függő] egy-egy cselekvés ilyen megítélése? Mitől függ például, hogy kire mondd az, hogy takarékos és mikor, hogy fukar?

Hiány	Erény	Túlzás
gyáva		vakmerő
	takarékos	fukar, zsugori
óvatlan	óvatos	
		torkos
	segítőkéz	önfeláldozó
	alkalmazkodó	meghunyaszkodó
határozatlan		
	szorgalmas	

5. Mérleget – „Táska takarítása”

Mi van a táskádban? Nézz bele, írd róla listát! Majd értékeld tárgyaidat 1–5-ig, mennyire fontosak vagy feleslegesek!

- Válaszd ki az 5 legfontosabb tárgyat! Kiscsoportban vitassátok meg, kinek melyik 5 tárgy volt a legfontosabb!
- A legkevesebb pontokat kapott tárgyakat értékeljétek át! Szükségesek-e? Ha nem, akkor „takarítsátok ki”, adjátok tovább annak, aki hasznát veheti!

Békés Márta: Táskaleltár [részlet]

Tankönyv? Csak a borítója.
Én semmit sem tudok róla.
Kitört ceruzahegyek,
kilenc, hogy pontos legyen.
Rádír, mit körző átdőfött,
találhatsz belőle ötöt. [...]
Sonkás kenyér, érintetlen,
(asszem aszondtam megettem).
Egy fél nem használt puska,
meg hogy csíp engem a Zsuska.
Egy ragasztó széjjelkenve,
meg hogy nem volt leckém keddre,
meg egy háttal kezdett mondat,
meg, hogy elmarad a szombat. [...]

6. Vágyak...

Osztályozd a következő kívánságokat aszerint a füzetedben, hogy mennyire fontosak a számodra! A nagyon fontosakat 5-össel, az egyáltalán nem fontosakat 1-essel jelöld! Ha van olyan kívánságod, amely itt nem szerepel, írd le a füzetedbe azt is!

Jó lenne, ha...	1	2	3	4	5
...minden helyzetben feltalálnám magam!					
...felvennének abba az iskolába, ahová menni szeretnék!					
...bármit megvehetnék, amit akarok!					
...tökéletesen beszélnék több idegen nyelvet!					
...találnék egy igazi barátot!					
...beválasztanának a diákönkormányzatba!					
...módomban lenne megszüntetni a szegénységet!					
...megválaszthatnám a tanárait!					
...megállíthatnám a környezetszennyezést!					
...olyan lenne a külsőm, amilyennek én szeretném!					
...olyan társat találhatnék, akivel egész életünkben tartana a szerelem!					

7. ...és célok

Sokféle cél szabhat irányt az ember életének. Vannak olyan célok, amelyek mindenkit hajtanak: nem akarunk éhezni, biztonságban szeretnénk lenni, társakat keresünk. Ezekon túl azonban már eltérő lehet az, kinek milyen célok elérése jelenti a sikert, az elégedettséget. E célok elérése az egyik legfontosabb mozgatóerőnk.

- Alakítsatok négy (vagy nyolc) csoportot! Minden csoport válasszon ki egy életcélt az alábbiak *a), b), c), d)* közül!
- Alkossatok meg egy-egy történetet úgy, hogy az itt leírt mondatok legyenek az első! Sorban egymás után egy-egy mondattal folytassátok a megkezdett témát!
- A végén a többi csoportnak tartsatok nagyon rövid beszámolót arról, hogy honnan hová jutottatok! Mi lehet az oka annak, ahogy az egyes történetek alakultak?
a) Nem vágyom semmilyen nagy dologra...
b) Sikeres ember szeretnék lenni...
c) Nem szeretnék unatkozni az életben...
d) Szeretnék valami értelmet adni az életemnek...

8. Hogyan érhetjük el a céljainkat?

Én soha nem leszek híres, Nem csinállok semmit, Semmit de semmit. Régen még rágtam a körmömet, de már azt se csinálom.

Dorothy Parker, amerikai író

Még hogy zseni! Harminchét éve napi tizennégy órát gyakorlok, és most azt mondják, hogy zseni vagyok.

Pablo Sarasate, spanyol hegedűművész

A fenti idézetek és a 7. feladatban kitalált történetek kapcsán beszélgetsek a következőkről!

- Milyen kétféle hozzáállást fejez ki a célok eléréséhez a két idézet?
- Mi az, ami szükséges lehet egy cél eléréséhez? Fel kell-e érte áldozni valamit?
- Milyen előnyei és hátrányai lehetnek, ha megvalósul a kijelölt cél?
- Mit jelent a siker a választott életcél szempontjából? És a boldogság?

9. Mindennapi önvizsgálat

A Gyűjteményben arról olvashattok, hogy Benjamin Franklin és Széchenyi István hogyan tervezte meg azt, hogy miként élhet helyesebb, erkölcsileg tökéletesebb módon. Szerintetek milyen esetekben lehetnek hatékonyak ezek a módszerek? ➔ 135. oldal

10. Hogyan befolyásolják a tetteink a jövőnket?

Céljaink eléréséhez érdemes megtervezni az odavezető utat. Ebben segít, ha az okokat és okozatokat, következményeket előre végiggondoljuk.

- Keressetek példát arra, ha egy döntésnek helyrehozható, nehezen helyrehozható vagy nem megváltoztatható következménye van!
- Mi lett volna, ha...? Válasszatok ki egy irodalmi szereplőt, és írjátok újra történetét úgy, hogy *a)* egy ponton más döntést hoz, *b)* egy rajta kívül álló esemény másképpen történik meg vele!

11. Szabadság!

Képzeld el, hogy holnaptól azt csinálhatsz, amit akarsz! Nem kötelező iskolába járni, és nem írja elő senki, hogy mit tegyél. Szabadnak éreznéd-e magadat?

- Mit csinálnál egy ilyen szabad napon/héten/hónapban? Mi mindentől függetlenül teszel? Terveznél-e előre? Ha igen, mit vennél figyelembe? Kellene-e a terveidet egyeztetni valakivel?
- Képzeld el, milyen lesz így az életed egy év vagy tíz év múlva!
- Beszélgetsetek arról, mi történne, ha mindenki így élhetne! Szabadok lennének-e így az emberek?
- Gyűjtsetek példákat arra, hogy szabadon hozott döntéseink milyen következményekkel járnak! Könnyű vagy nehéz vállalni a következményeket?

1. Vágyaim és céljaim

Írd le az *Emlékkönyvedbe* a legfontosabb vágyaidat és céljaidat!

- Mit szeretnél elérni az emberi kapcsolatok és az anyagi körülmények terén?
- Milyen szeretnél lenni Te magad? Milyenné szeretnéd tenni magad?
- Melyek azok a célok, amelyek eléréséhez meg kellene változnod?

2. Örökségem

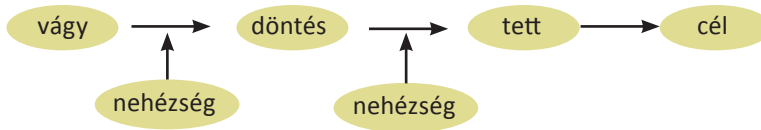
Mit vinnél tovább szüleid, nagyszüleid életéből? Miben szeretnél és miben nem szeretnél ugyanúgy élni, mint ők? Gondolj a következőkre: értékrend, gondolkodásmód, anyagi helyzet, iskolázottság, családi helyzet (gyerekek, rokonok), emberi kapcsolatok, szabadidős szokások, ünnepek!

3. Tíz év múlva

Képzeld el, hogyan fog majd telni egy átlagos napod tíz év múlva! Hogyan élsz, hol dolgozol, kik vesznek körül stb.?

RENDSZEREZZÜNK!

Válaszd ki három – közeli vagy távoli jövőre vonatkozó – vágyadat, és gondold végig, mit lehetne tenni a megvalósulás érdekében! Helyezd el folyamatábrán!

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Mi a véleményed, miben kellene mértéketesebbnek lennie *a)* önmagadnak, *b)* a családnak, *c)* a kortársaidnak, *d)* az embereknek?
- Hogy látod, nagyrészt megvalósítható vágyaid vannak, vagy inkább irreálisak [valószínűtlenek]? Vajon miért van így?

NÉZZ UTÁNA!

- Készíts listát a kedvenc olvasmányaidról, filmjeidről! Gyűjtsd össze, milyen emberi értékek jelennek meg bennük, amelyek számodra is fontosak!
- A táskakitakarításhoz hasonlóan körülnézhetsz szobádban vagy a közösségi oldaladon – ha fent vagy – megjelenő tartalmakon. Mi fontos és mi felesleges?

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

L'ecsó (amerikai animációs film, 2007, r.: B. Bird – J. Pinkava). Mi volt az életcélja a főszereplőnek? Mi volt a fő akadálya annak, hogy elérje?

Az élet csodaszép (amerikai film, 1946, r.: F. Capra). Hogyan befolyásolták a főhős életét a korábbi döntései?

7. A személyiség és szerepei

- A beszélő az emberi személyiséget a hagymához hasonlítja: sokféle egymásra halmozott rétegből áll, és kérdéses, hogy meg lehet-e találni a magját. Egetértetek-e vele? Mi lehet itt a „mag”?

Dehogy is vagy császár, Peer;
csak hagyma vagy...
Hű, mennyi burok van itt, töméntelen!
De hát a magját meg sosem lelem?
H. Ibsen: Peer Gynt – részlet.
Áprily Lajos fordítása

1. Kicsoda Kollár Marci?

A képen egy fiú, Kollár Marci kapcsolataiból láthatok néhányat. Kik ők, és milyen kapcsolatban vannak vele? Ki mit tudhat a fiúról?

- Írjatok egy-egy választott személy nevében rövid (elképzelt) jellemzést Marciról!
- Gyűjtsétek össze a jellemzéseket! Milyen különbségeket találtok?
- Készítsétek el Marci minél részletesebb jellemzését! Vajon mit szólna ehhez Marci?

2. Emberi tulajdonságok

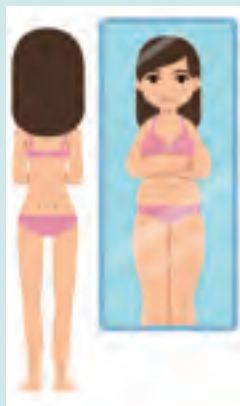
Alkossatok két (vagy páros számú) csoportot! Öt perc alatt az egyik csoport gyűjtson belső emberi tulajdonságokat jellemző szavakat, kifejezéseket (*jó barát, feledékeny*), a másik pedig embereket leíró mondatokat (például *Sosem bíznám rá, hogy sétálni vigye a kutyámat, mert...*)! Ezután a második csoport olvasson fel egy mondatot, az első csoport pedig válasszon vagy keressen egy ennek megfelelő melléknevet, majd fordítva: az első csoport egyik választott szavához a második csoport fogalmazzon meg leírást!

- Mennyire volt könnyű vagy nehéz a párosítás? Vajon miért?
- Mit gondolsz, melyik módon jobb jellemezni egy embert? Miért? Te melyiket szeretnéd hallani, ha rólad beszélnek? (Gondolj a pozitív és negatív megítélésre is!)

3. Önismeret és szerep

Az emberi *személyiség* sokrétegű. Ha meg akarom tudni, hogy én ki vagyok, akkor két irányból kell elindulnom. Egyrészt belülről, az önismeret felől: kinek tekintem magam, milyennek tartom magam, mit szeretnék elérni, mitől félek. Másrészt kívülről, a környezetem oldaláról: milyennek látnak mások, milyen visszajelzéseket kapok tőlük. Ez a két oldal gyakran hasonló, de néha eltérő képet rajzol meg.

Önmeghatározásunk (identitásunk) egyik forrása az, milyen csoportokról gondoljuk azt, hogy mi is oda tartozunk, elfogadjuk a közös jellemzőit, értékeit. Ezek felismerése és felvállalása néha nehézségbe ütközhet, például ha a környezetünk elvárásai mások. A *többes identitás* azt jelenti, hogy egy kategórián belül – például nemzeti, anyanyelvi, vallási – több csoporthoz is kötődünk.

- Mit gondoltok, mi befolyásolja jobban az ember saját magáról kialakított véleményét: az, ahogy mások látják vagy az, ahogy saját maga?
- Hozz példákat arra, amikor *a*) te is azt gondold magadról, amit a környezeted, *b*) te mást gondolsz magadról, mint amit a szüleid, tanáraid, vagy a barátaid!

4. Milyen vagyok?

A Gyűjteményben Lázár Ervin meséjében arról olvashattok, mennyire látják jól önmagukat az emberek. Olvassátok fel a szöveget a szerepek szerint, és válaszoljátok meg a kérdéseket! ➔ 136. oldal

5. Társadalmi szerepeink

Életünk során sokféle *szereppel* azonosulhatunk. Vannak biológiailag meghatározott szerepeink, például a nem és az életkor szerint nőnek/férfinak, gyerekek vagy felnőttek tekintjük magunkat, illetve, hogy annak tekintenek mások bennünket. Szintén fontosak a különböző közösségekhez kapcsolódó szerepeink: a családi (gyermek, testvér, szülő), iskolai (tanuló, tanár), lakóhelyi (lakó, szomszéd), nemzeti (állampolgár, hazafi) szerepek, vagy kialakulhatnak egy csoporton vagy egy kapcsolaton belüli szerepek: vezető, kezdeményező stb. szerep. Ezeket nevezhetjük *társadalmi szerepeknek*. Mindez azt is jelenti, hogy egy személy sokféle szerepben sokféle elvárásnak igyekszik megfelelni.

- Mit gondoltok, mennyire általánosíthatók a szerepek?
- Mi történik, ha valaki nem tud azonosulni ezekkel a szerepekkel? Mennyi eltérést tud elfogadni a környezet?

6. „Egy jó gyerek nem csinál ilyet!”

Hallottál-e már ehhez hasonló mondatokat? Ez arra utal, hogy a beszélgetőtársadnak van elképzelése arról, mit kellene tenned, de a valódi viselkedésed nem felel meg ennek. Játsszatok el egy ezzel kapcsolatos dramatikus játékot, amelyet a Gyűjteményben találtok! ➔ 139. oldal

7. Ki vagyok én? Ki leszek én?

A következő szövegekben megszólaló szereplők nem igazodnak környezetük elvárásaihoz. Olvassátok el a részleteket, és beszéljétek meg, kik beszélnek, milyen viselkedést várnának el tőlük mások, és milyen konfliktust okozhatnak!

Ha megöregszem, lila ruhákat fogok hordani
és hozzá piros kalapot, ami nem illik sem a ruhához,
se hozzám,
nyugdíjamat konyakra és nyári kesztyűre fogom költeni
és atlaszcipőkre és azt mondom: nincs vajra pénzünk.
Ha elfáradok, leülök a járdaszélre,
és felzabálok minden ingyen kóstolónak kitett élelmiszert,
és megnyomok minden vészcsengőt,
botomat végighúzom a nyilvános épületek kerítésén,
és kipótólok mindazt, amit józan ifjúságom idején
mulasztottam.
[...] De most még rendes ruhát kell hordanunk,
hogy meg ne ázzunk,
és fizetnünk kell a házbért, és nem káromkodhatunk
az utcán,
és jó példát kell mutatni a gyerekeknek.

Ma vacsoravendégeket várunk, és újságot olvasunk. [...]

Jenny Joseph: Figyelmeztetés – részlet. Gömöri György fordítása

Amióta nagy vagyok és ütődött és nyegle és idétlen, azóta nem lehet hozzám szólni. De azért szólnak.

Pedig tudják, hogy ha hozzám szólnak, az olyan, mintha a falnak beszélnének. Nem tudom, a fal miért nem válaszol, én azért nem, mert abból csak baj van. Én ugyanis tisztességesen válaszolni se tudok.

Ha azt kérdezik tőlem, hogy mondd, édes fiam, mire használod te a fejed? Én csak úgy magamtól azt válaszolnám, hogy azzal szoktam fejelni, azon növeszttem a hajamat, és azon van a fülem is, amit mozgatni tudok. Ez persze nem tetszene nekik, mert már sokszor megmondták, hogy a fejem azért van, hogy gondolkozzam vele. [...]

A végén úgyis azt mondják, hogy én nem tudom, hogy milyen gyerek vagy te! Pedig ők mindnyájan tudják, hogy milyen gyerek vagyok, csak én nem.

Amióta nagy vagyok, és az öt éves húgomnak is több esze van, mint nekem, arra is kíváncsiak, hogy mondd, édes fiam, tulajdonképpen hogy képzeled te el az életed?

Az életet olyankor kéne elképzelnem, amikor hangosan böfötem a magnót, amikor sárosan hagyom a cipőmet az előszobában, amikor kölcsönadom apukám fényképezőgépét a Blazseknak, amikor későn jövök haza, amikor nem tudnak reggel fölkeltetni, amikor sokáig vagyok a fürdőszobában, amikor egész nap nézem a tévét, és amikor már hétfőn elköltöttem a heti zsebpénzemet. Persze ilyenkor nem tudom az életet elképzelni, mert más-sal vagyok elfoglalva.

Az életet akkor próbálok elképzelni, amikor leülök tanulni, mert olyankor van rá időm, vagy amikor kijövök a moziból, mert akkor van hozzá kedvem, vagy ha Borinka fölfütyül értem, mert olyankor eszembe jut. Énszerintem az élet az elég tűrhető, és nem kell vele az embert folyton ijesztgetni, én egész jól érzem magam az életben, ha nem is látszik rajtam.

Janikovszky Éva: Kire ütött ez a gyerek? – részlet

8. Tom Sawyer kalandjaiból

A kerítés vagy harminc méter hosszú és majdnem három méter magas volt. [...] Egyszer csak ebben a sötét és reménytelen pillanatban ragyogó ötlete támadt. Újra felvette a meszelőt, és csendesen nekilátott a munkának. Már fel is tűnt ekkor Ben Rogers, az éppen, akinek a gúnyolódásától leginkább tartott. [...]

Ben egy pillanatra csodálkozva nézte, majd megszólalt:

– Kitoltak veled, mi?

Semmi válasz. Tom műértő szemmel vizsgálta az utolsó ecsetvonásokat, gyöngéd kézzel még egyszer végigsuhant rajta a meszelővel, és az eredményt ugyanolyan szakértelemmel vizsgálta.

Ben melléje szegődött. Tomnak folyt a nyála az alma láttára, de hősiesen kitarzott munkája mellett.

– Kaptál jó munkát. Hogy ízlik, mi? – szólt újra Ben.

– Te vagy, Ben? Észre sem vettelek.

– Megyek fürdeni, nem jössz? Persze, majd elfelejtettem, te inkább dolgozol! Ugye?

Tom egy darabig szótlánul nézte.

– Mondd: mit értesz tulajdonképpen munka alatt? – kérdezte végre.

– Ezt a meszelést például.

Tom bemártotta a meszelőt, és közömbösen felelt:

– Lehet, de az is lehet, hogy a meszelés nem munka. Egy biztos, nekem tetszik.

– A végén még bebeszelnéd nekem, hogy szívesen dolgozol.

Tom csak meszelt szakadatlanul.

– Mi az, hogy szívesen! Csak azt mondd meg, miért ne csinálnám szívesen? Azt hiszed, mindennap meszelhetek kerítést?

Ez persze mindjárt más színben tüntette fel a dolgot. Ben abbahagyta az almarágást. [...] percről percre nagyobb érdeklődést árult el, mindjobban figyelt, és egészen belemerült a munka szemlélésébe.

Egyszer csak megszólalt:

– Tom, hadd meszeljek egy kicsit!

[...] Tom keserű pofával adta át a meszelőt, de szíve vidám volt.

Mikorára Ben meguntta volna a munkát, Tom már „elcserélte” a meszelést egy túrhető állapotban levő papírsárkányért Billy Fisherrel, utána Johnny Miller következett, aki a ráeső részt egy döglött patkányért vette meg, amely egy hosszú madzagra volt kötve, hogy körbe lehessen forgatni. Így ment ez órákon át, és mire a délután vége felé járt, Tom, aki még reggel földhözragadt szegény fiú volt, valósággal dúskált a „kincsekben”.

Mark Twain: Tom Sawyer kalandjai – részlet. Koroknay István fordítása

- Foglald össze röviden, mi történt Tommal ezen a délutánon! Hogyan változhatott a hangulata és miért?
- Hogyan viszonyultak a gyerekek a munkához? Vajon miért?
- Hogyan érte el Tom úgy a célját, hogy nem bántott meg senkit?
- Gyűjts öt olyan szót, amely szerinted legjobban leírja Tom személyiségét! Majd vessétek össze ezeket! Inkább pozitív vagy inkább negatív szavak gyűltek össze?
- Milyen szakmát, munkát javasolnál Tomnak felnőttkorára? Mivel foglalkozzon, és milyen személyiségjegyet hasznosítsa ebben?

1. Én és mások

Milyennek tartod magad, és mennyit árulsz el ebből másoknak?
 Miért láthatnak téged a családtagjaid, barátaid, ismerőseid többfélének?
 Mennyire befolyásolja az életedet az, hogy milyennek tartanak mások?

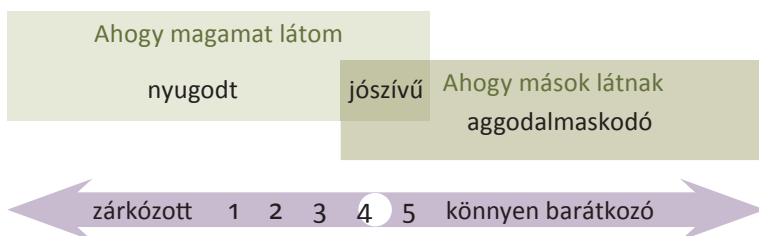
2. Szerepeim

Milyen elvárásai vannak veled szemben a közösségeidnek: családtagjaidnak, barátaidnak, tanáraidnak, iskoládnak stb.?

Melyeket sikerül betartani és melyeket nem? Melyek a legnehezebbek, és miért?
 Mit vársz el te szüleidtől, testvéreidtől, barátaidtól, a felnőttektől és a hazádtól?

RENDSZEREZZÜNK!

Ábrázold néhány tulajdonságodat hasonló ábrákon!

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Mitől függ, hogy kinek milyen szerepei vannak?
- Mutasd be egy példán, hogyan változhatnak egy ember szerepei az élete folyamán!
- Mely szerepeidből adódnak a legfontosabb kötelezettségeid?

NÉZZ UTÁNA!

- Olvasd el vagy hallgasd meg József Attila *A hetedik* című versét! (Megtalálható: www.mek.oszk.hu) Értelmezd a vers szerint, milyen szerepekre kell felkészülnie egy tehetséges embernek!
- Gyűjts a médiából, irodalomból vett példát arra, hogy valaki nem a szerepének (társadalmi elvárásoknak) megfelelően viselkedett!
- KIHÍVÁS – Nézz utána, mi az a *Pán Péter-szindróma* és a *kapunyitási pánik*!

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Jules Verne: *A tizenöt éves kapitány*. (Megtalálható: www.mek.oszk.hu) Mi mindennel birkózik meg Dick Sand, a bátor hajósinas a kalandok során?

A hozzád legjobban illő foglalkozás kiválasztásában is segít, ha megismerkedsz saját erősségeiddel. A következő honlapon ilyen tesztet tölthetsz ki: <http://eletpalya.munka.hu/kepesssegek-keszsegek-ar> és <http://eletpalya.munka.hu/kepesssegek-keszsegek-ah>

8. Gyermekkor és felnőttkor között

- Mit jelent a „válaszút” kifejezés az idézetben?
- Mi jut eszetekbe ezekről a szavakról: *kamasz, serdülő, tizenéves?*
- Zavar-e benneteket, ha rátok azt mondják, hogy „kamaszodik”?

Nézd, Te is válaszáton állsz,
szemedben ártatlanság,
lelkedben nyugalanság.
Nézd, te is szép jövőre vársz,
szívedben furcsa érzés,
fejedben annyi kérdés
válaszra vár.

Bornai Tibor: *Andrea –
dalszövegrészlet*

1. Visszatekintő

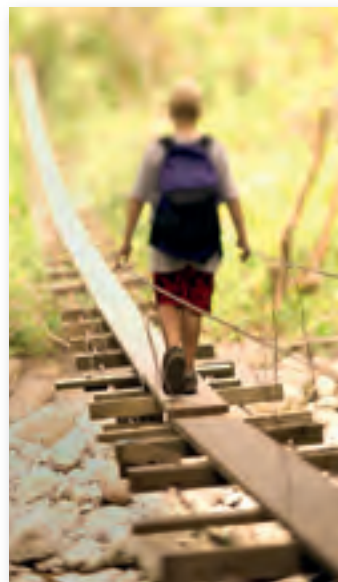
Válaszd meg az alábbi kérdéseket! Majd gyűjtsétek össze a leggyakoribb és a legkülönösebb válaszokat!

- Milyen korszakokra osztanád fel az eddigi életedet?
- Melyik életkorodban érezted magadat a legjobban? Miért?
- Mely tulajdonságaid változtak meg? Melyiknek örülsz, és melyiknek kevésbé?
- Mitől függ, hogy kire hallgatsz vagy kire nem?

2. Milyenek a kamaszok?

Olvasd el a következő négy irodalmi szöveget, amelyekben tizenéves fiatalok írnak önmagukról, életükről! Beszélgesse-tek az alábbi kérdésekről!

- Milyenek képzelték a naplórészletek íróit? Milyen családban, környezetben élhetnek?
- Milyen életkori jellemzőket ismertek fel?
- Ismerős-e számotokra valamelyik probléma, amelyik szóba kerül a szövegekben?

Pocsék vagyok, fantasztikusan pocsék. Hiába bámulom magam a tükörben, ez napról napra csak rosszabb lesz. A legfantasztikusabb az, hogy észre sem vettem, mikor lettem ilyen pocsék. Mert tavaly még egész normális srác voltam, az tuti, arra még emlékszem. [...] Az idén a nyakam megnyúlt, a fejem meg összement. Fantasztikus. [...] És a szemem! Nem arról van szó, hogy nem szép, az nem érdekel. De az, hogy még nézni sem tudok vele normálisan, az mégiscsak sok. Nem mintha rosszul látnék, primán látok, azzal nincs baj. Hanem a nézéssel, mert az mindenkinek az idegeire megy. [...] Tavaly még volt rajtam izom, a karomon, a lábamon, volt vállam, meg minden. Sose néztem tükörbe, mert nem érdekelt az ügy, de tudom, tavaly volt rajtam izom, normális formám volt. Az idén meg: mint akin átment az úthenger, pizszokul megnyúltam, vékony a karom, vékony a lábam, eltűnt a vállam. Hiába veszek fel két pulcsit, hogy mutassak valamit, mintha vállfán lógná. Pocsék vagyok, fantasztikusan pocsék, nem csoda, ha a Kati rám se néz.

Janikovszky Éva: *A tükör előtt – részlet*

Január 1. Csütörtök

Újévi elhatározásaim: 1. Átkísérem a vakokat az úttesten. 2. Minden este fellógatom a nadrágomat. 3. Visszateszem a borítót a lemezeimre. 4. Az idén sem fogok dohányozni. 5. Soha többé nem nyomogatom a pattanásaimat. 6. Kedves leszek a kutyához. 7. Segítem a szegényeket és a tudatlanokat. 8. Mivel tegnap hallottam azokat a gusztustalan hangokat odalentről, azt is megfogadom, hogy soha nem iszom alkoholt.

Apa a tegnap esti bulin leitatta a kutyát cseresznyepálinkával. Ha az Állatvédő Liga megtudná, most jól elkapnák. Nyolc napja múlt karácsony, de anya még mindig nem vette föl a zöld lurexkötényt, amit ajándékba vettem neki. Jövőre fürdőst kap. Újévre pattanás nőtt az államon. Ez az én formám.

Sue Townsend: A 13 és ¾ éves Adrian Mole titkos naplója – részlet. Békés Pál fordítása

1899. Deczember 20, mégpedig Szerda.

Holnapután bizonyítvány kiosztás; vasárnap karácsony. A bizonyítvánnyal először is előtted tisztázom magam kedves naplóm, mert te vagy egyedüli a ki előtt mindig őszintén beszéltem s soha magam érdekében nem szépíttem semmit. Nos a bizonyítvány most karácsonkor – rossz lesz, olyan rossz hogy nő. Négyesem [ma ez kettesnek számítana] nem hiszem hogy lesz de hármasmom igenis, még pedig elég. Remegek péntektől; mert itthon nagy cravál [balhél] lesz. Hej Istenem Istenem! Nem bírok hát én tanulni? Mért van az hogy mikor valami kis baj van, mindjárt annyira lehangol hogy tanulni se tudok? Mit tegyek? [...]

...Ne szépítsünk semmit a dolgon; ez részemről gyáva lealacsonyodás volt hogy nem tudtam jó bizonyítványt szerezni. És nem merek most fogadalmakat tenni – mert most is tettem, s mily másképp lett. – Igen tán épp azért mert annyit fogadkoztam, jó most semmit se szólok; az igazi érzés nem jön az ajkakra. Ez jó lecke volt, mert mindig csak arra gondoltam hogy milyen jó bizonyítványom lesz majd; hanem arra nem hogy miként fogok tanulni.

Részlet a 13 éves Karinthy Frigyes naplójából (az eredeti helyesírás szerint)

1942. június 20, szombat

Néhány napig nem írtam, mert előbb jól meg akartam gondolni ezt az egész naplóhistoriát. A magamfajta lánynak igen szokatlan érzés naplót írni. [...] Lelki szükségletem, hogy végre alaposan kiöntsem a szívem. „A papír türelmesebb az embereknél.” [...] Nem szándékom, hogy ezt a keményfedelű füzetet, amely a kevély „napló” névre hallgat, valaha is elolvastassam valakivel, hacsak nem találok egyszer majd olyan barátot vagy barátnőt, aki valóban érdemes rá, mást meg ugyan miért is érdekelne. [...] Szerető családi körben élek, szüleimmel és tizenhat éves nővéremmel; ha jól átgondolom, van vagy harminc ismerősöm és barátnőfélem, [...] Vannak rokonaim, kedves nénik, bácsik, van rendes otthonom. Nem, látszólag mindenem megvan, kivéve, hogy nincs barátnőm. Pajtásaimmal szórakozni szoktam, de csak hétköznapi dolgokról esik szó közöttünk. [...] Ezért kezdek naplót írni.

Anne Frank naplója – részlet. F. Solti Erzsébet fordítása

- Milyen szerepet játszik a naplóírás ezeknek a fiataloknak az életében?
- Szerinted a blog vagy egy közösségi oldal helyettesítheti a naplót? Miért?
- Hogyan szoktad a veled történő eseményeket megörökíteni, az emlékeket rögzíteni? Kivel osztod meg a véleményedet és milyen formában?
- Kihez tudsz fordulni a problémáiddal, kitől tudsz tanácsot kérni?

3. Az önállóság

Olvassátok fel szereposztással az alábbi szövegeket! Majd fogalmazzátok meg, hogy miben és miért különbözhet a szülő és a gyermek véleménye az önállóságról! Keressetek hasonló példákat!

Körültekintőbben kellene megválogatnia a barátait.

Elég nagy vagyok már hozzá, hogy magam válasszam meg a barátaimat.

Többet kellene tanulnia és kevesebbet lógnia.

Senkinek semmi köze hozzá, hogy mit csinálok a szabadidőmben.

Ha igazán megbízható volna, hazajönne, amikor megbeszéljük.

Miért kellene akkorra hazaérnem, amikor ők akarják?

Már elég nagy vagyok hozzá, hogy többet segítsen a házimunkában.

Elegem van belőle, hogy mindig megmondják, mi a dolgom.

Elég nagy már, állandó nyaggatás nélkül is rendet tarthatna a szobájában.

Ez az én szobám, azt csinálok benne, amit akarok.

4. Kinek van igazja?

Az alábbi képekhez kapcsolódóan találjatok ki és adjatok elő rövid jeleneteket! Először készítsetek rövid leírást arról, kik a szereplők és milyen konfliktus adódhat szülők és gyerekek között! Majd írjátok meg a rövid forgatókönyvet a köztük zajló kommunikációról! Tanács: döntsétek el előre, engedékeny vagy szigorú lesz a szülő, félénk vagy „nagyszájú” a kamasz! Hogyan kezelik, oldják meg a konfliktusaikat?

Figyeljétek meg az előadásokat, és jegyezzétek meg, ha találtok jó módszert (például bocsánatkérés és megbocsátás, őszinte magyarázat valamilyen ballépésre, szelíd, kedves hangnem akkor is, ha a kamasz kiabál és fordítva stb.)!

5. Milyenek a tizenévesek?

Alkossatok gondolattérképet, és rendezetek vitát a tizenéves korról a Gyűjteményben található leírások segítségével! ➔ 139–140. oldal

ÜZENET A JÖVŐBE

Képzeld el, milyenek lesznek gyermekeid, majd az unokáid tizenhárom éves korukban! Mit gondolsz, milyen örömeik és bánataik lesznek? Miben lesznek ezek mások, mint most a te örömeid és problémáid? Írj és rajzolj minél több jókívánságot, jó tanácsot nekik!

Fogalmazd meg, mennyiben szeretnéd hasonló módon vagy másképpen nevelni a gyerekeidet, mint ahogy téged neveltek a szüleid! Írj listát erről, megindokolva, miért gondoldod így!

RENDSZEREZZÜNK!

Töltsétek ki közösen a táblázatot egy lapra vagy a táblára írva! Egy jellemzőt több oszlopba is írhattok!

A felnőttekre jellemző	A serdülőkre jellemző	A gyerekekre jellemző

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Mit gondolsz, milyen örömei és milyen bánatai vannak egy 13 éves gyereknek most, a 21. század elején? Mit szeretne elérni és mitől fél?
- Miben más az élete, mint a szüleié volt gyerekkorukban?

NÉZZ UTÁNA!

- Készíts interjút három különböző korú – nálad idősebb – ismerősöddel, rokonoddal arról, milyenek voltak ők tizenhárom évesen!
- Nézz utána, kiket neveznek Z generációnak, és hogyan jellemzik őket! Egyetértesz-e a jellemzéssel?
- KIHÍVÁS – Kutass felnőtté avatási szokások után különböző korokban és kultúrákban!

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Ágai Ágnes: *Kamaszságok* (Móra Kiadó, 1985). Vajon melyik kamaszvers szól rólad is? Vekerdy Tamás: *Kamaszkor körül* (Holnap Kiadó, 2015). A könyv társszerzői mai kamaszok. Miben értesz velük egyet, miben nem?

Karinthy Frigyes: *Tanár úr kérem*. (Megtalálható: www.mek.oszk.hu)

A 13 és 3/4 éves Adrian Mole titkos naplója (angol ifjúsági filmsorozat, 1985, r.: Peter Sasdy). Milyen örömei és milyen bánatai vannak az ifjú Adrian Mole-nak? Melyek a legfeltettebb titkai? Találsz-e olyan elemet a filmben, ami veled is hasonlóan esett meg?

VISSZATEKINTŐ

Korok gyermekei

Alkossatok párokat! Válasszatok ki 1-1 személyt a fényképekről: egyet a fekete-fehér és egyet a színes fotókról! Készítsétek el a választott személy névjegyét, majd találjatok ki számára rövid bemutatkozó szöveget! Derüljön ki a bemutatkozásából, hogy éppen hol és kikkel látható a képen, és mit gondolt, amikor fényképezték! Ha van rá idő, ismerjétek meg más párok megoldásait!

Vagyok, mint minden ember

Ebben a fejezetben nemcsak önmagadról gondolkodhattál el, hanem magáról az emberről is. Áttekintést nyertél a gondolkodásáról, érzelmeiről, kifejezőmódjairól, meg látásairól, erkölcsi megítéléséről, vágyairól, céljairól és fejlődéséről. Most a fejezet zárásaként foglald össze mindezeket egy számodra ismerős ember megfigyelésével, bemutatásával!

- Válassz ki egy általad ismert személyt! Nem kell megnevezned! Ha nem szeretnél ismerőst jellemezni, akkor el is képzelhetsz valakit.
- Az alább felsorolt szempontok alapján készíts róla bemutató jellemzést! Ez lehet fogalmazás, képes profil, rajzos album vagy montázs. Ha jó ismerősödet választod, ez kedves ajándék is lehet a számára.

Mi az öt legjellemzőbb tulajdonsága?

Ki az az öt ember, akivel a legszorosabb kapcsolatban áll?

Mi a három legfontosabb tárgy a számára?

Mi az a három terület, amiben különösen jó?

Mi okoz neki örömet, mitől szomorú, és miért haragszik a legjobban?

Mi a kedvenc szavajárása vagy érdekes szóhasználata?

Mire szokott leginkább odafigyelni, mi érdekli a világból?

Mit tart jónak és rossznak a világban?

Mi a legértékesebb a számára?

Mi a három legfőbb erénye?

Másképpen viselkedik-e az online térben, mint a valóságban?

Mi az a három dolog, amire leginkább vágyik?

Miben szeretne megváltozni, mit szeretne maga körül megváltoztatni?

Milyen új dolgot szeretne megtanulni?

Milyen terv megvalósításán dolgozik éppen most?

Melyek a fő nehézségek, amelyekkel meg kell küzdenie?

Mi az az öt dolog, amit tőle elvár a környezete?

Melyik életkorát szerette leginkább? Miért?

Mi az, amit szívesen megőrizne életéből, továbbadna az utókornak?

II. PÁRKAPCSOLAT ÉS SZERELEM

ITT A SZERELEM! – KISCSOPORTOS PROJEKTFELADAT

A második fejezetben a párkapcsolat és a szerelem kérdéseiről gondolkodunk, beszélgetünk. Ehhez kapcsolódóan egy közösen elvégzendő projektfeladatot kínálunk *Itt a szerelem!* címmel.

Ez a téma legalább annyira személyes, mint az előző fejezeté. Előfordulhat, hogy még nem rendelkezel ilyen tapasztalatokkal. Az is lehet, hogy bár voltál már szerelmes (esetleg most is épp...), de tapasztalataidat nem szeretnéd megosztani a csoportban másokkal. Ezért a projektben elképzelt szereplők történetén keresztül fejezheted ki, mit gondolsz a párkapcsolatokról.

Minden leckében a projekt címe és piktogram jelzi szereplőkre vonatkozó feladatot. Ilyenkor választott hőseiteket vezetitek tovább egy-egy lépéssel egy (remélhetőleg boldog) párkapcsolat történetében. Ahogy haladtok előre a leckék során, két-három fős csoportokban készítsetek folytatásos „szappanoperát” vagy „teleregényt” hőseitek sorsáról! Forgathattok telefonnal, az elkészült anyagot megvágathatjátok számítógépes programokkal, de ha erre nincs mód vagy idő, egy jól kigondolt és szépen megrajzolt képregény is izgalmas produktum lehet! A fejezet végén pedig érdemes arra szánni egy órát, hogy minden csoport bemutathassa, mit készített!

Ugyanakkor arra buzdítunk, hogy amit önmagaddal kapcsolatosan megértesz az órák alatt vagy után, továbbra is jegyezd fel *Emlékkönyvedben*, amelyet rajtad kívül nem lát más.

Kezdjünk bele a történetbe!

Először is ismerkedjünk meg a szereplőkkel!

Minden csoport válasszon ki egyet a rajzolt szereplők közül, aki a történetének a főhőse lesz! Ezután gondolja ki a személyiségét, és készítse el a „névjegykártyáját”!

Neve:	
Beceneve:	
Életkora:	
Családja:	
Öltözködési stílusa:	
Hobbija:	stílusa:
Kedvenc étele:	
Szavajárása:	
Kedvenc tantárgya:	
Tervei a jövőre:	gya:
Kedvenc együttese/zenéje:	
Különös ismertetőjegye:	gyüttese/zenéje:
	Különös ismertetőjegye:
	gyüttese/zenéje:
	Különös ismertetőjegye:

- Találjátok ki, hogyan mutatkozna be főhősötök egy ismeretlennek!
- Ezután ismerkedjenek össze választott szereplőitek! Játsszátok el a megismerkedés jelenetét, majd beszélgetsetek egymással 5 percet! Utána ki-ki mondja el, mit tudott meg a másiktól!
- Válasszatok ki egy másik szereplőt, akivel beszélgettetek, és a kapott információk alapján képzeljétek el, mi lesz vele tíz év múlva! Milyen lesz akkor a külseje, mit fog csinálni, mi lesz a hobbija, milyen a családi állapota stb.?

9. Lányok és fiúk, fiúk és lányok

Jöjj, szép leány, bátor legény,
induljunk el egységesen...

Bródy János: Száz év –
dalszövegrészlet

- Szerintetek milyen „állandó jelzői” vannak még a *leány* és a *legény*, a *fiú* és a *lány* szavaknak? Soroljatok fel minél többet!

1. Csoporttulajdonságok vagy sztereotípiák?

Ovassátok el a verseket, és emeljétek ki, milyen, lányokra és fiúkra jellemző tulajdonságokat mutatnak be! Ezután vitassátok meg, hogy szerintetek ezek valódi tulajdonságok vagy inkább sztereotípiák! [Stereotípiá: olyan könnyen megragadható jellegzetesség, amelyről feltételezzük, hogy egy egész csoportra igaz, s amely általában minősíti is azt.]

A feladat után (vagy helyett) egy hasonló játékot játszhattok el, amelyet a Gyűjtéményben találtok. ➔ 140. oldal

Lackfi János: Fiúk dala [részlet]

Az összes lány dilis,
azt, hogy miről susog,
hiába is vered,
nem mondja meg: titok. [...]

A falból zene szól
náluk, ezt szeretik,
táncol, pörög-forog
éjt-nappal mindegyik.

A ruhájuk selyem,
gyémántjuk igazi,
már ha ezt a mesét
valaki beveszi.

Mind nyelvet nyújtogat,
s ha felrúgod ezért,
bóg és árulkodik:
még te kapsz büntetést.

Körmükre szíveket
tollukkal festenek
kibírhatalanok,
s belénk szerelmesek.

Lackfi János: Lányok dala [részlet]

Azt mondják a fiúk,
nyávogunk, selypegünk,
játszani nem lehet
semmi jót se velünk.

De ők tiszta hülyék
földön fetrengenek,
egymás fejét verik,
s azt mondják, ez remek.

És egymást lökdösik,
rúgják, labda sehol,
azt mondják, ez foci,
ruhájuk csupa por.

Autókártyázva meg
összevesznek azon,
hogy hány köbcenti a
hengerűrtartalom. [...]

A fenekünk alá
ők tesznek rajzszöveget,
békén nem hagynak, és
belénk szerelmesek.

2. Férfiak és nők

A képek alapján beszélgetsetek arról, szerintetek miben változott a nők és férfiak helyzete, szerepe, feladatai az idők folyamán!

3. Társadalmi szerepvállalás

A különböző korokban és kultúrákban a fiúkat és a lányokat egymástól eltérő módon kezelték és nevelték. Ez a szemléletmód csak lassan változott meg a 20. századra. A jog ma már nem tesz különbséget férfiak és nők között, ám a mindennapi életben még ma is gyakori, hogy a nőket hátrányos megkülönböztetés éri.

A férfiak és nők társadalmi szerepe a történelem folyamán sokat változott. A 20. századig a lányok nem, vagy alig járhattak egyetemre, a felnőtt nőkre pedig legtöbbször a házimunka, a gyermeknevelés feladatai vártak. Ennek ellenére már ekkor is voltak olyan nők, akik komoly szerepre tettek szert a történelem és a kultúra formálásában, így például Jeanne D'Arc [zsán dárk], I. Erzsébet angol királynő, Marie Curie [mari kúri] kétszeres Nobel-díjas tudós. A mi magyar nagyszonyaink közül példaként említsük meg az Árpád-házi szenteket: Piroskát, Erzsébetet, Kingát, Margitot, majd a későbbi korokból Szilágyi Erzsébetet, Zrínyi Ilonát és Brunszvik Terézt.

A 20. század elején az egyik legnagyobb nőjogi mozgalmat a szüfrazettek indították el Angliában. Céljaik között szerepelt a nők választójogának elérése, valamint az oktatás és a munkavállalási jog kiterjesztése a nőkre. Magyarország első női képviselőjét 1920 márciusában választották meg, Slachta [slahta] Margit szociális missziós nővér személyében. Ma már ezt nem találjuk olyan különlegesnek, akkor azonban nagy dolognak számított.

Slachta Margitról mondták a kortársak: „Egyetlen férfi van a parlamentben – az is nő.”

A második világháború idején a nők tömegesen léphettek ki addigi hagyományos szerepkörükből, és ez indította el a változás máig tartó folyamatát, melynek révén a nők és férfiak egyenjogúsága a társadalmi élet egyre több szintjét hatja át.

► Slachta Margit

- Nézz utána, miről váltak nevezetessé a szövegben említett nők!
- Hogyan értelmezted a Slachta Margitról tett kijelentést?
- Miért jelenthetett fordulatot a második világháború a nők szerepéről alkotott fel fogásban?

4. Női és férfi életutak

A Gyűjteményben négy életútról olvashattok, amelyek női és férfi karriereket mutatnak be, de nektek kell kitalálni, hogy férfi vagy nő az illető. ➔ 140. oldal

5. Férfi – nőies szakmában

– Mit szolt a környezete, a családja, vagy éppen a gyerekek szülei ahhoz, hogy férfi tűnt fel az óvodában?

– Úgy érzem, hogy szükség van ezen a területen is a férfiakra, akár mint nevelő, oktató vagy játszópajtás. Az óvodában egyszerre fogadták meglepődve és örömmel az érkezésemet. De a legfontosabb visszajelzést a gyerekek adják. Szükségük van a férfierőre, a szigorra, vagy akár a vadóc játékokra, s én ezt teljes mértékben képviselem. Jobban tudok kapcsolódni a fiús játékaikhoz, de a lányok is szeretik a jelenlételemet. Számukra a biztonságot, a védelmet, az erőt jelentem. [...] Bár ez valóban tipikusan női szakma, a 3–6 éves életszakaszban a gyerekeknek mind a két nemre szükségük van ahhoz, hogy tanuljanak, érzelmileg megfelelően fejlődjenek. De a legjobb, hogy ebből is, abból is jut nekik. Látom rajtuk az érzelmi stabilitást, a kötődést. Az oviban csak velük foglalkozom, értük vagyok, együtt játszunk. Ez egy családban nagyon nehezen kivitelezhető, kevesen kapják meg ilyen formában, épp ezért erre különösen érzékenyek.

► Várszegi Sándor fotója

<http://ridikulmagazin.hu>

- Fontos-e szerintetek, hogy a tanáraitok között egyaránt legyenek férfiak és nők? Függ ez a tanulók életkorától?
- Gyűjtsetek inkább „fiúsnak” és inkább „lányosnak” tartott munkaköröket! Van-e olyan köztük, amelyről régebben másként vélekedtek?
- Milyen visszhangot kelt, ha egy férfi „nőnek való” szakmát választ? És fordítva?

6. Különbözőek vagyunk, de egyenlőek?

Rendeztetek vitát a fenti címmel! Vitaindító kérdéseket ajánlunk, ezekből annyit vonjatok be a vitátokba, amennyit az idő lehetővé tesz!

- Szerinted minden ember egyenlőnek születik? Milyen okok miatt alakulhatnak ki egyenlőtlen-ségek emberek vagy társadalmi csoportok között? Hogyan biztosíthatják az egyenlőséget a szokások, az egyéni döntések és a jog?
- Vajon miért nem járhattak régen egy iskolába a lányok és a fiúk? Milyen előnyei és hátrányai vannak, ha a lányok és a fiúk együtt tanulnak?
- Milyen hatása van a családi és a társadalmi életre, hogy a férfiak is egyre inkább részt vesznek a gyermeknevelésben és a háztartási munkában?

7. Női és férfi feladatok?

A közösségeken, családon belüli munkamegosztást régebben nagyon erősen befolyásolta, hogy valamit férfi vagy női feladatnak tartottak. Hogyan alakul ez napjainkban?

- Készítsetek gyorslistát egy erdei táborozás egy napján adódó fizikai, szervezési és gazdálkodási feladatokról! Mindenki döntse el, melyiket vállalná szívesen! Mi történne, ha csak fiúk vagy csak lányok lennének a táborban? Utólag vizsgáljátok meg, befolyásolt-e a választásban benneteket, hogy férfi vagy női munkának tekintett feladatról van szó!

sátorverés

fagyújtás

zöldségpucolás

tűzrakás

főzés

8. Mi lenne, ha...

A következő kép furcsa, komikus hatást kelt, bár ha a nők helyett férfiak ülne az asztal körül, a tálcaát pedig nő fogná, az nem volna vicces. Mi lehet ennek az oka?

ITT A SZERELEM!

„Keresek Valakit, s nem tudom, ki az?” (József Attila)

A fejezetnyitóban a csapatotok kiválasztott egy szereplőt, akinek a sorsát követni, alakítani fogjátok a projekt folyamán. A megbeszéléseket eredményét jegyezzétek le, és vegyétek figyelembe a további feladatok során is!

- Nézzétek meg újra a fejezet elején a rajzfigurákat, és beszéljétek meg, ki kivel illene össze!
- Ki kihez nem illene biztosan? Milyen szempontok alapján döntöttetek?
- Szerintetek ki illene választott hősötökhöz? Melyek azok a vonások, amelyek biztosan nem lennének szimpatikusak a számára? Fogalmazzátok meg az ő „álompárjának” a jellemzését!

Az *Emlékkönyvedben* sorold fel annak a fiúnak/lánynak néhány tulajdonságát, akit egyszer majd a saját párodként el tudnál képzelni! Milyen tulajdonságok vonzanak, melyek taszítanak téged?

RENDSZEREZZÜNK!

Külön lapon töltsetek ki közösen egy hasonló táblázatot a való életből vett példákkal!

A férfiak és nők helyzetében megmutatkozó		
egyenlőség, azonos elbánás		egyenlőtlenség, megkülönböztetés
	a társadalmi szerepvállalásban	
	az oktatásban	
	a munkakörökben, fizetésben	
	a kommunikációs formákban	
	a különböző elvárásokban	

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Hogyan változtak az utóbbi két évszázadban a nemekhez kapcsolódó társadalmi elvárások?
- Mit jelent az *egyenjogúság*, és miben különbözik az *egyformaságtól*?
- Hogyan jelennek meg most a férfi/női szerepek az életedben? Hogyan képezed el alakulásukat a jövődben?

NÉZZ UTÁNA!

- Nézz utána az interneten, hogyan küzdöttek a szüfraszettek a céljaik eléréséért!
- Tudd meg, miről szól az Isztambuli Egyezmény, amelyet Magyarország is aláírt! Olvasd el az egyezmény előszavát (preambulumát)!
- Keress 10-10 olyan férfit és nőt, akiknek jelentős szerepük volt a magyar társadalmi, tudományos és kulturális-közösségi életben! Próbáld olyanokat választani, akik kevéssé ismertek!

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

A szüfraszett (angol film, 2014, r.: S. Gavron). A 20. század elején Angliában egy fiatal mosónő találkozik a nők egyenjogúságáért küzdő mozgalommal. Milyen célok vezetik a szereplőket? Milyen történelmi érdekességeket tudtál meg a filmből?

A bálnalovas (új-zélandi–német film, 2002, r.: N. Caro). Az új-zélandi bennszülött törzs – maorik – főnöke a hagyomány szerint a fiúörökösének szeretné átadni a vezetést, azonban lányunokája születik. Milyen próbatételeken megy át a főszereplő? Mit gondolsz, alkalmas lenne-e a törzs vezetésére?

Híres nőkről olvashatsz a következő könyvekben:

Horányi Gábor – Pivárcki István: *Híres magyar asszonyok kalandjai* (Új Palatinus Könyvesház, 2003), R. Dungworth, P. Wingate: *Híres asszonyok – Nofertititől Thatcherig* (Elektra Kiadóház, 1997) és honlapokon: Nők a Tudományban Egyesület honlapja (nokatud.hu), www.lanyoknapja.hu, www.talita.hu

A testkép, a külső elfogadásának témájáról ír Gyurkovics Tibor: *Tükröm, tükröm, mondd meg nékem* című novellájában (*Üveggolyó*, Móra Kiadó, 1973).

10. Szerelem!

- Előfordult-e veled, hogy egy pillanat alatt „zúgtál bele” valakibe? Milyen érzés volt?
- Fogalmazd át a mottót úgy, ahogy ezt egy lány mondhatná! Kezdődjön így: „Ez megy a srácokkal...”

Ez megy a csajokkal. Ha valami frankóságot csinálnak, kész-passz, az se baj, ha nem néznek ki jól, vagy buták vagy valami, kábé már beléjük is zúgtál.

J. D. Salinger, amerikai író

1. A szerelem

A rövid felvezető szövegből és a kérdésekből kiindulva rendezetek beszélgetést a szerelemről! Aki épp beszél valamelyik témáról, tartson a kezében egy tárgyat, és ha befejezte, adja tovább annak, akinek a véleményére kíváncsi! Ügyeljenek rá, hogy mindenkire sor kerüljön!

Korábban a fiúk udvaroltak, a szóban benne van a szimbolikus jelentés. Ahogy az udvaron keresztül lépünk a házba, úgy az udvarlás során sem volt divat „ajtóstól rontani a házba”. Az udvarlásra lehetőséget a táncos összejövetelek biztosítottak.

Egy lánynak egyszerre több fiú is udvarolhatott. A kezdeményező szerep a fiúké volt. Ugyanakkor a lány jelzései határozták meg, hogy szorosabb kapcsolat alakul-e ki a továbbiakban a lány és az őt körülvevő udvarlók egyike között.

Ma azt mondod: járok valakivel. Az együttjárással azt fejezed ki, hogy egyenrangúak vagytok. De akár jársz valakivel, akár udvarolsz valakinek vagy udvarol valaki neked, eleinte ez még nem igazi kapcsolat, csak keressétek egymás társaságát, mindketten szeretnétek, ha „lenne valami” ebből.

► Vaszary János: Udvarlás, 1895

- Leginkább hol tudnak megismerkedni ma a fiatalok?
- Mitől függ, hogy a fiú vagy a lány kezdeményezi a kapcsolatot?
- Mi a különbség az *udvarlás* és az *együttjárás* között?
- Mit jelent a szó: *szerelem*? Hogyan alakulhat ki?
- Mi lehet jó, és mi lehet nehéz a szerelemben?
- A szerelem legtöbbször egy apró gesztussal kezdődik. Idézz fel irodalmi vagy filmbeli példát erre!
- Milyen kedveskedő kifejezéseket ismersz a szeretett személy megszólítására?
- Nehéz-e megfogalmazni érzelmeidet? Te kivel tudsz beszélgetni mindezekről?

2. A szerelmi összetartozás az emberi kultúrában

A következő két szöveg az emberiség két korszakából és két különböző kultúrájából mutat be szimbólumokat a szerelmi összetartozásról. Elolvasásuk után a kérdések segítségével beszélgetsek a témáról!

Az androgünök szerelme

Az ókori történet szerint az emberek eredetileg kétneműek voltak. Androgünnek (férfi-nő) nevezték őket. Négy kezük, négy lábuk volt és magukon hordozták mind a férfiak, mind a nők lelki, szellemi és fizikai tulajdonságait. Az istenek azonban féltették tőlük a hatalmukat, ezért kettévágták őket: férfire és nőre.

► Ferenczy Noémi: Ádám – Éva, 1910

Azóta boldogtalan minden ember, és egész életében keresi elveszített másik felét. Amikor azt hiszi, hogy megtalálta, akkor szerelemben egyesül vele, és arra a kis időre újra átélheti az elveszített tökéletesség és harmónia állapotát.

Ebből adódik, hogy néha találkozunk olyan emberekkel, akik hirtelen egymásra találtak, és úgy egybeolvadnak, mintha valóban egymás hiányzó testrészei lettek volna korábban. Ők azok, akik rációznak a mai világ nagyon divatos hozzáállására, miszerint nincs sírig tartó szerelem. Az ilyen pár ismeri az életen átívelő szerelmet, amely fénye átvilágít az idő és a tér minden korlátján. Az androgünmítosz azt is sugalmazza, hogy mind a férfi, mind a nő keresi a másik felét, azaz a férfi ugyanúgy rátalálhat az asszonyára, mint a nő a maga másik felére, a férfira.

Az összetartozás kínai szimbóluma

A kínai gondolkodásmód szerint férfiasság és nőiség összhangját nemcsak a másik emberben, hanem önmagunkban is meg kell találni. Szerintük ugyanis minden egyes nő és férfi magában hordozza az ellentétes nem egy darabkáját, ahogyan azt a kínai jin-jang szimbólum is ábrázolja. Az ősi kínai kultúrában a jang jelképezi a férfiasságot, a jin pedig mindazt, ami a nőiességhez kapcsolható.

- Mit jelent az *androgün* kifejezés? Miért vágták ketté ezeket a lényeket az istenek?
- Miért keresik egymást a nők és férfiak a mítosz szerint?
- Mit jelképez a jin és jang rajz? Melyek lehetnek a férfias, illetve a nőies tulajdonságok?
- Szerinted jobb az, ha egy pár két tagja hasonló, vagy az, ha inkább különböznek?
- Hogyan egészítheti ki egymást két ember egy kapcsolatban?
- Mit gondolsz, csakugyan létezik és megtalálható egy ember „másik fele”?
- Mennyiben segítenek ezek a történetek megérteni nő és férfi kapcsolatát, az emberi szerelmet?

3. William Shakespeare: Rómeó és Júlia [részlet]

JÚLIA

Ne esküdj mégse. Mert öröm, hogy itt vagy,
de az nem, hogy már szerződést kötünk.
Túl gyors, túl kapkodó, túl hirtelen,
mint a villám, mely eltűnik, mire
kimondanád, hogy „villámlik”. – Jó éjt.
Szerelmünk gyöngé bimbóját a nyár
virággá érleli lehetével,
mire legközelebb találkozunk.
Jó éjt, jó éjt. A lelked pihenése
édes legyen, mint szívemben a béke.

RÓMEÓ

Csak nem küldesz el, üres kézzel, így?

JÚLIA

Mit adhatnék a kezébe ma éjjel?

RÓMEÓ

Viszonzást vártam, édes vallomást.

JÚLIA

Azt odaadtam már kérés nélkül;
bár ne tettem volna, s meglenne még!

RÓMEÓ

Visszavonnád? De hát miért, szerelmem?

JÚLIA

Hogy újra adhassam, most már magamtól;
hisz arra vágyom, ami már enyém.
Szerelmi gazdagságom, mint a tenger,
tágas és mély; minél többet adok,
annál több jut nekem, mert végtelen.

*II. felvonás, 2. szín, erkélyjelenet.
Nádasy Ádám fordítása*

► Rómeó és Júlia (r.: F. Zeffirelli, 1968) Olivia Hussey és Leonard Whiting

► Rómeó és Júlia (r.: B. Luhrmann, 1996) Claire Danes és Leonardo DiCaprio

A részlet felolvasása után válaszoljatok a kérdésekre!

- Júlia milyen hasonlatokkal él, amikor szerelmükről beszél?
- Milyen meglepő mondatokkal fejezi be Júlia a párbeszédet?
- Mit gondolsz, melyik szakaszban van Rómeó és Júlia kapcsolata?
- Tudod-e, mi történt velük a színdarabban a jelenet előtt? És mi történik a továbbiakban?
- Tudtad, hogy Rómeó és Júlia 15 és 13 év körüli fiatalokként van jelen a történetben? Régen sokkal fiatalabb korban házasodtak, mint manapság. Mit gondolsz, miért?
- Minek a szimbólumává vált Rómeó és Júlia szerelme?

Ha van rá módotok, nézzétek meg és hasonlítsátok össze William Shakespeare: *Rómeó és Júlia* filmadaptációit! Például a F. Zeffirelli (1968) és B. Luhrman (1996) rendezésében készült filmeket!

4. A szerelem az irodalomban

A Gyűjteményben hét szerelmi témájú verset gyűjtöttünk össze nektek. Válassz közülük legalább hármat, és gondold végig, milyen szerelemkép jelenik meg bennük!

➔ 142–144. oldal

Rendeztetek felolvasást! Mindenki mutasson be egy szöveget (hozzát saját kedvenceket is)! Felolvasás után röviden mondja el, miért tetszik neki a vers!

Végül válassz ki néhány idézetet, és saját gondolataiddal együtt írd le az *Emlékkönyvedbe*! Ezt kettéosztott naplónak hívják, és így nézhet ki:

Idézet	Saját vélemény
Ne rejtőzz el, úgysis látlak! Rádcukom a szempillámat.	Ha szeretünk valakit, mindig a gondolataink között van, még ha nincs is velünk.

5. A szerelem a képzőművészetben és a zenében

Az előző feladathoz hasonlóan keressetek szerelmi kapcsolatokat bemutató fotókat, festményeket és zenéket! Sorban megnézve a képeket és meghallgatva a zenéket írjátok le a szavakat, amelyek először eszetekbe jutnak a műről! Gyűjtsétek össze a szavakat, és készítsetek belőle szófelhőt! (Az interneten találtok ingyenes alkalmazást és használati útmutatót is.)

► Marc Chagall: Vence-i szerelmesek, 1957

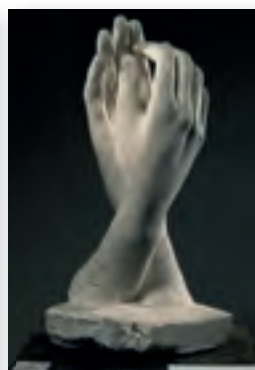
► Robert Doisneau: Csók a városháza előtt, 1950

► Szinyei Merse Pál: Szerelmespár, 1870

► Gulácsy Lajos: Varázslat.
A varázsló kertje, 1906

► Auguste Rodin:
A katedrális, 1908

ITT A SZERELEM!

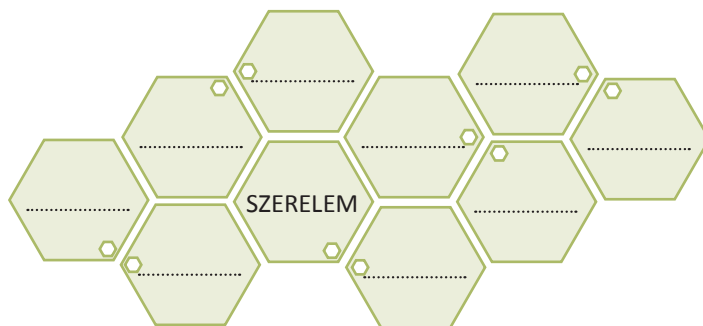
„Én nem tudom mi ez, de jó nagyon” (Juhász Gyula)

Folytassátok a teleregényt! Választott hőstöknek megtetszik valaki a többi szereplő közül. Ki legyen az? Egyre jobban belehabarodik az illetőbe. Mi minden történik vele ebben az állapotban? Mit érez, milyen hangulatba kerül? Milyen regényeket olvas, filmeket néz, zenét hallgat? Kiönti-e valakinek a szívét, kér-e tanácsot valakitől?

Találjatok ki olyan kifejezési módokat, amelyek ezt a belső állapotot megjelenítik, például naplót, blogot, alkotást!

RENDSZERezzÜNK!

Rajzolj egy hasonló ábrát, és töltsd ki a szerelem szóból kiindulva! Egymás mellé olyan szavak kerüljenek, amelyek valamilyen módon kapcsolódnak!

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Miért van fontos szerepe egy párkapcsolatban az ismerkedési szakasznak?
- Miben különbözik a szerelem a szeretettől és a barátságtól?
- Mi mindenen múlhat, hogy a kapcsolat tartós marad-e?

NÉZZ UTÁNA!

- Gyűjts össze könyv- és filmemlékeidből, az internetről több, egymásnak ellentmondó véleményt a testi szerelemről! Rendezhettek fórumot, amelyen megvitátjátok a kérdést, és kialakítottok – ha lehet – egy közös álláspontot.

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

John Green: *Csillaginkban a hiba* (Gabo Könyvkiadó, 2013, filmadaptáció, 2014, r.: J. Boone). Mit gondoltok, lehet-e gátat vetni az érzelmeknek és a vonzalmaknak?

West Side Story (amerikai zenés film, 1961, r.: J. Robbins – R. Wise). Leonard Bernstein musicalje az 1950-es évek Amerikájába helyezi át Rómeó és Júlia történetét. Vajon miért sikeres a mai napig?

Móra Ferenc *Aranykoporsó* című, az ókori Rómában játszódó regényében a titkos szerelem az emberi gyarlóság áldozatává válik. Miért felemelő mégis a történet? (Megtekinthető: www.mek.oszk.hu)

11. Együttjárás

- Milyen becenevekkel illetnéd (elképzelt vagy valódi) kedvesedet?
- Mi az a név, amit te szívesen hallanál?

Két szemem világa,
életem csillaga,
szüvem, szerelmem,
lelkem

Balassi Bálint:
Célia-versek – részlet

1. Ketten együtt

Figyeljétek meg a képeken látható párokat!

- Milyen viszonyban lehetnek egymással a pár tagjai? Mire utal arckifejezésük, testhelyzetük, gesztusaik?
- Miről beszélgethetnek? Ki milyen stílusban szólalhat meg? Játsszátok el a jeleketeket!
- Milyen különbségeket találtok? Szerintetek mi lehet ezek oka?

2. Szeret? Nem szeret?

Hogyan juthatnak el ketten addig, hogy együtt járnak? Beszéljétek meg párokban, hogyan kapcsolhatók az alábbi szavak egy párkapcsolat kialakulásához! Egy-egy szó kapcsán inkább fiúra vagy inkább lányra gondoltatok?

Ezután találjatok ki rövid történetet az egyik fenti párról: hogyan „jöttek össze”!

megszólít

rokonszenves

vonzó

üzeneteket küld

szerelmes vagyok

csodálom

érdekes

kedves velem

érdeklem őt

tetszem neki

szeretem

beszélgetünk

randira hívom

megértjük egymást

3. Az én kedvesem...

Hogyan neveznéd a kedvesedet, ha ő épp nincs ott, és nem a nevét akarod használni? Sokféle elnevezés lehetséges, de nem mindegyik gyöngéd vagy udvarias. Gyűjts neked tetsző, illetve nem elfogadható megnevezéseket!

4. Hogyan mondjam el neked...

A „páros lét” egyik gyakori helyzete, amikor nem vagyunk biztosak abban, jól értetjük-e, mire is gondol a társunk, mit érez, mit szeretne. A következő mondatok mind-egyike párok között hangzott el. Elemezték őket az alábbi szempontok szerint!

- Mit jelent pontosan a mondat? Van-e benne vajon burkolt közlés vagy célzás?
- Milyen lehet a beszélő hangulata, érzelmei? Mi válthatta ki?

Évnyitón Karcsi mondja Krisztinek: „Nem hiszem el, hogy ilyen szűk szoknyát is fel tudsz venni!”

Ildi a kirakat előtt állva mondja Istvánnak: „Nézd, a Zsófi pont ilyet kapott a Józsitól... de szép!”

A pár találkozik este a színház előtt. Sári azt mondja, Soma cipőjére mutatva: „Szerinted ez színházba való?”

Barbi épp a fodrásztól jön, és találkozik barátjával. Barna kis szájbiggyesztéssel mondja: „De furcsán nézel ki! Mi történt veled?”

Emma mondja ebéd közben Elemérnek: „Milyen jó, hogy egész délelőtt meccset néztél, legalább ki tudtam takarítani a fürdőszobát!”

Merci mondja a randevúra késve érkező Marcellnek: „Semmi baj... csak 25 perce ülök itt... de volt nálam olvasnivaló...”

5. ...hogyan ne bántsalak meg?

Alakítsatok csoportokat, és dolgozzatok tovább a 4. feladatban bemutatott helyzetekkel!

- Ötleteljete, milyen módokon reagálhat a másik fél! Játsszátok el a párbeszédet folytatását megfelelő hangsúllyal és arckifejezéssel!
- Most fogalmazzatok át a közléseket úgy, hogy ne legyen bennük rejtett szemrehányás, a vélemény ne legyen bántó, a kérdés pedig kérdés legyen! Felidézhetitek a 3. leckéhez tartozó gyakorlatokat a Gyűjteményből! ➔ 132. oldal
- Gyűjtsetek hasonló eseteket saját élettetekből! (Nem kell párkapcsolatból.) Idézzétek fel, hogyan fejeztétek ki nemtetszéseteket vagy hogyan válaszoltatok egy ilyen közlésre!

6. Nem ciki?

Nem mindig egyszerű eldönteni, milyen intimitásnak van helye a nyilvános térben. Ha abból indultok ki, hogy csak annyit tegyetek mások előtt, amit egyikőtök sem szégyell, jó úton jártok. Érdeemes azonban átgondolni, hogyan fogadja majd mindezt a környezetetek. A következőkben egy internetes oldalon (gyakorikerdesek.hu) feltett kérdésre adott válaszokat olvashatod. (A bejegyzések eredeti helyesírását nagyrészt megőriztük.) Milyen konfliktussal kapcsolatban tették fel?

A kérdés

Szerintetek ?

ma jöttem haza barátnőmmel vonattal,és ahogy ültünk egymás mellett nekidült a vállamnak mire én elkezdtem csókolni a nyakát és a száját de semmi több erre meg szólt pár idős ember hogy ne itt csináljuk már komolyan ennyire prúdek az emberek vagy mi? nem csináltunk semmi olyat csak csókolóztunk illetve a nyakát csókolgattam... ritkán szoktam ilyen csak most valahogy így alakult ...

A válaszok

Egy bizonyos kor után tényleg zavaró. Engem is küldtek 19 éves koromba a „hálószobába” azért mert utcán csókolóztam a barátommal, akkor nagyon ki voltam akadva. De most már látom, hogy néhány esetben valóban illetlenség és nem a szájra csókra gondolok, hanem arra ami már üti a határokat. Szájrapuszi, ölelés, ölbeülés, kézenfogva andalgás teljesen okés.

Nem vagyok prúd, de van olyasmi ami nem a nagyközönségre tartozik. Az intimitásnak vannak olyan részei, amik akkor igazán őszinték, ha tényleg intímek maradnak. Megint más, ha egyedül vagytok egy fürdőben, és más ha vannak még ott 30-an. DE! Tiszteld meg azzal a párodat, hogy megadod neki azt az intimitást, ami jár.

zavar? nem nézel oda.. gondolom senki nem áll meg előtted közvetlen úgy,hogy te ne tudj másfelé nézni...pár puszi nem a világ vége..vagy már anyámnak se adhatok az utcán puszit mert intim testi kontaktus? hülyeség...- irigység és kész.

Mert undorító, haverom is állandóan a közelemben nyalakszik a csajával, mikor buszon vagyunk és rohadtul idegesít az a ... cupogó hang... ui.: FÚÚÚÚÚJJJJ

Nekem is néha rossz érzésem van, amikor ülök a buszon és látok kint egy csókolózó párt és ahogy utána egymásra mosolyognak és ölelkeznek... elég rossz látni, hogy ők boldogok, nekem pedig senkim nincs :(de van ez így.

- Egyetértesz-e valamelyik válaszadóval? Indokold! Mit válaszolnál te?
- Van-e olyan kérdés, amelyben kikérnéd mások véleményét vagy tanácsot kérnél tőlük? Mitől függ, megfogadnád-e a tanácsot? Fogalmazd meg a kérdésedet, és jegezd be az *Emlékkönyvedbe!* Ha szeretnéd, megoszthatod másokkal is.

7. Hétköznapok...

Alkossatok 4-5 fős csoportokat! Állítsatok össze egy hétre programot az 1. feladatban ábrázolt párok egyike számára!

Vegyétek tekintetbe a kötelezettségeket is, de a szórakozásról se feledkeztek meg! Az alábbi listában adunk néhány javaslatot. Bővítsétek saját ötletekkel is!

Ki?	Mikor?	Hol?	Mit csinál?
<ul style="list-style-type: none">• a lány/fiú egyedül• a lány/fiú a barátaival• a lány/fiú a családjával• ketten együtt	<ul style="list-style-type: none">• kora reggel• délelőtt• kora délután• délután• este• éjjel	<ul style="list-style-type: none">• az iskolában• otthon• parkban• sportpályán• uszodában• bevásárlóközpontban• moziban• gyorsétteremben	<ul style="list-style-type: none">• segít valakinek (kinek?)• zenél (milyen hangszeren?)• filmet néz• tanul• zenét hallgat• sportol (mit?)• beszélget• táncol

8. ...és ünnepek

Közismert, hogy nagyon különbözőek lehetnek azok a dolgok, amelyekből megérezzük, hogy fontosak vagyunk a másoknak, értékel és szeret minket. Hogyan terveznétek meg egy ünnepi alkalmat olyan valaki számára, aki...

- a) azt szereti, ha sok időt töltenek vele, figyelnek rá,
- b) legjobban az érintésnek, ölelésnek örül,
- c) akkor boldog, ha tárgyakat, ajándékot kap,
- d) abból tudja, hogy szeretik, ha kedvesek vele, dicsérik, érdeklődnek róla,
- e) örül, ha apróbb-nagyobb szívesseggel, segítséggel kedveskednek neki?

- Dolgozzatok párban! Válasszatok egyet a lehetőségek közül, és találjatok ki minél több módot arra, hogy egy ilyen beállítódású embernek örömet okozzatok! Az alkalom lehet születésnap, karácsony, névnap, Valentin-nap vagy más ünnep. Ha elkészült a terv, osszátok meg a többiekkel, és ők találják ki, kinek készítettétek a „meglepetéscsomagot”!
- Gondold végig, te melyik csoportba tartozol! Te mit szeretnél, hogyan szeressenek mások? (Több változat is lehetséges.) Jegyezd le ezt *Emlékkönyvedbe!* Ha szeretnéd, meg is oszthatod a társaiddal.

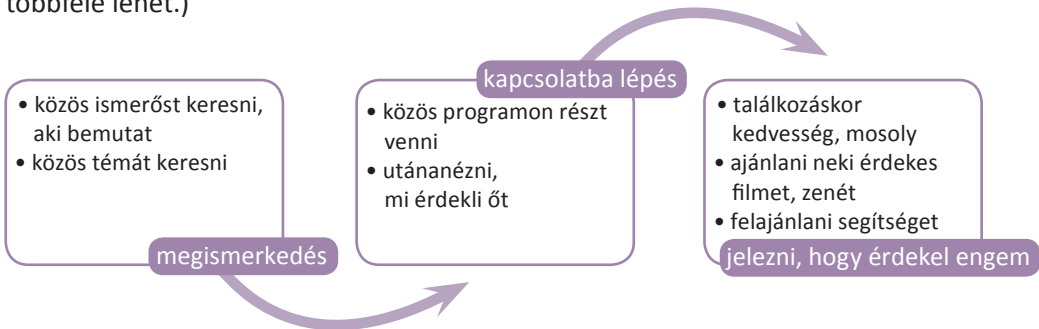
ITT A SZERELEM!

„Szeretlek, kedvesem, szeretlek tégedet...” (Petőfi Sándor)

A szappanopera mostani részét alakítsátok úgy, hogy végre megismerkedhessenek az „egymásnak rendelt” hősök! Tervezzétek el a találkozás jelenetét, és vegyétek is fel! Hogyan érzékeltenétek, hogy azonnal megtetszettek egymásnak? És hogy folytatódónának a kalandok: ki hívná randira a másikat, és hogyan?

RENDSZEREZZÜNK!

Gyűjtsétek össze egy párkapcsolat alakulásának néhány lépését egy hasonló ábrában, és mindegyikhez fűzzetek néhány, általatok fontosnak tartott gondolatot: mire kell figyelni, mi lehet nehéz, kitől lehet segítséget kérni! (A lépések és sorrendjük természetesen többféle lehet.)

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Emelj ki három olyan elemet a lecke anyagából, amelyről úgy gondolod, hasznosítani tudod saját kapcsolataidban! (Nem feltétlenül párkapcsolatban.) Milyen helyzetben használnád a kiemelt ötleteket, kérdéseket?
- Fogalmazd meg rövid írásban azt, milyen módokon ismerhetjük meg jól a társunkat!

NÉZZ UTÁNA!

- A 8. feladat Gary Chapman „öt szeretetnyelv” elgondolására épült. Nézz utána, hogyan nevezik az öt szeretetnyelvet és milyen kifejezési módjai lehetnek ezeknek!

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Az alábbi kötetek a párkapcsolati kommunikációt, az érzelmi intelligencia fejlesztését segítik:

Dr. Bagdy Emőke: *Párválasztás* (Hangoskönyv, Kossuth Kiadó – Mojzer Kiadó, 2015) és Pál Ferenc: *A magánytól az összetartozásig* (Kulcslyuk Kiadó, 2014).

Válassz ki számodra érdekes, megfontolandó vagy nem elfogadható gondolatokat Varga Péter *Spielhóznai, Gondolatok a férfi-nő kapcsolatáról, szerelemről, szexualitásról, házasságról – meg ilyenek...* (Szerzői kiadás, 2002) című könyvéből!

3. Alapérzelmeink

Paul Ekman amerikai kutató az 1960-as években arra a következtetésre jutott, hogy hat érzelem: az **öröm** – **bánat** – **harag** – **félelem** – **meglepetés** – **undor** kultúrától függetlenül mindenütt felismerhető és azonosítható. Ezért ezeket egyetemes emberi alapérzelmeknek nevezte el.

Az alapérzelmeink, bár egyetemesek, kifejezési módjaik egy adott kultúra által meghatározottak. Ez azt jelenti, hogy például a mi kultúránkban még mindig „férfiatlan” érzelmeknek tartják a szomorúságot, külső megjelenési formái közül pedig különösképp a sírást. A haragot és annak kifejeződéseit ugyanakkor „nőhöz méltatlannak” értékelik. Ezért a nők időnként akkor is sírnak, amikor valójában haragosak, a férfiak pedig ritkán engednek meg maguknak, hogy könnyes legyen a szemük.

Az alapérzelmeink gyakran kapcsolódnak valamely szükségletünk sérüléséhez vagy éppen kielégítéséhez. Ilyen szükséglet például: *önbecsülés, kényelem, önállóság, biztonság, nyugalom, odafigyelés, igazságosság, szabadság, szeretet, törődés.*

- Gyűjtsetek kifejezési módokat a hat alapérzelemhez! Vitassátok meg, ezek közül melyeket tartjátok elfogadhatónak, és melyiket nem!
- Vizsgáljátok meg, milyen kiváltó okai lehetnek az érzelmeinknek, és milyen cselekvésekre készíthetnek! Csoportokban gyűjtsetek olyan helyzeteket saját életetekből, amelyekben megjelenik egy érzelem, és töltsétek ki a táblázatot!

Ami történt...	Amit éreztem...	A szükséglet, ami sérült/teljesült	Amit tettem...

4. Mit válasszak?

Figyeljétek meg a képregényen látható helyzetet!

- Mi a pár problémája? Mit érezhetnek? Milyen szükségleteik sérülnek egyik vagy másik választás esetén?
- Hogyan folytatódna a történet az egyik vagy másik választás esetén?
- Játsszátok el a jelenetet! Megoldódott-e a helyzet? Hogyan?

5. „Persze, neked semmi sem jó...”

Sokszor előfordul, hogy valaki támadó, hibáztató, érzelmmel teli hangnemben szól a társához, amikor valamilyen szükséglete hiányt szenved. Ilyenkor könnyen alakul ki konfliktus, hiszen a társ erre esetleg hasonló hangnemben reagál vagy védekezni kezd. Ezért fontos az, hogy ha ilyen módon szól valaki hozzánk, megpróbáljuk felfedezni valódi szükségletét, és ezt visszajelezzük neki. Ezt nevezik semleges-

be fordításnak. Sokszor ez is elég ahhoz, hogy az érzelmek lecsillapodjanak, hiszen ez azt jelzi számára, hogy szeretnénk őt megérteni.

- Próbáljatok a következő helyzetek és közlések alapján rájönni, mit érezhetett a beszélő és milyen szükségletét szeretné kielégíteni!

	Érzés	Szükséglet
„Én állandóan csak takarítok, te meg...”		
„Neked semmi sem jó, akármit teszek!”		
„A fene ebbe az örökös klimpírozásba!”		

- Figyeljétek meg azt, hogyan fordítja a beszélgetőtárs semlegesbe az első közlést!

- *Én állandóan csak takarítok, te meg...!*
- *Fontos volna neked, hogy mindig rendet tartsak itthon?*
- *Nem az a lényeg, hiszen megcsinálom én...*
- *Akkor azt szeretnéd látni, hogy értékelem, mennyit dolgozol a lakás rendjéért?*
- *Igen, akkor nem érezném úgy, hogy takarítógépnek tartasz...*

- Párokban fejtsétek meg az alábbi mondatok mögött álló érzéseket és szükségleteket, majd fordítsátok semlegesbe őket! Ha szükséges, alkossatok hosszabb párbeszédet! A párok mutassák be egymásnak a létrehozott dialógusokat! Beszéljétek meg, milyen különbségeket tapasztaltatok a megoldások között!

- Ilyen hangon ne merészelj velem beszélni!*
- Már egy lépést se tehetek nélküled?!*
- Mindenkit elengednek, nem igaz, hogy csak nekem kell tízre hazaérnem!*
- Persze, a múltkor is megígérted, aztán mi lett belőle?*
- Mi lenne, ha végre úgy viselkednél, ahogy illik?!*
- Téged aztán hiába kérdezlek, hogy mi volt, mindig csak azt mormogod, hogy „semmi...”!*
- Állandóan siettetsz, sose tudod megvárni, hogy a végére érjek!*
- Amíg az én kenyeremet eszed, azt teszed, amit mondok!*

6. Nyertes vagy vesztes?

Konfliktusainkon túllépve érezhetjük úgy, hogy „alulmaradtunk” vagy úgy, hogy „legyőztük” a másikat. Habár néhány ilyen alkalom még nem terheli a kapcsolatot, ha túlsúlyba jut valamelyik, sérülhet a kapcsolat. Az alábbi kifejezésekről döntsétek el, melyik megoldáshoz vezetnek! A kimaradt kifejezéseket hová sorolnátok?

vesztes

Háát, az a helyzet, hogy...

Na ne csináld már...

Nekem szükségem lenne arra, hogy...

Kizárt dolog, hogy elmenjek...

Tudom, hogy anyukádnak nagyon fontos...

Na jól van, ha ennyire akarod...

győztes

7. Örök szerelmesek

Nézzetek utána, kik az itt felsorolt párok, és miről nevezetes a történetük! Van-e ezek között olyan eseménysor, ami számotokra fontos tanulságot hordoz? A tanulságot leírhatjátok az *Emlékkönyvetekbe*, vagy be is építhetitek a projektfeladatba.

Kukorica Jancsi és Iluska

Trisztán és Izolda

Orpheusz és Eurüdiké

Philemon és Baucis

**Tündérszép Ilona
és Árgyélus királyfi**

Ámor és Pszükhé

Ábrázoljátok közösen egy nagy méretű papírra rajzolt fürtábrán vagy gondolattérképen az összegyűjtött információt, véleményt! Mutatunk egy mintát.

Orpheusz és Eurüdiké

problémájuk:

a megoldás,
amit ők találtak:

más lehetséges
megoldás:

► Jean-Baptiste Camille Corot: Orpheusz kivezeti Eurüdikét az Alvilágból, 1861

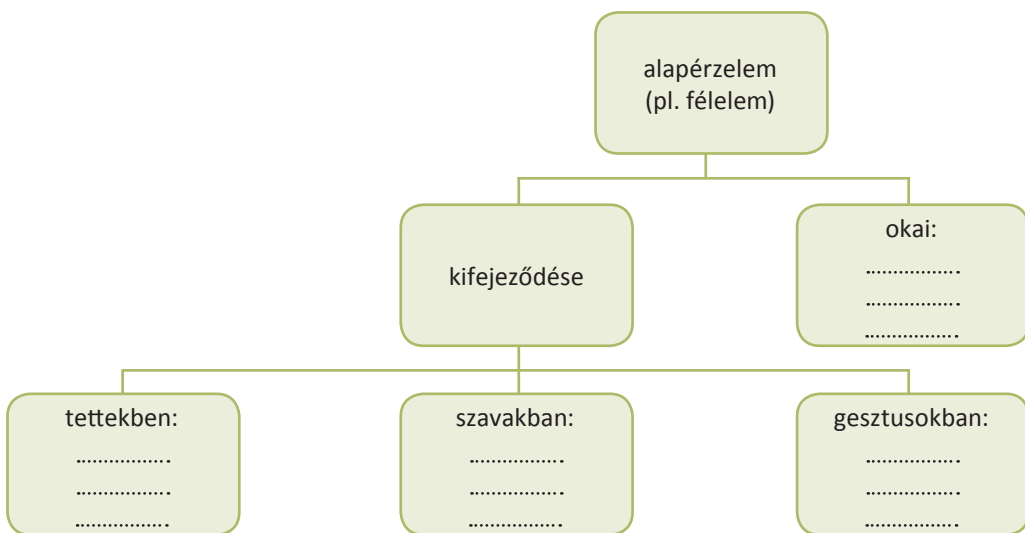
ITT A SZERELEM!

„Ha elhagynál engemet, – jobban mi fájna?” (Váci Mihály)

A teleregény legújabb részében kedvenc párok konfliktushelyzetbe kerül. Tervezték meg, és készítették is el az epizódot a probléma megjelenésétől az egyre inkább éleződő szakaszon át a feszültség kirobbanásáig! A rész központi elemét, a konfliktust meríthették saját tapasztalatokból, de ötleteket találhattok a szerepjáték szituációi között, vagy a 7. feladatban bemutatott örök szerelmesek életének eseményeiből is.

RENDSZEREZZÜNK!

Készítsetek a mintához hasonló gondolattérképet valamelyik alapérzelemről!

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Milyen alapérzelmeket ismersz, és hogy tudnád őket meghatározni?
- Mutass be egy helyzetet, amikor ezek az érzések a felszínre kerülnek!

NÉZZ UTÁNA!

- Derítsd ki, mit jelent az *asszertivitás* fogalma, és hogyan kapcsolódik a mai lecke témájához!

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Emily Brontë *Üvöltő szelek* című regényében gyűlölet és szerelem együttéléséről, egymást erősítő-romboló hatásáról olvashatsz. (Megtalálható: www.mek.oszk.hu) *Holdfény királyság* (amerikai film, 2012, r.: W. Anderson). Megtudhatod, mi a rendkívüli a két 12 éves gyerek történetében, akik szerelmesek lesznek, titkos egyezséget kötnek, és együtt a vadonba szöknek.

13. Elválás, szakítás

- Melyik a legszebb „szakító” dal, amit ismertek? Az óra végén néhányat meg is hallgathattok közülük.

Elég idült idill ez, még hogyha idill is.
A szíved az enyémrel nem kompatibilis.
Bőrünkől szikra pattan, ha megfogod kezem.
Nem illünk össze, drága, mit szépítsünk ezen.
Varró Dániel: *De mit vesződöm én...* – részlet

1. Vége?

Alább a kapcsolatokról és szakításokról mond véleményt néhány ember.

- Hallottál-e hasonlót valamelyikhez?
- Tedd sorrendbe őket szerint, hogy melyiket érzed legközelebb saját meglátásodhoz, és melyik áll tőled a legtávolabb!

Tudod, két ember sosem szeret egyformán. Olyan ez, mint a mérleghinta: hol fent vagy, hol lent. Néha úgy érzed, mindent megtennél, hogy veled maradjon, mégis távolodik... Aztán rálegyintesz, szinte feladod, és tessék, megint közeledik, egyre fontosabb vagy neki. Miért nem lehetünk néha összhangban?

Néha nagyon nehéz szakítani. Már régen mennél, nem olyan izgalmas együtt lenni, mint az elején, de nem szeretnéd bántani, hát vársz... aztán általában találkozol valakivel, és minden megoldódik.

Amikor udvarolsz, légy tisztességes! Ne ígérj többet, mint amennyit be is tudsz tartani! Manapság nem divat a megbízhatóság, én mégis azt gondolom, ez ad az embernek méltóságot. Ha egy kapcsolat véget ért, a lezárás is legyen határozott, világos: ne halogasd a döntést, ne kertelj, ne hazudozz!

Azt hittem, örökké tart... de az első szerelem sosem tart örökké. Én szakítottam vele, mert talákoztam nagyapáddal, és többet nem volt kétségem, hogy kire is vártam. Mégis, ha látom, ahogy ő az unokáival sétál a folyóparton, még most is meghatódom, bár évek óta nem beszéltünk már erről.

- Meséljete el egymásnak olyan szakító történeteket, amelyeket filmekből vagy a valóságban eddig megismertetek! Mi vezetett a szakításhoz?

2. Miért nem megy tovább?

Alkossatok kicsoportokat, és gyűjtsetek össze minél több olyan okot, ami miatt egy kapcsolat a végéhez érhet, és az egyik vagy mindkét fél a szakítás mellett dönt! A megkezdett mondatok segíthetnek.

Én már/még nem...

Ő már/még nem...

Én nem..., ő viszont...

Én..., ő azonban...

Mi gyakran...

Mi sosem...

3. Hogyan mondjam el?

Lapoztatok vissza az 54–55. oldalra, és az ott látható szereplők egyikéhez társítatok a következő mondatokat! Milyen tulajdonságokat feltételeztek az illetőről? (Ha van kiválasztott hősötök, végiggondolhatjátok, ő melyiket mondaná.)

Találkoztál-e már hasonló esetekkel? Melyiknek milyen érzelmi hatása, milyen következménye volt?

Amikor egyikünk szakít, valójában már mindkettőn ezt akartuk. Csak a másik nem volt elég bátor, hogy kimondja.

Kiírom a közösségi oldalra, hogy már nem állok kapcsolatban vele. Ennyi. Mi kell még? A szerelem vége mindig fájdalom. Nem is tudom, megéri-e...

Nem olyan nagy ügy. A lányok jönnek, mennek. A haverok maradnak.

Nem szeretek szakítani. Ha nem akarom folytatni, eltűnök. Nem veszem fel a telefont, nem nyitom ki az ajtót, nem köszönök a büfé előtt. Előbb-utóbb megérti.

Azt hiszem, mindenki megérdemli, hogy személyesen mondják el neki, hogy vége van, nincs tovább. Ha kérdezni akar, kérdezzen. Ennyi jár... Hiszen szerettük egymást, nem igaz?

4. Mit tegyek?

Nem könnyű eldönteni, mikor vessünk véget egy kapcsolatnak, hiszen egyéneként változó, ki mit talál bántónak, és mit tart megengedhetőnek. A következő feladatok ezt a kérdést járják körül.

Te mit felelnél a képen látható lány helyében? Hallgassátok meg mindenki válaszát!

Volt-e olyan, akinek tetszik, ha a kedvese ennyire figyel rá, követi, merre jár? Voltak-e olyanok, akik elnézést kértek, mert nincsenek otthon?

5. Ha szeret engem...

Olvassátok fel egyesével a következő (gyakran elhangzó) kijelentéseket! Majd helyezkedjen el mindenki a teremben aszerint, mennyire ért egyet vele! A terem egyik sarkába álljanak azok, akik teljesen egyetértenek vele, a másikba pedig azok, akik egyáltalán nem értenek ezzel egyet! Miközben eldöntitek, hova álltok, meg is indokolhatjátok, ki miért választotta épp az adott helyet. Volt-e olyan kijelentés, amellyel kapcsolatban mindenki azonos véleményen volt?

A feladat forrása: Szívdobbanás – Párkapcsolat erőszak nélkül. Kézikönyv <http://nane.hu>

Ha a barátom tisztel, megmondhatja, hogyan öltözködjek.

Egy szerelmes ember azért féltékeny, mert nagyon szeret.

A múltkor lehülyézett veszekedés közben, de aztán bocsánatot kért, és megígerte, hogy soha többé nem csinál ilyet. Hiszek neki, mert szerintem minden kapcsolatban előfordulhat ilyesmi.

Ha a barátom azt mondja, ne találkozzak a volt fiúmmal, megteszem a kedvéért.

Elfogadható az erőszak, ha a másik kiprovokálja, például megcsalással, hazudozással.

Ha együtt élsz valakivel, egygé váltok, és mindent meg kell osztanotok egymással.

Nem megyek el szórakozni a barátaimmal, ha a barátnőm nem akarja. Amúgy is jobban szeretek vele lenni.

6. Tiltólista

Egyénenként változó lehet, mi az, amit bántónak érzünk, azonban olyan jelenségek is léteznek, amelyekről általános vélemény, hogy nincs helyük egy szabad és egyenrangú kapcsolatban, ahol a felek tisztelik egymás méltóságát. Gyűjtsetek ilyen jelenségeket! Például: *Szerintem elfogadhatatlan, ha az egyik fél megüti a másikat.* A „tiltólistát” írjátok fel a táblára!

7. Mikor lépnél ki?

A következő gyakorlat célja, hogy megtaláld a saját határaidat. Egy rövid történetet fogsz hallani – a szöveget a Gyűjteményben találod –, amely két fiatal megismerkedését meséli el. ➔ 144. oldal

A történetet felosztottuk 18 szakaszra, és neked minden szakasz után el kell döntened, benne maradnál-e még a kapcsolatban, vagy már okot látsz arra, hogy kilépj belőle.

A játék végén beszéljétek meg a tapasztalatokat!

8. Az elválás a költők szavaival

Haragszik a
kedves, itthagj engem,
állj elébe
vers, hogy el ne menjen.

Baranyi Ferenc

Enyém volt s mégse enyém ma,
enyém ma is, és idegen,
ha eszembe jut, újra hajnal
ragyog az életemen.

Szabó Lőrinc

A Gyűjteményben a szakításról szóló verseket találtok. Beszélgetsetek arról, melyik szerint mit is jelent a szakítás! Mi az, amit elveszítünk, amikor egy kapcsolat véget ér, és mi az, ami épp ezzel kezdődhet el? ➔ 146. oldal

Mindenki válasszon egy verset (lehet ezek közül, de hozhattok más kedvenceket is), és olvassa fel a többieknek! Utána röviden mondja el, miért tetszik neki a versben ábrázolt érzésvilág!

ITT A SZERELEM!

„Valaki belőlem útra vált...” (Bereményi Géza)

Folytatásos történetekben hőstök legutóbb konfliktusba került a párkapcsolatában. Ha úgy döntötök most, hogy szakításra kerül a sor, gondoljátok végig, mi az oka, és milyen módot választana erre! Hogyan érzi magát szakítás előtt és után? Ha úgy dönt, hogy megpróbálja megjavítani a kapcsolatát, mit tenne? Alkossátok meg a jeleneteket! Végül eljuttathatjátok hőseiteket a kibékülésig is, ha alkotói kedvetek úgy hozza.

RENDSZEREZZÜNK!

Foglald össze, melyek azok a szavak, gesztusok vagy tettek, amelyek szerinted nem férnek össze a jó párkapcsolatról vallott elképzeléseiddel! Ezek közül mi az, amiért „sárga lapot” adnál, és mi az, amiért „piros lap”, „kiállítás” jár a te világodban? A döntésedet indokold!

Szavak, gesztusok, tettek, amelyek...		
gyengítik a kapcsolatot	konfliktust okoznak, de megoldhatók	szakításhoz vezethetnek

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Fogalmazd meg mindazokat a kérdéseket, amelyek a lecke témájával kapcsolatban felmerültek benned! Lejegyezheted őket *Emlékkönyvedbe* is. Kihez fordulnál válaszáért?

NÉZZ UTÁNA!

- KIHÍVÁS – Vannak, akik szerint a szakítás feldolgozása hasonlít a gyász feldolgozásához. Nézz utána a könyvtárban vagy az interneten, milyen szakaszokat különít el Elisabeth Kübler-Ross a gyászra vonatkozó szakaszelméletében, és gondold át, szerinted alkalmazható-e ez az elgondolás a szakítás utáni veszteségre is!

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

A szibériai borbély (orosz–francia–olasz–cseh film, 1998, r.: Ny. Mihalkov). Egy száz évvel ezelőtti romantikus történetben családi titok tárul fel egy fiatal ember előtt.

Ha elolvasod vagy megnézed Sütő András *Advent a Hargitán* című művét (dráma és színházi felvétel, 1989, r.: Szirtes János – Sík Ferenc), két fiatal, Gábor és Réka csodás balladáját ismerheted meg.

Jeremy (amerikai film, 1973, r.: A. Barron). Hogyan függ össze a kamasz Jeremy tehetségének kibontakozása saját szerelmének a történetével? Vajon mit díjaztak a filmben a kritikusok?

Hogy érzed magad a párkapcsolatodban? Semmiféle erőszakot nem kell eltűrnöd. Párkapcsolati erőszakról fiataloknak. Szívdobbanás program.

<http://nane.hu/wp-content/uploads/2016/03/szivdobbanas.pdf>

14. Azt mondom: NEM!

- Mit gondolsz, milyen félelemről szólhat a vers?
- Hogyan értelmezed a „cinkos csönd” kifejezést?
- Kinek szólhat az, aki fél valamitől?

Félsz, és fényed halvány láng,
a szíved száz szilánk...
de lesz, ki óv és véd.
Csak szólj! –
a cinkos csönd kirabol –,
a sorsod másról szól,
lesz új világod még.

Valla Attila: *Ajtók mögött*
– dalszöveg

1. A bántalmazás módjai

Bántani a másikat szóval és tettel is lehet. Néha nem is gondolunk rá, hogy amit teszünk, az bántó társunk számára. Sajnos gyakori azonban a rendszeresen és a másik megfélemlítésének szándékával elkövetett bántalmazás.

- Beszéljétek meg, hogy az alábbi cselekvések közül melyik miért tekinthető bántásnak! Keressetek valós vagy kitalált példákat!
- Kétszemélyes élőképpel ábrázoljátok az egyik jelenséget, amelyen kifejeződik a bántott fél lelkiállapota is! Milyen jelzőkkel írátok le a látott képet?

bántó megjegyzések • tárgyak tönkretétele • megszegényítés • ütés • gúnyolás •
félelemben tartás • fenyegetőzés • fájdalmas szorítás • pletyka terjesztése •
lökdösés • tulajdon elvétele • nemkívánatos érintések • elszigetelés a barátoktól

2. Kirekesztés és megfélemlítés az iskolás korúak között

A kortárs csoportokban terjedő zaklatás (bullying) internetes vagy mobiltelefonos típusai (cyberbullying) közül nem egy érinti a magánélet titkait. Ha valaki egy társától intim információkat, képeket csal ki – vagy szexuálisan provokatív felvételeket készít – és oszt meg másokkal, vagy valótlanág terjesztésével rossz hírbe kever, lejárat valakit, esetleg zsarolja is társát, azzal komoly lelki sérüléseket okoz neki, és ezzel veszélynek teszi ki őt. Az áldozatnak sérül a lelki egészsége, pszichés jólléte, és ez kihat társas kapcsolataira, iskolai teljesítményére, és akár fizikai állapotára is.

- Mit tudsz a kortárs bántalmazás személyes és virtuális térben zajló eseteiről?
- Mit gondolsz, miért terjed ez a jelenség az online térben? Kiből és hogyan lehet zaklató? Ki válhat könnyebben áldozattá?
- Indokoljátok azt az állítást, hogy a leírt jelenség lelki sérüléseket okoz!
- Szerintetek mit lehet tenni a jó és biztonságos iskolai légkörért?

3. Merjem, ne merjem?

Üljetek körbe, és sorban alkossatok véleményt az alábbi kijelentésekről! Mivel érvelnétek a kijelentést tevő fiatalnak?

Rengeteg rosszat lehet olvasni arról, mi történhet korombeli fiatalokkal, ezért sosem járok sehová.

Szeretek merész képeket kitenni magamról a hálóra. Szerintem ez menő, ha megunom, majd törölöm őket.

Nem mindegy, hány éves a pasim? Tetszem neki, és kész.

Szörnyen unom a felnőttek szövegét! „Vigyázzak magamra, ne jöjjenek haza későn, kik azok a rémes fazonok, akik lent várnak, nehogy hülyeséget csináljak!” Ugyan mi bajom lenne?

4. Veszélyben

Beszélgétek meg a következő eseteket a kérdések segítségével!

- Mi történt a fiatal lányokkal? Mi volt az oka? Ki segített rajtuk?
- Miért nem szólnak néha senkinek a bajbajutottak?
- Mit tanácsolnátok, kihez fordulhatnak ilyen helyzetben?

Barbara kedves, csinos amerikai középiskolás lány. Két éve volt egy komoly kapcsolata. Barátjának készített magáról meztelenül egy fotót, és elküldte neki. Miután szakítottak, a fiú a fotót minden ismerősüknek elküldte. Ezután az iskolában a lányok trágár szavakkal gúnyolták Barbarát, akinek romlott a tanulmányi eredménye, egy idő után pedig már képtelen volt bejárni a gimnáziumba. Végül szülei vették észre, hogy baj van, és közbeléptek. Barbara volt annyira bátor, hogy interjút adott a televíziónak annak érdekében, hogy történetével felhívja mások figyelmét is a zaklatásra.

Szandra nevelőotthonból szökött meg 12 éves korában. Egy állomáson találkozott egy idősebb férfival, aki nagyon kedves volt hozzá. Azt mondta neki, hogy máris megszerette, és gondoskodni fog róla. Szandra boldogan ment vele. A férfi hat hónapig tartotta fogva, eközben rendszeresen megerőszakolta, verte, és prostitúcióra kényszerítette más férfikkal. Szandra menekülni próbált, minden „ügyfélnek” könyörgött, elmondta, hogy ő még csak gyerek, segítsenek rajta. De senki nem segített. Végül a rendőrség talált rá.

5. Hogy ez ne történhessen meg...

Fontos, hogy elővigyázatossággal csökkentsük az ilyen veszélyhelyzetek kialakulásának lehetőségét. Legyünk ennek tudatában, és mindig figyeljünk a biztonságunkra!

- Képzeljétek el, hogy vissza tudjátok forgatni az idő kerekét, és a két történet szereplőivel még nem történt meg a baj! Mit tanácsolnátok nekik?
- Gyűjtsétek össze, hol, milyen helyzetekben kell óvatosnak lennie egy fiatalnak, hogy elkerülje az erőszak veszélyét!
- Állítsatok össze egy „bulikódexet”, amivel szerintetek a kortársaitok és a felnőttek is egyetértenének!

6. A törvény bünteti

Tudtad-e, hogy a törvény bünteti

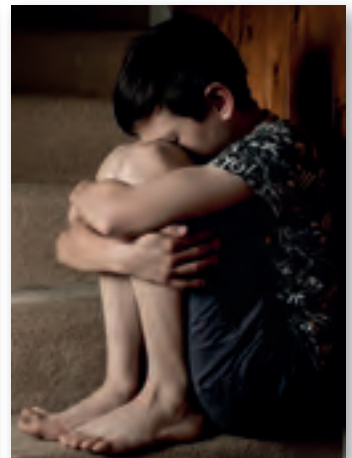
- ▶ a *zaklatást*, amikor valaki rendszeresen háborgat valakit, például annak akarata ellenére többször felkeresi, felhívja, követi, leveleket vagy SMS-eket küld neki,
- ▶ tizennyolc éven aluli személyről készült pornográf felvétel megszerzését, átadását, hozzáférhetővé tételét és birtoklását,
- ▶ a *szexuális erőszakot*, amely szexuális tevékenység – vagy erre tett kísérlet – olyan emberrel, akit akarata ellenére kényszerítenek rá, vagy bármilyen okból nem képes kifejezni az akaratát (például alkohol hatása alatt áll, alszik vagy eszméletlen),
- ▶ a *családon belüli erőszakot*, amellyel egy családtag fizikai vagy lelki sérülést okoz a másiknak? Megkülönböztetnek szóbeli, érzelmi, társadalmi-gazdasági, testi és szexuális erőszakot.

Ezek tehát mind bűncselekmények, és az elkövetők ellen eljárás indítható!

- Vitassátok meg, vajon miért foglalták törvénybe az ilyen esetek elszenvedőinek védelmét!
- A bántalmazó párok kapcsolatáról olvashatsz és találsz adatokat a Gyűjtemény ➤ 148. oldalán!

7. Vess véget az erőszaknak!

Az erőszak és bántalmazás különböző formáinak terjedése ellen több képes és filmes kampány indult. Az alábbi képeket milyen üzenetek közvetítésére tudnátok felhasználni?

8. A NEM az NEM...

Értelmezzétek az alábbi szöveget! Ki mondhatja és milyen helyzetekben? Mondani-valóját jelenítsétek meg közös alkotáson: plakáton, fényképen, élőképen!

A NEM az NEM

...akkor is, ha sötét van, és senki sem látja,

...akkor is, ha tetszem neked,

...akkor is, ha gyenge vagyok,

...akkor is, ha részeg vagyok,

...akkor is, ha ezelőtt mindig igent mondtam,

...akkor is, ha te úgy gondolod, hogy igent jelent.

A NEM az NEM!!!!

Tudod-e, hogy...

- a Kék Vonal Gyermek- és Ifjúsági Telefonszolgálat szakemberei névtelenül folytatott beszélgetések során segítik a gyerekeket, fiatalokat problémáik megoldásában?
- mit tanácsolnak szakértők szexuális erőszak esetén? Olvasd el a Gyűjteményben! ➔ 149. oldal
- fontos, hogy az áldozat merjen segítséget kérni? Keresd meg a Gyűjteményben ehhez tartozó feladatot! ➔ 149. oldal

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

Fogalmazzatok meg javaslatok formájában a lecke legfontosabb információit!

! Feltétlenül!
! Semmiképp se!
Ha bajba kerülsz,!

NÉZZ UTÁNA!

- Nézz utána a leckében ajánlott segítő szervezeteknek, és keress még olyan szervezeteket, intézményeket, ahová egy bántalmazott személy fordulhat!
- Keress bántalmazás elleni vagy a gyermekek védelméről szóló képeket, filmeket!

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Helen Benedict: *Csak okosan! – Önvédelem kamaszoknak* (Háttér Kiadó, 2004). A szexuális önvédelem alapjait ismerheted meg ebből a könyvből, megtörtént példákkal, számodra is érthető nyelven.

Árvácska (magyar film, Mórnicz Zsigmond kisregénye alapján, 1976, r.: Ranódy László). Mit tehettek volna a felnőttek Csöre, az árva kislány védelmében?

15. Hogyan szeresselek?

- A mottóból ihletet merítve írjatok ti is verses sms-t (elképzelt vagy valós) kedveseteknek!

ó künn a hó a fákra es
máris hiányzol drága S
e szív csak érted esdekel
jó lesz beszélni este tel
a hó a szív oly olvadá
csókol körülkarolva
dé

Varró Dániel: sms #2

1. „Kesergő” – mi történt velünk?

A képregény alapján meséljétek el egy kapcsolat történetét!

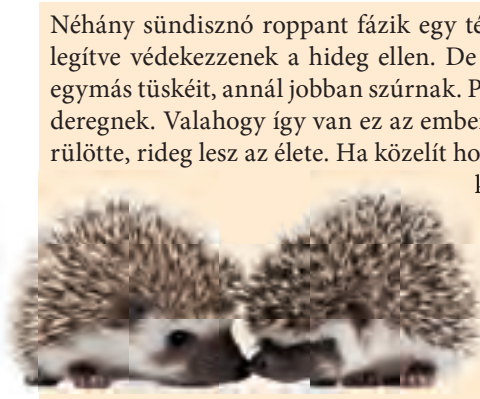
2. Jó kapcsolat/rossz kapcsolat

A következőkben a kapcsolatok minőségét vizsgáljátok meg 5-6 fős csoportokban!

- Gondolj egy általad ismert olyan párra, akik szerinted jól megvannak, boldogok együtt! Próbáld kitalálni, mitől jó a kapcsolatuk! Írd le 3-4 ötletedet! Például: *A jó kapcsolathoz nagyon fontos az egymás iránti kedvesség és odafigyelés.*
- Ezután 5-6 fős csoportban mindenki mondja el, mit tart fontosnak és miért, majd emeljétek ki az öt legfontosabb elemet! Végül összegezzétek az összes csoport véleményét a tábla egyik felén!
- Ugyanílyen módon vizsgáljátok meg, mi tehet rosszá egy kapcsolatot! Például: *Szerintem nem lehet jó az a kapcsolat, amelyben a felek hazudnak egymásnak.* Az osztály által összegyűjtött gondolatokat végül írjátok a tábla másik oldalára!
- Beszélgétek meg, milyen megjelölések lehetnek még egy kapcsolatnak! Milyen például az *alkalmi*, az *egyoldalú*, a *tartós*, a *bensőséges* vagy az *érdekkapcsolat*?

3. Szükségeink a kapcsolatban

Kapcsolataink azonban általában nem jók vagy rosszak, legtöbbször találunk bennük örömet és konfliktust egyaránt. Nem feltétlenül az a jó kapcsolat, amelyik konfliktus nélkül való, hanem az, amelyikben megélhetjük az összetartozás örömét, miközben alapvető emberi szükségleteink nem sérülnek. Ezt a jelenséget írja le a következő rövid történet.

Néhány sündisznó roppant fázik egy téli éjszakán. Összebújnak hát, hogy egymást melegítve védekezzenek a hideg ellen. De mennél jobban összebújnak, annál jobban érzik egymás tüskéit, annál jobban szúrnak. Próbálnak hát távolodni. Csakhogy akkor ismét dideregnek. Valahogy így van ez az emberrel is. Ha eltávolodik társaitól, minden kívül körülötte, rideg lesz az élete. Ha közelít hozzájuk, némely szúrást, esetleg akaratlan tüskét el kell viselnie. De még mindig jobb szereteteink tüskés kedvét eltűrni, mint belefagyni az egyedülletbe. Elvégre nekünk is vannak tüskéink, amelyeket a hozzánk ragaszkodók kénytelenek eltűrni. S ha él bennünk megértés, szeretet, e tüsképárbaj sosem okoz veszélyes sérüléseket.

Kunitzer Szonja: Senki sem tökéletes

- Alább néhány fontos szükségletünket gyűjtöttük össze. Ezek közül melyek vezetnek az embereket arra, hogy a sünikhez hasonlóan „összebújjanak”? És melyek azok, amelyek inkább a széthúzódnás felé viszik őket?
- Válasszatok ki három szükségletet, és találjatok ki olyan példákat, ahol ezek teljesülnek, vagy pont fordítva, sérülnek!

4. Testi kapcsolat

Az előző feladatban felsorolt szükségletek között találtál olyanokat, amelyek testi igényt fejeznek ki.

- Melyek ezek? Milyen további hasonló igényeket tudtok felsorolni?
- Hogyan kapcsolódnak ezek az érzelmekhez?
- Kisgyerekként kitől fogadtál el szívesen fizikai közelséget? Változott-e ez a helyzet?
- Szerinted hogyan jelenik meg a testi kapcsolat igénye a párkapcsolatban?
- Milyen formái vannak az intimitásnak?
- Hogyan lehet társunk tudomására hozni, ha több vagy kevesebb közelségre van szükségünk?
- Mit gondolsz arról, ha valaki érzelmek nélkül lép intim kapcsolatba?

5. Olvasói levelek

Most néhány kamaszok által írt levelet mutatunk nektek. Szerzőik problémával küzdenek, tanácsot kérnek. Csoportokban dolgozva válasszatok egy levelet, és dolgozzátok fel az alább leírtak szerint!

- Értelmezzétek, hogy mi is a probléma! Próbáljátok kitalálni, mi állhat a háttérben! Ehhez gondoljátok végig a történeteket a többi szereplő szemszögéből is!
- Fogalmazzatok választ a levélírónak a saját nevetekben, vagy, ha ez könnyebb, a következő szereplők valamelyikének a nevében!

„KICSI” 13 éves lány vagyok. A problémám az, hogy a velem egykorú fiúk számomra túl gyerekesek. A nálam idősebb fiúknak pedig én nem kellek. Van egy fiú, aki 19 éves lesz, és úgy érzem, hogy nagyon szeretem. Bevallottam neki, hogy szeretem, de ő nem válaszolt. Viszont azóta, amióta találkozunk, sokkal kedvesebb, mint eddig. Mit csináljak? Hogyan bírjam ki a várakozást?

„KONDIS” Három hete járok Krisztivel, nagyon tetszik. Amikor együtt megyünk bulizni, nagyon büszke vagyok, szerintem mindenki engem irigyel. Csak egy baj van: nem szereti, hogy minden második nap edzőterembe járok a haverokkal. Azt mondja, jobb lenne együtt ebédelni náluk, utána meg elmenni valahova... hogy így túl kevés időt töltünk egymással. Mit csináljak? Nekem fontos a kondi, meg szeretek a barátaimmal is lenni, de az is rossz, ha ő haragszik rám ezért.

„REMÉNYTELEN” Tudod, én csípőficammal születtem, és akkor, kiskoromban rendbe is hoztak. De két éve megrövidült a bal lábam. Fel vagyok mentve tornából, ami nagyon elkeserít, hiszen azelőtt megyei futó bajnok voltam. Pár lány iksz-lábúnak nevez, ez nagyon rosszul esik. Az bánt a legjobban, hogy köztük van az a lány is, akibe én halálosan szerelmes vagyok. Mi lesz így velem? Kinek kellek majd?

„NEM CSAJÓZÓS” Minden barátomnak van barátnője, csak nekem nincsen. Élvezem az életet, boldog vagyok és ez soha nem okozott számomra problémát, viszont a barátaim másról sem beszélnek, csak a csajozásról. Lehet, hogy valami nincs velem rendben?

„NYOMULÓS” Már nyolc hónapja járunk Timivel, de NEM akar velem csókolózni. Pedig mondtam már neki eleget, hogy nyolcadikban ez már normális, de hiába. A haverok is röhögnek rajtam, hogy kísérgetem, de minek. Amúgy szeretek vele lenni, meg nem szeretnék nyomulósnak tűnni, de azt mégsem akarom, hogy miatta mindenki hülyének nézzen!

„TANÁCSTALAN” Van egy srác a másik osztályban. Ha csak meglátom, végigfut rajtam a borzongás. Mindenki észrevette már, hogy kedvelem. Ő is. Néhány mosolynál többre nem jutottunk, mert mindketten gátlásosak vagyunk. Várjam, hogy rászánja magát a kezdeményezésre? Azt nem tudom megtenni, hogy mással járjak, hiszen csak ő érdekel.

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Melyek a jó és rossz kapcsolatok szerinted érvényes ismervei?
- Milyen fontos emberi szükségleteink vannak, és melyek azok, amelyek egy kapcsolatban szerepet játszanak?
- Mutasd be egy példán, hogyan vezethet konfliktushoz az alapvető szükségletek sérülése!

NÉZZ UTÁNA!

- Kutass az interneten, milyen konfliktuskezelési stratégiákat és egyéb módszereket ajánlanak a szakemberek fiataloknak!
- Nézz utána, mit jelent az *erőszakmentes kommunikáció*! Melyek a jellemzői?

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Dr. Lux Elvira: *Egymás felé. Szexualitásról fiataloknak* (Saxum Kiadó, 2012). Hasznos szakkönyv a szexualitásról.

Juno (amerikai film, 2007, r.: J. Reitman). Humoros, mégis komoly témájú történet a kamaszok szexuális tapasztalatlanságáról. Hallottál-e hasonló eseteket a valóságból?

Bart Moeyaert: *Duett hamis hangokra* (Tilos az Á Könyvek, 2014). A fiatal szerző hiteles történetében Liselot és Lander az iskolában szeretnek egymásba, de el kell válniuk.

Szabó T. Anna: *Senki madara* (Magvető Kiadó, 2015). Az elbeszélő egy érzékeny magyar fiú és egy rejtélyes japán festőlány szerelméről mesél egy keleti legenda alapján.

ITT A SZERELEM!

A projekt lezárul

Ez a fejezet a párkapcsolatról szólt. Elgondolkodtunk azon, hogyan kezdődik a szerelem, mitől tetszik meg nekünk valaki. Összegyűjtöttük a jól működő, egyenrangú párkapcsolat jellemzőit. Megvizsgáltuk, milyen konfliktusok jelenhetnek meg egy párkapcsolatban, s ezek hogyan orvosolhatók. Arra is kitértünk, mi történik akkor, ha ezek a konfliktusok nem oldhatók fel: hogyan jutunk el egy kapcsolat végéig, és milyen érzés a búcsú.

A fejezet lezárásaként állítsátok össze és zárjátok le az általatok választott pár szerelmének történetét! Mindezt megjeleníthetitek képes poszteren, zenés videón vagy akár blog formájában is. Mutassátok be műveteket a csoportnak!

Ha rendelkezel már ilyen tapasztalattal, *Emlékkönyvedben* saját szerelmed történetét is lejegyezheted, vagy gyűjthetsz verseket, képeket, zenéket, listát a közös dalokról, amelyek mutatják, hogyan alakult kettőtök kapcsolata. Természetesen ezeket a műveket csakis azokkal oszd meg, akikben megbízol!

VISSZATEKINTŐ

Örök párok

Nézzetek utána, mi történt a következő Örök Párokkal! Mit gondoltok, min alapul a közöttük lévő harmónia?

Daphnis és Chloé

Baradlay Richárd és Liednwall Edit

Elizabeth Bennet és Fitzwilliam Darcy

Bornemissza Gergely és Cecey Éva

A képeket megfigyelve milyen jeleit látjátok az összetartozásnak és az intimitásnak? Keress a tankönyvben párokat ábrázoló további képeket, és figyeld meg őket ugyanilyen szempontból!

► Egri csillagok (r.: Várkonyi Zoltán, 1968) Venczel Vera és Kovács István

► Pierre Cabanel: Daphnis és Chloé, 1870

► A kőszívű ember fiai (r.: Fábri Zoltán, 1964) Mécs Károly és Polónyi Gyöngyi

► Büszkeség és balítélet (r.: Joe Wright, 2005) Matthew Macfadyen és Keira Knightley

Kapcsolataink

A fejezet témáinak felidezéséhez most alkossatok csoportokat, és gondoljátok végig két ember kapcsolatának jellemzőit! Folytassátok a megadott példák listáját minél több ötlettel! Visszalapozhattok a tankönyvben vagy füzetetekben.

Milyen kapcsolat lehet a két ember között?

- ...barátok...
- ...rokonszenvesek egymásnak...
- ...jóban voltak, de összevesztek...
- ...alakul a barátságuk...
- ...testvérek...
- ...távoli rokonok...
- ...ellenszenvesek egymásnak...
- ...tetszenek egymásnak...
- ...egyikőjük titokban szerelmes a másikba...
- ...osztálytársak, de nem ismerik egymást...

Mi az, ami közelebb viheti őket egymáshoz?

Minden csoport válasszon egy lehetséges kapcsolatot, és ahhoz gyűjtsetek ötleteket! Melyek fordultak elő a leggyakrabban?

Ha barátok...

...megosztják egymással a velük történeteket.
...tanácsot kérnek egymástól.

Ha nem ismerik egymást jól...

...közös programon beszélgetést kezdeményeznek.
...bejelölik egymást egy közösségi oldalon.
...vállalnak közösen egy iskolai feladatot.

Melyek azok a tettek, vélemények, gondolatok, amelyek miatt gyengülhet vagy megromolhat a kapcsolat?

Ha ellenszenvesek egymásnak...

...gúnyosan beszélnek egymásról.
...nem fogadják el, hogy a másiknak is igaza lehet.

Ha tetszenek egymásnak...

...megjártsszák magukat a másik előtt.
...túl erőszakosan kezdeményeznek.

III. KÖZÖSSÉGEIM

CSALÁDOM – EGYÉNI PROJEKT

Egyénileg elkészített projektedben mutasd be családtagjaidat, családi szokásaitokat!

A következő témákat javasoljuk (ezekből tetszés szerint választhatsz):

- *Családom és rokonságom:* Kik a szüleim és a testvéreim? Kik a rokonaim, mivel foglalkoznak, hol és hogyan élnek?
- *Családunk története:* Nagyszüleim, dédszüleim származása, születése, házasságkötése, halála, foglalkozásuk, lakóhelyeik. Milyen érdekes, jelentős (történelmi) eseményeket éltek meg? Kik az én távolabbi őseim? Milyen nemzetiségűek, milyen vallásúak voltak felmenőim?
- *Családom mindennapjai:* Hol élünk most, hol éltünk korábban? Mikor és miért költöztünk ide? Hogyan telik el nálunk egy este, hogyan egy hétvége? Milyen a családi munkamegosztás? Hogyan oldjuk meg vitáinkat?
- *Én és a családom:* Mire vagyok büszke családommal kapcsolatban? Milyen változásokot remélek a jövőben?

A projektmunka forrásai lehetnek számodra: a szülőkkal, rokonokkal folytatott beszélgetések, amelyekről készíthetsz írásos jegyzeteket, vagy felveheted telefonnal, kamerával. Filmfelvételek és fotók családi eseményekről. Megőrzött fontos tárgyak a múltból.

Családi krónikádat többféle formában készítheted el: napló, blog, interjúsorozat, családi újság, családfa, magyarázó írásokkal bővített fényképalbum, számítógépes prezentáció (ppt vagy prezi), képes tabló vagy hangképes beszámoló.

Ha szeretnéd, megoszthatod az eredményt – vagy egyes részeit – a társaiddal.

A VINCZE CSALÁD – KISCSOPORTOS PROJEKT

Ennek a projektnek a megoldási módja a szerepjáték. Egy elképzelt család életének mozzanatait találhatjátok ki, játszhatjátok el. Itt két feladatot adunk meg, majd a 109. oldalon még egy következőt.

A részfeladatokat egy-egy tanításon kívüli alkalommal végezhetitek el. A feladatok megoldását egy munkanaplóban rögzítsétek: hogyan sikerült a játék, milyen döntéseket hoztatok, miről beszélgettetek utána! A projekt lezárásaként a csoportok mutassák be egymásnak, és vessék össze a lezajlott helyzeteket!

A családot hívjuk Vincze családnak (a családot és a családtagokat átnevezhetitek, ha akarjátok). Ismerkedjünk meg velük!

Vincze József
39 éves
gépészmunkás

Vinczéné Szűcs Zsuzsa
36 éves
bérszámfejtő

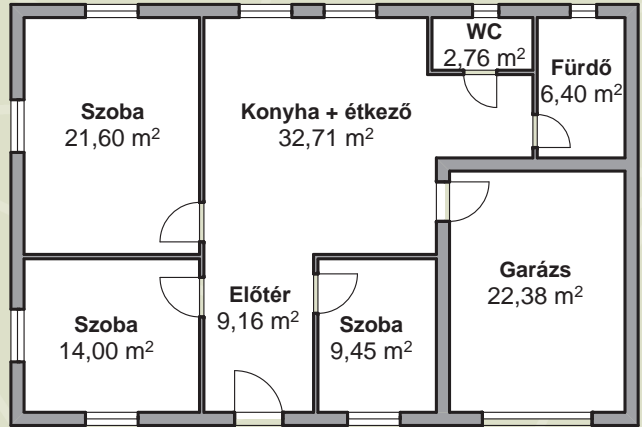
Vincze András
13 éves
hetedikes tanuló

Vincze Zsófia
12 éves
hatodikos tanuló

1. Az új lakás

Vinczének lehetőségük nyílik egy két és fél szobás kertes házba költözni. Nézzétek meg az alaprajzot, s az alábbi igények figyelembevételével játsszátok el a családi kupaktanácsot, amelyben az elhelyezkedésről döntenek! Figyeljétek meg, hogyan születik a családi döntés!

Szeretnék egy csendes nyugodt helyet, ahová elvonulhatok pihenni vagy dolgozni. Szeretném, ha a konyha és az étkező egybenyílna.

Szeretnék egy helyet, ahol barkácsolhatok. Kérem, hogy a televízió ne a felnőttek szobájában legyen.

Szeretnék saját szobát.

Nekem mindegy, melyik szoba jut, de szeretnék egyszer egy kiskutyát.

2. Osszuk újra a házimunkát!

Nekünk, szülőknek egyre több a dolgunk, ti is elég nagyok vagytok már. Azt javaslom, hogy szervezzük újra a családi munkamegosztást! Készítsünk listát az elvégzendő feladatokról, és döntsük el, hogy ti mit tudnátok ezekből elvégezni.

Újabb családi kupaktanács keretében játsszátok el, hogyan gyűjti össze a család a fontos munkákat, és hogyan osztja el azokat! Figyeljétek meg, milyen alapon történik az elosztás (felnőtt-gyerek, férfi-nő stb.)! Igazságosnak érzitek-e a végeredményt?

16. És boldogan éltek...

- Értelmezd a „holtomiglan-holtodiglan” kifejezést!

Téged, Éva, szeretlek, szeretetből veszek feleségül, [...] és téged el nem hagylok, holtomiglan-holtodiglan semmiféle bajban. Isten engem úgy segítjen!
Téged, Ádám, szeretlek, szeretetből megyek hozzád feleségül, [...] és téged el nem hagylok, holtomiglan-holtodiglan semmiféle bajban. Isten engem úgy segítjen!

Egy egyházi esküvő esküjének szövegéből

1. „Eskü, ígélet, fogadalom, elköteleződés?! Ugyan miért?”

A házassági eskü kapcsán beszélgetsetek a kérdésekről!

- Mit fogadnak meg a házasulandók?
- „Nem elég a másikat szeretni?” Miért érzi azt valaki, hogy ezt esküvel is meg kell erősítenie?
- Mit jelent az *elköteleződés*? Vajon miért vágnak erre oly sokan?
- Mikor, miből érezhetik úgy egy szerelmespár tagjai, hogy házasságra szeretnének lépni?
- Sokan az elköteleződést a szabadságuk megcsorbításaként élik meg. Mit gondoltok erről?

2. Leánykérés

Tanulmányozd Fedotov *Az őrnagy leánykérésében* című festményét a 19. századból! Mi történik éppen? Azonosítsd a szereplőket! Ki hogyan viselkedik? Szerinted lesz-e ebből esküvő? S ha igen, boldog lesz-e a házasság?

- Az interneten sok amatőr filmet találsz, amelyen „meglepetés-lánykérést” rögzítettek. Melyik jelenet tetszik, melyik nem? Miért? Fiúk, ti vállalkoznátok-e ilyenre? Lányok, ti mit szólnátok hozzá, ha ebben a fontos kérdésben ilyen körülmények közt kellene döntenetek?
- Vajon miért nincs példa „fiúkérésre”? Mi a véleményed, egy szerelmespár melyik tagjának kell kezdeményeznie a házasságkötést? Érvelj az álláspontod mellett!

► Pavel Fedotov: *Az őrnagy leánykérésében*, 1848

3. „Jó tanácsok ifjaknak”

Az alábbi szövegben arról olvashatsz, milyen tanácsokkal szolgáltak a múlt század elején a leendő vőlegények és menyasszonyok számára. Gondold végig, hogy a tanácsokból mi az, ami szerinted ma is érvényes, és mi az, ami elavult, és ezt két oszlopban jegyezd le a füzetedbe!

Az első kérdés ne az legyen: milyen a társadalmi állása és mennyi a vagyona vagy keresete, illetve mennyi a hozománya, hanem az, vajon egészséges-e, és családjában nem fordultak-e elő olyan öröklött bajok, melyek továbbcsírázása előreláthatólag várható. A második kérdés sem az anyagi kérdés, ennél még mindig előbbre való a vonzalom. Nem szükséges, hogy az a kergető ösztön legyen, az a nemi vágyakozás, amelyet közönségesen szerelemnek neveznek, de elegendő a rokonézés, rokonszenv is, az a tudat, hogy ezt a nőt vagy ezt a férfit szeretni és becsülni képes leendek. [...] Szerelem nélkül is köttethetők boldog házasságok, ha ezekhez egyébként minden feltétel megvan.

A már elmondottakon kívül ilyen feltétel, hogy a házastársnak kiszemelt vagy ajánlkozó egyén testén, szokásain, modorán ne találjunk olyan kivetnivalót, amit – úgy érezzük – megszokni sohasem tudnánk, ami nekünk kellemetlen, visszatetsző, talán utálatos vagy gyűlöletes is.

De vannak még más feltételei is. Ezek között első helyen áll az anyagi megnyugvás. [...] A házasság megkötése előtt tehát ezt a feltételt is meg kell vizsgálni anyagi és erkölcsi szempontból egyaránt, és ennek is eleget kell tenni. Nem okvetlenül szükséges, hogy a lánynak hozománya, az ifjúnak vagyona legyen, de mindkettőben meglegyen a garancia arra, hogy anyagi zavarokkal küzdeniük nem kell, hogy az egyik keresetképes, a másik pedig a keresetet ész- és okszerűen fel fogja használni.

Azt, hogy egymáshoz társadalmilag, nevelés és tudás, igények és törekvések alapján nem illő emberek ne kössenek egymással frigyvet, mondanunk sem kell.

Nélkülözhetetlen tanácsadó jegyes- és házaspárok számára. Budapest, 1909

- Fogalmazzátok meg a házasulandók tanácsadóját mai nyelvhasználattal, fiatalok számára!
- Mit gondoltok arról az állításról, hogy szerelem nélkül is lehet házasságot kötni? És fordítva: elegendő-e a szerelem a boldog házassághoz?
- A tanácsadó öt szempontot sorol fel, amely alapján érdemes mérlegelni a választottunkat. Mi ezek fontossági sorrendje őszerinte? És szerinted?

vonzalom, rokonszenv

társadalmi igények,
neveltetés hasonlósága

anyagi biztonság

egészség

szokás és modor
elfogadhatósága

4. A szeretet

A gyermeki szeretet logikája: Szeretek, mert szeretnek.
Az érett szeretet logikája: Szeretnek, mert szeretek.
Az éretlen szeretet azt mondja: Szeretlek, mert szükségem van rád.
Az igaz szeretet azt mondja: Szükségem van rád, mert szeretlek.
Erich Fromm

Az idézet alapján beszélgetsek arról, milyen szeretet mondható önzőnek vagy önzetlennek! Mi az elsődleges: a saját szükségletem vagy a másik iránti szeretetem? Mi mindenben nyilvánulhat meg a szeretet?

5. Ki érett a házasságra?

A házasság előfeltétele, hogy a házasulandók érett emberek legyenek. A jog előírja a tizennyolc éves életkort, azonban az *érettség* fogalma másképpen is megközelíthető. Párokban keressetek példákat, és fejezzétek be a mondatokat!

- Ha valaki ismeri saját képességeit, jó és rossz tulajdonságait, akkor...*
- Testileg érett az az ember, aki...*
- Képes önmagáról gondoskodni az, aki...*
- Az érett személyiség felelősen tud dönteni abban, hogy...*
- Az tud gondoskodni másokról, aki...*
- Jól ismeri a világot az, aki...*
- Az érett ember úgy tekint a társára...*

6. Álomesküvő vagy valami más?

Ha jártál már esküvőn, lakodalomban, meséld erről társaidnak! Mi tetszett az eseményen és mi kevésbé? Miért?

„Ábrándozzunk!” Milyen esküvőt szeretnél majd egyszer? Mi a fontos, és mi az, ami miatt kár előre szorongani?

Játsszatok el egy beszélgetést, amelyben az esküvőt tervezi a vőlegény, a menyasszony és a szülők! Milyen szempontok kerülnek előtérbe?

7. Mi szükséges a tartós párkapcsolathoz?

Dolgozzátok fel kiscsoportokban az alábbi szöveget! A pontokat egyesével értelmezve vitassátok meg: van-e a feltételek között, ami meglepett benneteket, van-e olyan, amire szerintetek nincs is szükség, amit megvalósítani képtelenség, vagy nagyon nehéz! És van-e, ami kimaradt a felsorolásból? Keressetek példákat valódi párkapcsolatokból! (A pontokat feloszthatjátok a csoportok között.)

Az alábbi tényezők különféle arányokban jellemzik a tartós párkapcsolatokat. A tapasztalatok szerint a párkapcsolat életszakaszaiban más-más hangsúlyt kapnak, de mindegyik szerephez jut.

- a) Szerelem, elfogadás, szeretet.
- b) A másik megértésére és az önmagunk alakítására való hajlandóság.
- c) Önismeret. Ez teszi lehetővé a változni és változtatni tudást.
- d) Az ellentétek, konfliktusok felismerése és tudatos törekvés a megoldásokra.
- e) Saját múltunk vállalása. Az őszinteségen alapul a kölcsönös bizalom és a biztonságérzet.
- f) Harmonikus, örömteli szex. A kölcsönös öröme törekvés, a felelősséggel vállalt nemi kapcsolat.
- g) Hűség.
- h) Egyenjogúság és kölcsönösség. A férfi-női szerepek nem feltétlenül azonosak, de a személyek azonos értékűek.
- i) A munka megosztása.
- j) Közös élmények. Az együtt megélt események (jók és rosszak), valamint az azokra való emlékezés erősíti az összetartozás érzését.
- k) Tudatos törekvés a kapcsolat elszürkülése ellen. Egymás iránti szeretetünk érzékelése, az együttlétek, figyelmességek, testi és lelki gyöngédségek.
- l) Saját és társunk testi és lelki egészségének tudatos védelme.
- m) A világról vallott meggyőződés jelentős egyezése. Ha viszont mindenről teljesen ugyanazt gondolnánk, azzal kiiktatnánk a másik másságát, azt, amiért megszerettük.
- n) A „mitudat”: közös fellépés a világban. A közös felelősségvállalás a szövetség alapja.
- o) Egyéb kapcsolatok ápolása. Néha nehéz legyőzni magunkban a másik kisajátításának készletét. A jó párkapcsolatban a két családdal való kapcsolatokat is fenntartják, és nem maradnak el a korábbi barátok sem.

Vizelyi Ágnes nyomán

8. Az esküvő után

A mesékben a főhősök elnyerik egymás szerelmét, és „boldogan élnek, míg meg nem halnak”. Ismersz-e olyan történeteket, amelyben a folytatásra is fény derült?

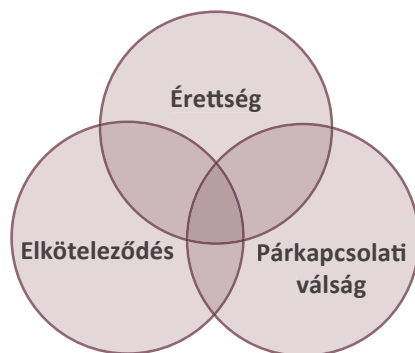
- A Gyűjteményben olvashatod Ottlik Géza *Az utolsó mese* című írását. Hogyan mutatja be a kapcsolatot a történet? A modern mese logikája szerint mi a küszködés értelme, mi az igazi hőstett? ➔ 150. oldal
- Beszéljétek meg, mi fenyegethet egy párkapcsolatot a hétköznapokban! Milyen nehézségekkel szembesülhetnek a házaspárok?

9. Nehéz évek

A legenda szerint a szerelem minden hetedik évben súlyos válságba kerül. Olvassátok el a Gyűjteményben Rakovszky Zsuzsa *A hetedik év* című versét, és válaszoljatok az ott feltett kérdésekre! ➔ 150–151. oldal

RENDSZEREZZÜNK!

A lecke alábbi kulcsfogalmai három gondolati kört alkotnak. Írj a füzetedben minél több olyan kifejezést a körökbe és a metszetekbe, amelyek tartalmilag odatartoznak!

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Írj rövid fogalmazást arról, szerinted mitől működhet jól egy tartós kapcsolat!
- Állítsd össze egy elképzelt házaspár egy hónapi programját egy naptárban! Jegyezd be hétköznapi feladatokat, közös programokat, figyelmeztetéseket, kisebb szokásokat! A 7. feladat szövege is adhat ötleteket.

NÉZZ UTÁNA!

- Amikor Nagy Éva feleségül megy Kis Ádámmal, hányféleképpen viselheti tovább a nevét? Milyen lehetőségek állnak Kis Ádám előtt e tekintetben?
- Milyen érdekességeket lehet megtudni egy családról, ha a neveket kutatjuk több generációt követve?

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Szerlemp próba (amerikai film, 1979, r.: A. Kendrick). Caleb tűzoltó, akinek épp a házassága az, ami mindjárt porig ég. Édesapja ráveszi őt, kísérelje meg a negyvennapos szeretetpróbát. Mi ennek a lényege? Szerintetek megvalósítható-e?

Gergely Márta: *Házasságból elégséges* (ifjúsági regény, Móra Kiadó, 1961). Miért nehéz Szösi és Árpád helyzete a teljes családban? Mit kell még megtanulniuk a jó együttéléshez és a boldog házassághoz?

17. Otthon, család, közösség

Mi a család? Nem tudom,
de azt remélem, hogy nekem jó
családom lesz.

*Egy kamasz fiú,
idézi M. Nádasi Mária*

- Mi okoz nehézséget egy ilyen látszólag egyszerű fogalom meghatározásakor? Miért találó mégis a fiú válasza?

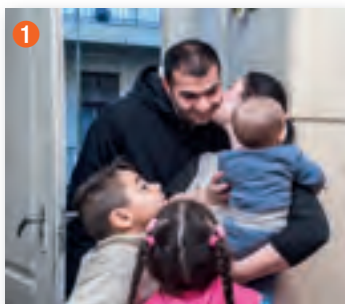
1. Mi a család?

Az ötödikes etikakönyvetekben ezeket a fenti fogalmakat ajánlottuk figyelmetekbe, amikor arra kértünk titeket, hogy próbáljátok meg körülírni, hogy mi a család. Most újra fogalmazzátok meg ezt, akár más szavak segítségével!

2. Mire való a család?

A képek alapján beszélgetsetek arról, miért fontos a család az egyének vagy a közösségek számára!

3. A család funkciói

Az, hogy a gyermekek többnyire családban születnek, a társadalom szempontjából megközelíthető úgy is, hogy a család tölti be a népesség fenntartásának, a *reprodukciónak* a funkcióját. Igaz, hogy egyre növekszik a házasságon kívüli születések aránya, de erre mondhatjuk, hogy sokszor a gyermek születése által válik egy együttélő pár családdá.

A gyermekek felnőtté válásában, a társadalmi normák és szerepek átadásában a családi nevelésnek van meghatározó szerepe. Napjainkban ugyan már sok egyéb hatás éri a fiatalokat – az iskola, kortársközösségek, média, internet stb. által –, ennek ellenére a család *szocializációs* funkciója inkább erősödik, mint csökken.

A történelmi időkben a család termelési kereteket is jelentett. Így volt például a parasztgazdaságban vagy a kisipari műhelyekben. Manapság a termelés általában a családon kívül (azaz munkahelyeken) történik, de azért ma is van rá példa a háztáji gazdaságokban, a családi vállalkozásoknál vagy a családi összefogásban történő építkezéseknél.

Az anyagi javak vásárlása, felhasználása szintén általában családi keretben történik. A családi háztartás egy gazdálkodó egység. A családtagok számára a család anyagi viszonyai határozzák meg fogyasztási lehetőségeiket (étkezés, öltözködés, tartós eszközök vásárlása). De ma már ez sem annyira zárt rendszer, mint korábban – gondoljunk például a munkahelyi étkezés elterjedésére vagy a családtagok zsebpénzgazdálkodására.

Az életben felmerülő feszültségek és kudarcok elviselésére a család biztosítja a legjobb védelmet azért, hogy szeretetet, biztonságot és megbecsülést nyújt. A család nyújtja azt a biztonságérzetet is, hogyha beteg leszek, vagy amikor megöregszem, akkor lesz, aki gondoskodik rólam. A családok lelki és testi védelmének fontosságát bizonyítja, hogy a társadalom számára problematikus viselkedés (bűnözés, alkoholizmus, öngyilkosság) gyakoribb a nem házások, mint a házások körében.

A fentiek szerint tehát beszélhetünk a család *reprodukciónak, szocializációs, termelési, fogyasztási és védő* funkciójáról.

Andorka Rudolf nyomán

- Párosítsd a család szövegben felsorolt funkcióit a 2. feladat képeivel!
- Milyen események nehezíthetik a családtagok életét, amelyben különösen számíthatnak a család támogatására? Hogyan működhet ez a támogatás?
- Kiscsoportokban gyűjtsetek még példákat a család funkciójára, feladataira, fontosságára egy hasonló táblázatban!

gazdasági	fogyasztási	reprodukciónak	nevelési	védő

4. A család működése

Milyenek egy család hétköznapijai? A Gyűjteményben találjátok az Üzenőfal című situációs játékot a ➔ 152. oldalon. Gyűjtsetek további mindennapi helyzeteket!

5. Családi képek

Nézzétek meg a következő három régi családi fotót! Négy-hat fős csoportokban válasszatok egyet-egyét közülük! Válaszoljatok az alább feltett kérdésekre!

(Vegyétek figyelembe, hogy ezek beállított jelenetek! A szereplők és a fényképész tudatosan alakítják elhelyezkedésüket, a családtagok testtartását, tekintetét!)

- Vajon melyik kép melyik évtizedben készült? (1910/1930/1960)
- Milyen társadalmi helyzetű lehet a családfeje?
- Hány éves lehet az apa, az anya? (Mekkora a korkülönbség közöttük?)
- Hány gyerek van a képen? Mennyi idős lehetnek?
- Mit fejez ki számokra a családtagok elhelyezkedése, testtartása, tekintete, öltözete?
- Kit találtok rokonszenvesnek, kit ellen-szenvesnek?
- Mik a hasonlóságok és mi a különbségek egy mai családi fényképhez képest?

6. Családok hajdan

A család nem volt mindig ugyanolyan, mint ma. Mit gondoltok, miben és miért különböztek a maitól

- a család életfordulóinak ideje (házasságkötés, születés, halálozás),
- a család mérete (gyerekszám, együtt élő generációk, háznép),
- az egyes családtagok szerepe,
- az egyes családi funkciók (lásd 3. feladat) súlya a többihez képest,
- a családi szokások, a mindennapok életritmusa?

7. „...az a régi szokás”

A Gyűjteményben olvasható szövegben egy idős roma asszony mondja el, mennyire fontos a család az ő hagyományos közösségében. Van-e olyan gondolata, amit ma is időszerűnek érzel? ➔ 151–152. oldal

8. Családok a világ más tájain

Párokban válasszátok ki az egyik családfotót, amelyet valamiért érdekesnek találtok!

- Képzeljétek el, hogy riportot készítetek az egyik gyermekkel családjáról, életéről! Mit kérdeznétek meg? Hogyan válaszolna a gyermek? Játsszátok el a riportokat, majd keressetek hasonlóságokat és különbségeket a családok élete között!

- A fotókon az is látható, mennyi élelmiszert fogyaszt a család egy hét alatt. Miből adódhatnak a különbségek? A világ mely táján, melyik országában élhetnek ezek a családok? (Megoldás a 160. oldalon.)

9. Ünnepek, ünneplés a közösségben

Az ünnep olyan közösségi esemény, amely valamilyen emlékezéssel kapcsolódik össze, kiemel minket a hétköznapiakból, és rendszeresen ismétlődik. Van olyan család például, ahol ünnepi alkalomnak tekintik a mindennapi közös étkezést is, és van, ahol vallási vagy kulturális hagyományaikhoz kötik az ünnepeket.

- Mire emlékezünk a legnagyobb nemzeti ünnepeinken? Te hol és hogyan szoktál olyankor ünnepelni?
- Milyen ünnepeket ismersz a különböző vallásokból? Mutass be egyet!
- Milyen ünnepeket szoktatok tartani a családotokban? Melyik a legkedvesebb neked, milyen szokások kapcsolódnak hozzá?
- Fogalmazd meg, mi jelenthet egy gyerek születésnapja a családban neki magának, a szüleinek, a nagyszüleinek!
- Milyen más közösségben ünnepeled meg a születésnapodat, névnapodat? Különbözik-e a családi megemlékezéstől?
- Miért ünnepi esemény az esküvő?
- Milyen saját ünnepeket tartanál meg vagy vezetnél be leendő családotokban?
- Ezek után fogalmazd meg: számodra mi az ünnep, mitől válik egy esemény azzá!

ÖSSZEZŐ KÉRDÉSEK

- Fogalmazd meg a mondatkezdések segítségével, mit gondolsz saját családotról! Válaszaidat lejegyezheted az *Emlékkönyvedbe!*
A családomat tekintve annak örülök a legjobban, hogy...
A családban az bosszant a legjobban, hogy...
Család nélkül az ember...

NÉZZ UTÁNA!

- Ha olvastátok Jókai Mór *A kőszívű ember fiai* című regényét, keressetek a történetből:
a) különböző családi kapcsolatokat,
b) fontos életeseményeket és következményeiket,
c) konfliktusokat és megoldásaikat (ha voltak)!
- Keressetek érdekes családfotókat az interneten (segíthet a „families around the world” vagy a „hungry planet” kifejezés)! Készítsetek belőlük montázst!
- KIHÍVÁS – Tanulmányozd a Központi Statisztikai Hivatal *Statisztikai tükör 2015/23.* című kiadványát! (Megtalálható az interneten.) Ma az emberek hány százaléka él családban? Hány házasságot kötnek egy évben, és hányat bontanak fel? Hány gyermek születik, és ebből hányan házaspárok gyermekei?

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

A szeleburdi család (magyar film, 1981, r.: Palásthy György). Milyen családi és családon kívüli kapcsolatokat ábrázol a film?

A muzsika hangja (amerikai film, 1965, r.: R. Wise). A film a náci Németország által megszállt Ausztriában játszódik. Mi segít a Von Trapp családnak ellenállni az önkénynek?

18. Családi mozaik

a szeretésen
kívül minden emberi
tett: romépítés
Fodor Ákos: Axióma

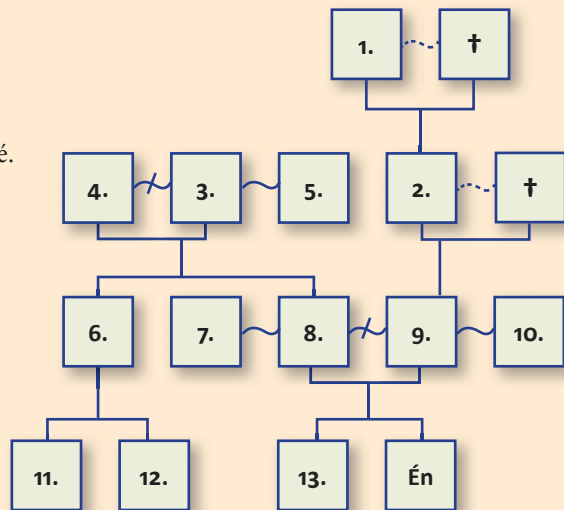
- Az *axióma* szó jelentése: olyan alaptétel, alapigazság, amely hitelességét senki nem vonja kétségbe. Hogyan utal ez a cím a vers üzenetére?
- Számodra is axióma a szeretet?

1. Egy rém bonyolult család

Olvasd el figyelmesen az alábbi verset! Szerinted is bonyolult a leírt család, avagy sem? Miért?

Békés Márta: A család

A mamának két gyereke van,
az anyu, meg a kereszt.
Testvérem is van,
egy édes, egy félédes, meg két unoka.
A mama anyukája, a dédi,
mármint a másik mamámé, a csepeleié.
A csepelei mama özvegy,
és ő ápolja a dédit.
Az édesmamának van egy új férje,
aki az én mostohapapám.
Az igazi, az ivott, ezért elvált tőle
az édesmama.
Az a bácsi, aki velünk lakik,
az anyu élettársa.
Úgy szólítom, Joci,
és lehet, hogy elveszi az anyut.
Az apukámnak csak barátnője van,
de őt ki nem állhatom.
Pedig a múltkor elvitt a Mekibe.

Engem mindenki elvisz a Mekibe.

- Milyen a hangneme a vers zárómondatának? Milyen érzés a beszélőnek, hogy „mindenki elviszi a Mekibe”? Vajon miért viszik el a Mekibe?
- A versben beszélő gyerek 13 személyt említ meg: *Apu, Mama, Anyu, Apu barátnője, Csepelei mama, Keresztanya, Dédi, Unokatestvérek, Mostohapapa, Édestestvér, Anyu élettársa, Félédes testvér, Igazi papa*. A füzetekben párosítsd a képek számát a rokonok megnevezésével! Egy személyt nem helyeztünk el a családfán. Ki az, és miért nem lehetett ábrázolni?

2. Családmodellek ma

A klasszikus vagy *hagyományos család* elnevezéssel az olyan családot illetjük, ahol a szülők közösen nevelik vér szerinti gyermekeiket. A hagyományos családot láthatatlan burok veszi körül. Igaz, ez a burok nem átjárhatatlan, a családhoz nagyszülők, rokonok kapcsolódnak. Egyértelmű, ki tartozik a szűkebb családhoz és ki nem, nem kérdéses, hogy ki van „kívül” és ki van „belül”. Minden tagot minden taghoz szoros, elsődleges kapcsolat fűz, és ennyire elemi kapcsolat nem fűzi senkihez, aki nem vele élő tagja a családnak.

► Örökbefogadó szülővel

Azonban „újjaalakult családok” mindig is léteztek, hiszen ha valamelyik házastárs meghalt, az egyedül maradt szülő új kapcsolatot alakíthatott ki, többek között a rá maradt gyermek felnevelése érdekében is. Ma – az említett helyzeten túl – sokszor történik az is, hogy az egyik vagy mindkét szülő úgy dönt valamilyen okból, hogy különvállik házastársától, és új párt keres. Gyakori az is, hogy a gyermeket nevelő egyedülálló szülő nem alakít ki új párkapcsolatot, és *egyszülős* családban élnek tovább.

A *mozaikcsalád* szintén két, egymással párkapcsolatban élő felnőttből és gyermek(ek)ből áll. Azonban míg a hagyományos családban a gyermek születését megelőzi a szülők párkapcsolata, addig a mozaikcsaládban az új partner már egy kialakult szülő-gyermek kapcsolathoz csatlakozik. Tehát a gyermeknek az egyik vér szerinti szülője nincs jelen, helyét pótszülő tölti be. Eszerint a mozaikcsalád lehet: *pótapás* vagy *pótanyás* – ha csak az anya vagy csak az apa vér szerinti gyermekét nevelik, *összetett* – ha az anya is és az apa is hozott vér szerinti gyermeket a kapcsolatba, akiket együtt nevelnek, és *közös gyermekes* – ha a családban az előző kapcsolatból hozott gyermek(ek) mellett egy vagy több közös gyermek is nevelkedik.

Sokan úgy vélik: egy családhoz azok tartoznak, akik együtt laknak. A családi kapcsolatok azonban a mozaikcsalád esetén összetettebbek, mint a klasszikus családban, a rendszer nem zárt, hanem nyílt. Ha egy gyermek továbbra is jó kapcsolatot ápol az elvált szülővel, várhatóan anyját és apját fogja legközelebbi hozzátartozójának tartani. Sőt, feltehetőleg és remélhetőleg a nem vele élő szülő új családjánál is családtagnak fogja érezni magát.

Vörös Csabáné, Kovács Marcell
és Fischer Eszter nyomán

- Mit gondolsz, ki tartozik a családhoz? Mi mindentől függhet az, kit érez egy gyerek közvetlen családtagjának? Mit jelenthet az „*elemi kapcsolat*”?
- Mi az, amit egy mozaikcsaládban felnövekvő gyerek jobban megtapasztalhat, mint aki a hagyományos családi „*burokban*” nevelkedik? Készíts erről interjút egy érintett társaddal, ha vállalkozik rá. (Feljegyzéseidet, következtetéseidet nem kell megmutatnod másnak, csak neki.) Készíthetsz „*képzelt riportot*” is.

5. Szülői kihívások

Akár válás, akár haláleset miatt vagy egyéb okból előfordul, hogy egy szülő egyedül nevel egy vagy több gyermeket. Milyen nehézségekkel kell szembenéznie a mindennapokban? Kiscsoportokban gyűjtsetek össze ilyen élethelyzeteket, majd beszéljétek meg a következőket!

- Mások-e a problémák, ha anya vagy apa az egyedülálló szülő? Független-e a gyermek életkorától a problémák jellege?
- Miben lehet más a feladatmegosztás az egyszülős családon belül?
- Milyen módon tud segítséget nyújtani az ilyen családoknak egy nagyszülő, egy barát vagy barátnő, egy szomszéd, egy segítőkéz ismerős?

6. Együtt élő generációk

Többgenerációs családnak azt nevezzük, ahol legalább három generáció (nemzedék), azaz szülők, gyermekek és nagyszülők élnek együtt szorosabb vagy tágabb közösségben.

- Kik tartoznak az osztályotokból ilyen családba? Kérjétek meg őket, hogy meséljenek helyzetükről, élményeikről!

- Gyűjtsetek olyan okokat, amelyek miatt együtt élhet több generáció vagy a tágabb család több tagja!
- Idősek, középkorúak és gyermekek mit tudnak nyújtani egymásnak, és milyen szükségleteik vannak, amelyekhez kívülről várnak segítséget? Az ábrán lévő nyilak ezt a kölcsönösséget fejezik ki. Párokban egészítsétek ki a táblázatot a füzetetekben, majd mondjátok el, ki mivel tud segíteni a másikon!

szülő a gyermeknek	
gyermek a szülőnek	
szülő a nagyszülőnek	
nagyszülő a szülőnek	
nagyszülő a gyermeknek	
gyermek a nagyszülőnek	

- Egy mesében a gazda mindennap három kenyeret vásárol. Azt mondja: „Egyet törlesztésre fordítok, egyet kölcsönadok, egy pedig az enyém.” Jól jellemzi ez a köztársasági generációt, amely szüleiért és gyermekeiért egyaránt felelősséget érez. Ezt a jelképet mennyiben tartjátok érvényesnek, mennyiben nem?

7. Nagycsaládok

▶ Olgyay György és Zsuzsa családja

Ma már ritkán fordul elő, hogy egy családban hét-nyolc gyermek születik. A múltban azonban nem volt ritka az ennél is nagyobb gyermekszám. Gyakori volt, hogy több generáció egy háztartásban, vagy egymáshoz közel élt: egy udvarban, egy utcában lakott. Egy ilyen nagycsaládban élni nagy alkalmazkodási készséget igényelt, másrészt biztonságérzetet is adott. Hivatalosan ma a három- vagy ennél több gyermekes családokat nevezik nagycsaládnak. Mit gondolsz, miért?

- Milyen előnyei és hátrányai vannak, ha az ember sok testvérrel együtt nevelkedik? Keress példákat!
- Szerinted miért lehet izgalmas nagycsaládban élni? Mi okozhat nehézséget?

8. Szülők nélkül, családban

Azok a gyermekek, akik valamilyen okból nem élhetnek együtt vér szerinti szüleikkel, szintén nevelkedhetnek családban. Lehetséges, hogy tágabb családjuk, rokonaik gondoskodnak róluk, vagy örökbefogadó szülők, nevelőszülők. Olvassátok el a Gyűjteményben Szabó Magda történetét, és válaszoljatok a kérdésekre! ➡ 153. oldal!

ÖSSZEGŐ KÉRDÉSEK

- Írjatok közösen fogalmazást, jelenetet vagy forgatókönyvet, esetleg készítsetek plakátot, melynek tételmondata vagy zárlata: *Egyetlen család sem értékesebb a többinél, csupán az, ahol tisztelik és szeretik egymást.*

NÉZZ UTÁNA!

- Olgyay György és Zsuzsa, illetve Olgyay Gábor és Katalin Csemő községben él, s gyermekeik alkotják az Olgyay Hangok Családi Zenekart. Ismerd meg életfelfogásukat, életmódjukat, és alkoss róluk véleményt! Gellért Alpár róluk készült riportfilmje megtekinthető az interneten.
- Keress irodalmi és filmes élményeiből példákat különböző családmodellekre!
- A nagycsaládoknak többféle kedvezményt biztosít az állam. Keress példákat ezekre!

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Kramer kontra Kramer (amerikai film, 1979, r.: R. Benton). Ted Kramert felesége elhagyja, és a gyerekekkel járó összes gond az apára szakad. Milyen változáson megy át az apa, az anya és a gyermek életük e kritikus szakaszában? Hogyan kerülhették volna el ezt a válságot?

Olvasd el Jókai Mór *Melyiket a kilenc közül?* című elbeszélését! Hogyan jelenik meg a felelősség kérdése a műben? (Megtalálható: www.mek.oszk.hu)

A VINCZE CSALÁD

3. A Vincze családdal mindig történik valami

A Vincze család életének új fordulatai vagy váratlan eseményei mind olyanok, amelyekre valamilyen módon a családnak reagálnia kell. Keressetek megoldást a helyzetekre! Csoportonként válasszatok ki kettőt-kettőt közülük, és játsszátok el, hogyan alkotják újra a családtagok a korábban kialakult szokásokat, a kimondott vagy kimondatlan szabályokat! A játékban vegyétek figyelembe a családtagok érdekeit, igényeit, életkorát, személyiségét! A játék után jegyezzétek le a történeteket a naplóba!

Ne haragudjatok,
de Ildi néniék
váratlanul megérkeztek
Erdélyből, és csak a ti
szobátokban tudtam
megágyazni nekik.

Jövő héten
később kell bemennem
a munkahelyemre. Szeretnék
kicsit tovább pihenni. Így viszont
nem tudlak kocsival vinni
titeket az iskolába.

Nézzétek
szegény kiskutyát!
Az utcán találtam,
sebes a lába. Ugye
befogadjuk?

Andris, felhívott az
osztályfőnököd, hogy ma késtél az
első órától, pedig én időben kitételek
az iskolánál. Mi történt? És azt is
mondta, hogy nem figyelsz órán,
kedvetlen vagy.

Sajnos a nagy
egyre betegebb, és
most már naponta kell
eljárni hozzá segíteni.

Gyerekek!
Nehéz helyzetbe
kerültünk! Apának új munka-
helyet kell keresnie. Amíg nem talál,
sokkal kevesebb pénzt költhetünk.
Úgy néz ki, nyáron sem tudunk
elutazni sehová.

Zsófi már
három napja nem
mosogat el, pedig
ezen a héten az ő
feladata lenne!

Az edzőnk végre
azt mondta, hogy
olyan jól kézilabdázunk,
hogy idén indítja a
csapatot a versenyeken.
Kéthetente hétvégén
kell menni.

19. Élet zengi be az iskolát

- Miért jellemzi vajon a költő a diáklétet egyszer „bilincses”-nek, egyszer pedig a szabadság korának? Te milyen jelzőket mondanál a diáklétre?

Június volt s ujjongtunk, nincs tovább,
Most gyertek szabad mellű örömök
S pusztuljatok bilincses iskolák. [...]

Bár zord a harc, megéri a világ,
Ha az ember az marad, ami volt:
Nemes, küzdő, szabadlelkű diák.

Ady Endre: Üzenet egykori iskolámba
– részlet

1. Életképek az iskolából

Az alábbi képeket megnézve milyen helyzetek, jó vagy rossz jellemzők jutnak eszetekbe az iskolai életről? Kis-csoportokban gyűjtsetek a képekhez kulcsszavakat! Ezután fogalmazzatok meg egy-egy mondatot, amely elhangozhat a képen ábrázolt helyzetben! Olvassátok fel, és folytassátok párbeszédde!

2. A Roxfort is egy iskola...

A bizonyára általános is jól ismert Harry Potter-regénysorozat iskolájában ugyan mágiát tanítanak, a szereplők mégis hasonló iskolai helyzetekbe kerülhetnek, mint ti. A következő négy részletet elolvastva beszéljétek meg párokban, hogy...

- milyen helyzetet mutat be a részlet,
- hogyan élik meg a szereplők,
- ti milyenek ítéletek meg,
- milyen folytatása, következménye lett a regényben az esetnek (ha emlékeztek rá),
- milyen hasonló valóságos esetet tudtok felidézni!

– Nos igaz? – szólt. – Az egész vonaton mindenki arról beszél, hogy Harry Potter itt ül, ebben a fülkében. Te volnál az?

– Igen – felelte Harry. Szemügyre vette a másik két fiút. Mindkettő zömök volt és mogorva. Úgy fogták közre a sápadt fiút, mintha a testőrei volnának.

– Ők Crak és Monstro – vetette oda hanyagul a fiú. Csak azért mutatta be társait, mert látta, hogy Harry őket nézi. – Én pedig Malfoy vagyok. Draco Malfoy. [...] Hamar rájössz majd, Potter, hogy a máguscsaládok sem egyformák. Hallgass rám, és ne barátkozz olyanokkal, akik nem érdemlik meg. Szívesen adok tanácsot.

Kezet nyújtott Harrynek, de a fiú nem fogadta el.

– Köszönöm, de magam is el tudom dönteni, ki érdemli meg – felelte hűvösen.

Draco Malfoy nem vörösödött el, csak rózsaszín foltocskát jelent meg sápadt arcán.

– A helyedben vigyáznék, Potter – sziszegte lassan. – [...] Alaposan meg fogod bántani, ha arra a Hagridra meg a Weasley-féle aljanépre pazarlod az idődet.

Harry és Ron felálltak. Ronnak egy szempillantás alatt épp olyan vörös lett az arca, mint a haja.

– Ismételd meg! – csattant fel.

– Verekedni akartok? – vicsorgott Malfoy.

– Csak akkor, ha nem tűntök el innen – felelte Harry, de a hangjában több volt a bátorság, mint a szívében.

A professzorasszony becsapta mögötte az ajtót, majd a két fiúhoz fordult.

– Potter, bemutatom Oliver Woodot. Wood, találtam magának egy fogót.

Wood arca nyomban felderült.

– Komolyan mondja, tanárnő?

– A legkomolyabban – felelte McGalagony. – Ez a fiú istenáldotta tehetség. Ilyet még soha életemben nem láttam. Most ült először seprűn Potter?

Harry némán bólintott. Egy szót sem értett az egészből, de gyanította, hogy mégsem fogják kirúgni, és ettől némileg erőre kaptak a lábai. [...]

McGalagony szúrós tekintettel nézett Harryre a szemüvege fölött.

– Csak a legjobbkat halljam magáról, Potter. Eddzen szorgalmasan, különben meg gondolom magam a büntetését illetően.

A feladat cseppet sem volt könnyű. Harry és Seamus hussantottak és pöccintettek, de a tollpihe, aminek az ég felé kellett volna szárnyalnia, meg sem moccant. [...] A szomszéd asztalnál dolgozó Ron sem járt több sikerrel.

– Vingardium leviosa! – kiáltotta, és úgy hadonászott hosszú karjával, mint valami szélmalom.

– Rosszul mondd – szólt rá mérgesen Hermione. – Ving-gar-dium levi-osa, így a helyes, jó hosszú „gar”-ral.

– Ha olyan jól tudod, csináld te! – csattant fel Ron.

Hermione felgyűrte talárja ujját, majd pöccintett egyet a pálcájával, és kimondta a varázsigét: – Vingardium leviosa!

A tollpihe felemelkedett az asztalról, és fél méterrel a fejük fölött lebegve megállt. [...]

Óra végén Ron igencsak morcos hangulatban lépett ki a bűbájtanteremből.

– Nem csoda, hogy mindenki utálja – mondta Harrynek, miközben igyekeztek utat törni maguknak a zsúfolt folyosón. – Ez a lány kész rémálom.

Már majdnem elérték a portrélyukat, amikor egy hang szólt hozzájuk az egyik szék felől.

– Nem hittem, hogy képes vagy erre, Harry.

Lámpa gyulladt, s pislákoló fénye megvilágította a beszélőt. Hermione Granger volt az. [...]

– Mit keresel itt? – sziszegte Ron. – Azonnal menj vissza aludni.

– Örülj, hogy nem szóltam a bátyádnak, Percynek – vágott vissza Hermione. – Ő prefektus, tőle megkapnátok a magatokét. [...] Ti nem törődtök a Griffendélle! Ti csak magatokkal törődtök! Nem akarom, hogy a Mardekár kapja meg a ház-kupát! Elvesztitek az összes pontot, amit McGalagony professzortól kaptam, amiért tudtam, mik azok az oda-vissza varázsigék.

– Tűnj már el.

Részletek J. K. Rowling Harry Potter és a bölcsek köve című regényéből.

Tóth Tamás Boldizsár fordítása

3. Vita az iskoláról

Az alábbi állításokról dönts el, hogy inkább egyetértesz velük vagy inkább nem. Ezután párokban érvelve vitassátok meg, miért gondoljátok így!

- a) Az iskola fontos ismereteket közvetít.*
- b) Az iskolában együttműködést tanulhatunk.*
- c) Az iskolában igazából a társak ottléte a legjobb.*
- d) A tanár dolga, hogy rávegyen a tanulásra.*
- e) A diákoknak nagyobb részvételt kellene biztosítani az iskolai döntésekben.*
- f) A tanuló maga is el tudja dönteni, mit kellene megtanulnia.*
- g) Többet tanulnék, ha más módon tanítanának, például...*
- h) Az iskolánkban szigorúbb szabályokra lenne szükség.*
- i) Túl sok tanulnivalónk van.*
- j) A tanulóknak önállóan kellene utánanézniük annak, amit nem tudnak.*

4. Problémák és megoldások

Készítsetek interjúkat iskolátok néhány tanulóival és dolgozóival arról, milyen problémákat látnak az iskolában! Ezután próbáljátok ki a problémamegoldás lépéseit!

- Tekintsétek át a problémákat! Elemezzétek, melyiket mi okozhatja! Mi a különböző résztvevők igénye, szükséglete, érdeke?
- Válasszatok ki egyet, és ötletbörze segítségével gyűjtsetek minél több megoldási javaslatot! Mindet írjátok le!
- A javaslatokat egyesével értékeljétek, vitassátok meg, érveljétek mellette vagy ellene! Húzzátok ki azt, amelyiket valamiért nem tartjátok megfelelőnek, majd a többit értékeljétek tovább!
- Amikor már csak két-három ötlet maradt, válasszátok ki a legjobbat!
- Pontokba szedve írjátok le a megvalósulás 4-5 feltételét!

Ha olyan problémáról volt szó, amely a ti csoportotokat érinti, kipróbálhatjátok a megvalósítást. Ha pedig iskolát érintő kérdésekről volt szó, tervezhettek plakátot, szórólapot a választott megoldási javaslat megismertetésére.

5. Jogok és szabályok az iskolában

Az iskola a tanuláshoz való jogotokat biztosítja. Ugyanakkor sok kötelezettség is hárul rátok. Vitassátok meg a Gyűjteményben olvasható egy iskolai házirendből kiemelt tanulói jogokat és kötelességeket kérdések segítségével! ➔ 154–156. oldal

6. A tanító

A tanító, aki követői között a templom árnyékában jár, nem bölcsességéből ad át nékik, hanem hitéből és szeretetéből. Ha valóban bölcs, nem azt kívánja, hogy belépjétek az ő bölcsességének házába, hanem inkább saját elmétek küszöbére vezet benneteket.

Kahlil Gibran: A próféta – részlet. Révbíró Tamás fordítása

- Idézz fel olyan személyeket, akiktől valamilyen fontos dolgot tanultál, és olyan eseményeket, amelyekből megértettél valamit!
- Volt-e olyan helyzet az életedben, amikor te tanítottál meg valamit másnak?
- Hogyan értelmezhető az a gondolat az idézetben, hogy a tanító feladata az, hogy a „saját elmétek küszöbére vezessen”? Egyetértesz-e ezzel?
- Milyen feladata lehet még a nevelőnek és az iskolának?
- Mi minden segíthet téged abban, hogy megtanulj, megérts dolgokat?

RENDSZEREZZÜNK!

Egy, az alábbihoz hasonló táblázatban gyűjtsétek össze, mi minden jellemző a ti iskolátokra! Nem kell mindenhová írni, de jó, ha alaposan végiggondoljátok mindegyik szempontot. Az oszlopokba írájatok be, szerintetek mi van meg (+), mi az, ami hiányzik, pedig jó lenne ($\sqrt{\quad}$) és azt, ami nem jó (–)!

Iskolánk	+	$\sqrt{\quad}$	–
Kapcsolatok, bánásmód, figyelem			
Közösségi élet, programok			
Tananyag megtanulása, tudása			
Tananyagon túli tanulás, fejlődés			
Épített és természeti környezet, felszereltség			

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Mi az az öt-öt tulajdonság, amely szerinted jellemzi a jó tanárt / jó igazgatót / jó osztálytársat / jó tanulót?
- Mit gondolsz, mi az az öt dolog, amin neked kellene változtatni, hogy sikeresebb legyél a tanulásban?

NÉZZ UTÁNA!

- Mi az a diákszövetség? (Az ötödikes etikatankönyvben megtalálhatod a rövid leírását.) A lecke 4. feladatában összegyűjtött problémák közül az egyiknek a megvitatását eljátszhatjátok.
- Minek a rövidítése a DÖK? Keress az interneten tájékoztató anyagokat általános iskolai vagy középiskolai DÖK működéséről! Van-e a ti iskolátokban? Mit tudsz róla?
- A tanulást is meg lehet tanulni. Felmérheted saját tanulási stílusodat ezen az online teszten: <http://eletpalya.munka.hu/tanulasi-eroforrasok-altalanos-iskolas>.
- KIHÍVÁS – Keress olyan magyarországi iskolákat, amelyek az általánosan megszokottól eltérő módon szervezik az iskolai életet, a tanulást, és az egyiket mutasd be röviden! (Segíthetnek az *alternatív oktatás*, *alapítvány*, *tanoda* szavak.) Mi az oka a másfajta szemléletnek?

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Leiner Laura: *A Szent Johanna gimi* – regénysorozat (Ciceró Könyvstúdió Kft., 2010)
Mennyiben ábrázolja szerinted hitelesen a mai iskolásokat a történet?
Holt költők társasága (amerikai film, 1989, r.: P. Weir). Mi a filmbeli tanár különlegessége? Mivel hökkenti meg a diákjait és a kollégáit? Mi a véleményed a módszereiről?
Summerhill (angol film, 2008, r.: J. East) Milyen tanulói jogok és kötelességek jelennek meg a filmbeli – valóban létező – iskolában?
Mindenki (magyar kisjátékfilm, 2016, r.: Deák Kristóf). Az Oscar-díjas film főszereplője beilleszkedik új iskolájába, ám nehéz helyzetbe kerül. Milyen megoldást talál rá?

20. Nincs egyébünk, csak a törvényeink

Jöjj el, szabadság!
Te szüld nekem rendet!
József Attila: *Levegőt!* – részlet

- Mennyire valóságos és időtálló az a rend, ahol az emberek nem szabad akaratukból engedelmessé válnak a törvény parancsának?
- Lehet-e rendet, békét teremteni úgy, hogy mindenki szabadnak érezze magát?

1. A mi törvényeink

– A törvényeink! – kiáltotta Ralph. – Megszeged a törvényeinket.
– Bánom is én!
Ralph összeszedte lélekjelenlétét.
– Nincs egyébünk, mint a törvényeink! – kiáltotta. De Jack megint csak ráordított.
– Füttyölök a törvényekre! Erősek vagyunk... vadászok vagyunk. [...]
– Most keménynek kell lenned, Ralph. Kényszerítsd őket arra, hogy megtegyék, amit parancsolsz – mondta Röfi.
Ralph higgadt, mérlegelő hangon felelt, mint aki egy elméletet ad elő.
– Ha most megfújom a kagylót, s nem jönnek vissza... akkor lőttek nekünk. Még a tüzet sem tudjuk ébren tartani. Olyanok leszünk, mint az állatok, sohasem fognak bennünket megmenteni.
William Golding: A legyek ura – részlet. Déry Tibor fordítása

► *A legyek ura*
(r.: H. Hook, 1990)
Balthazar Getty
és Chris Furr

A részlet egy izgalmas regényből való. Egy szerencsétlenség következtében egy csapat fiú a túlélésért küzd egy lakatlan szigeten. Miután törvényt alkottak az együttélés módjáról, Ralphot választották meg vezetőjüknek. Jack azonban ebben a jelenetben ellentmond neki. (A Gyűjteményben hosszabb részletet olvashattok a könyvből. ➔ 157. oldal)

- Vajon ki a képen Ralph és ki Jack? Miből gondoljátok?
- Mik lehetnek Ralph és Jack céljai? Hogyan érhetik el?
- A jelenet harmadik szereplője Röfi. Egyetlen mondatából mi derül ki róla?
- Hogyan élhetik túl a fiúk, hogy távol kerültek a civilizált világtól? Mire van ehhez szükségük?
- Mi legyen egy magányos szigetre vetődött csapat első három legfontosabb törvénye? Mindenki írjon hármat, majd hármasban egyeztetsetek róla: húzzátok ki, ami mégsem olyan fontos. Utána ismételjétek ez egyre nagyobb csoportokban!
- Mit gondoltok, létezhet-e egy közösség törvények, vagyis szabályok nélkül? Milyen következményei lesznek annak, ha nincsenek szabályok?

2. A vályog és az ember

Úgy volna jó a törvény, úgy egyforma hatályú,
ha akként gyártódnánk, mi emberek,
akár a vályog, mit a vályu
billiószám is egyformára vet.

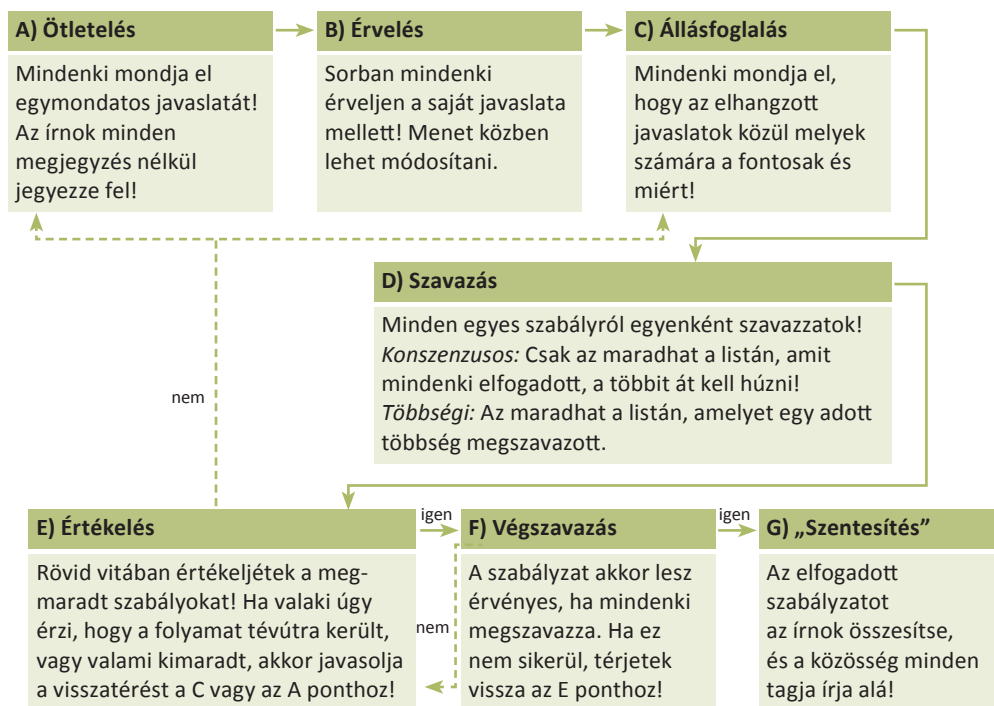
*Illyés Gyula: Óda a törvényhozóhoz –
részlet*

- Nézzétek meg a vályogvetést ábrázoló képet! Milyenek lesznek a vályogtéglák? Mit jelképeznek az idézett költeményben?
- Egyetértetek-e azzal, hogy az a jó törvény, amely minden embert és minden esetet egyféleképpen ítél meg?
- Tudtok-e példát arra, amikor indokolt egy szabály alkalmazását felfüggeszteni?

3. A szabályalkotás lépései A-tól G-ig

Minden közösség kimondatlan vagy kimondott és leírt szabályokkal működik. Ezeket a közösen vallott értékek és érdekegyeztetés mentén alakítják ki. Van, ahol ezeket a közösség tagjai készen kapják, és van, ahol mód van arra, hogy közösen határozzák meg az együttműködés módját. Alább egy ilyen szabályalkotás menetét mutatjuk be. Próbáljátok ki saját közösségetekben! Miután meghatározotok egy helyzetet, amely szerintetek szabályozást igényel, kövessétek a lépéseket! Végül beszéljétek meg a tanulságokat!

4. Történetek a közösség és az egyén ütközéseiről

Az a közösség, amelybe beletartozom, elvárásokat is közvetít számomra. Ha ezeket nem teljesítem, akár ki is taszíthat engem. Ennek ellenére előfordulhat, hogy akár más érdekem miatt, akár eltérő véleményem miatt ellenkezniem kell vele. Az alábbiakban ilyen történeteket olvashattok.

- Alkossatok csoportokat, és válasszatok egy esetet! Találjatok ki folytatásokat: egyszer békés, egyszer konfliktusos befejezéssel! Adjátok elő ezeket a jeleneteket a többi csoportnak vagy ábrázoljátok 4-5 ábrás képregényen!

Amikor a hetedik bésekkel összevesztünk, elhatároztuk, hogy ezentúl nem beszélünk velük, s ha valaki közülünk ezt nem tartaná be, akkor azt kiközösítjük. Nem egyszerű ez, mert vannak velük közös óráink. Múltkor a hatodik órától csak 10 perccel később tudtunk kijönni, és mire az ebédlőbe értünk, már az összes hetedikes lány előttünk állt a sorban. Nekem nagyon kellett volna sietnem az ebéddel, mert 13.45-kor már kezdődött a sakkszakkör, ahol én foglalkozom a kezdőkkel. „Muszáj megszólítanom az elem került béseket” – gondoltam, ám ekkor ért oda mögém Feri, az osztályunk „erős embere”.

Az elsős Kódus Jancsi sírva érkezik haza az iskolából, mert az osztálytársai egész nap a nevével cikizték: „Kódus, kell a lóhus?” Édesanyja igyekszik elmagyarázni neki, hogy Jancsi apja mennyire tiszteli a maga apját és nagyapját, akik hajdan megbecsült gazdák voltak a falujukban, s akiktől ezt a megbecsült nevet örökölte. Az is lehet, hogy néhány századdal korábban éppen azért lett Kódus a nevük, mert ők voltak a leggazdagabbak. Jancsi ugyan megnyugszik, de Sanyi, a bátyja elérkezettnek látja az időt, hogy kifejtse a véleményét.

Gergő és Laci szerdánként nulladik órában matekkorrepetálásra jár. Laci egy hónapig beteg volt, pótolnia kell, Gergőnek meg, úgy látszik, semmi érzéke a geometriához. De a kinttartásnak már mutatkozik az eredménye. Amikor János bácsi kiosztotta a dolgozatokat, örülhettek, mert Gergő hármast, Laci meg négyest kapott. Óra után azonban Dzseni nyilvánosan beszólt nekik: „Persze, ti biztosan előre tudtátok, mi lesz a doliban!” Laci nagyon zavarba jött, már csak azért is, mert Dzseni eddig nagyon tetszett neki.

Vargaéknál este kilencig-tízíg sosem csendesedik el az élet. A szomszéd Baloghék már gyakran szóltak emiatt. Baloghék nagymamája, Sári néni a bolt előtt összetalálkozik a kis Varga Bencével. Elővesz a szatyrából egy csokiszeletet, és azt mondja: „Te Bence, ugyan szólj már a testvéreidnek meg a szüleidnek, hogy legyenek tekintettel a beteg uramra. Ha tudnátok, milyen fájdalmai vannak...! Hát legalább esténként hadd legyen egy kis nyugalmam!” Bence már nyúl is a csokiért, amikor odaér hozzájuk nővére, Vera.

Osztályfőnöki órán a védőnő előadást tartott arról, hogy a dohányzás milyen veszélyekkel jár az egészségre nézve. Timi családjában minden felnőtt dohányzik, és ez azóta eléggé nyugtalanítja őt. Otthon elmeséli bátyjának, hogy mit hallott az iskolában. Csaba azt mondja neki: „Hugi, te azt csinálsz az életteddel, amit akarsz, de se te, se a tanáraid ne akarják megmondani a szüleinknek a tutit.”

5. Viták a közösségben

A közösség döntéshozása során gyakran ütköznek az egyének érdekei, szempontjai a közösségekkel. Alább olvashatsz néhány mondatot egy ilyen vitából. Döntsd el, hogy az egyéni és közösségi érdek mely esetekben *a)* esik egybe, *b)* semleges egymáshoz képest, *c)* ellentétes egymással!

Hát, ha nektek úgyis mindegy, nekem az lenne jó, ha...

Lehet, hogy nektek jó lenne, de nekem nem!

Nekem is jó, nektek is jó, hát gyerünk, csináljuk!

Nekem mindegy, de ha nektek így jó..., hát legyen!

Egytértek veletek, mégsem tudom megtenni, mert...

6. „ami a leírt szabályokon túl van...”

Mielőtt elolvasod a szöveget, fogalmazd meg, mit értesz *fair play* [angol kifejezés, jelentése kb. tisztességes játék] alatt a sportban vagy a mindennapokban! Majd olvasd el a szöveget, és oldd meg a 7. feladatot! Változott-e számodra a jelentés?

A *fair play* kifejezést mi az angoloktól vettük át, és észre sem vesszük, mennyire másként értjük, mint ők. Angliában a *fair play* nem azt jelenti, hogy rendesen betartjuk a szabályokat, és még csak azt sem, hogy őszintén erre törekszünk. Ez ugyanis természetes. Ha ez nem magától értetődő, akkor tisztességes ember ki sem megy a pályára. A *fair play* azt jelenti, hogy figyelembe vesszük és méltányoljuk a másik szempontjait is. Akkor is, ha a szabályokban nincs egyértelműen lefektetve, hogy méltányolnunk kell.

Mérő László

7. Melyik az igazi befejezés?

Nézz utána az interneten, hogy a történet melyik befejezése az igazi!

A tollaslabdázók számára a 2016-os riói olimpia szempontjából a franciaországi Európa-bajnokság volt az utolsó lehetőség, hogy elnyerjék az olimpiai indulás jogát. Sárosi Laura a német Karin Schnaaséval találkozott. A mérkőzés első szettjében a német versenyzőnek elszakadt a cipője, és használhatatlanná vált. Ráadásul a szabályok értelmében nem tarthatott szünetet, hogy újabb pár cipőt hozzon. Mit tett a magyar lány?

A) A nála lévő váltócipőt adta oda ellenfelének, aki később megnyerte az egyórás, rendkívül szoros mérkőzést. „Meg sem fordult a fejemben, hogy ne így cselekedjek. Azt hiszem, a legtöbb sportoló ugyanígy tett volna” – mondta utólag.

B) Amikor a bíró úgy döntött, hogy a mérkőzést Laura győzelmével lezárja, a magyar lány odament a német versenyzőhöz és kifejezte neki együttérzését. „Azt hiszem, a legtöbb sportoló ugyanígy tett volna” – mondta utólag.

8. Lemondani az előnyről? Ugyan miért?

Nézzétek meg az ábrázolt forgalmi helyzetet! Mária néni a Mókus térről szeretne eljutni autójával a Medve térre. Mi akadályozza ebben, noha útja egyenes, és pont a Pipacs utcán nem is közlekednek olyan sokan? Van-e itt megoldás a problémára? Hogyan lehet elkerülni az ilyen helyzetet?

RENDSZERESSZÜNK!

Fejezd be a mondatokat, majd vesseétek össze megoldásaitokat!

Ha nem tudunk megegyezésre jutni,

akkor...

Egy ember nem tarthat be minden szabályt,

mert...

Ha nincsenek törvények egy társadalomban,

akkor...

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Írj 6-8 soros fogalmazást arról, mit gondolsz a közösség és az egyén konfliktusáról!
A címe lehet: *Az összetartozás érzése és a belső hang néha szembekerül egymással.*

NÉZZ UTÁNA!

- A nemzetközi fair play bizottság eddig 28 magyar sportolót vagy más támogatót ismert el a díjjal. Kik ők és mivel érdemelték ki az elismerést? Nézz utána: www.fairplayinternational.org/home és <http://olimpia.hu/magyar-fair-play-bizottsag>
- Találj ki vagy gyűjts a mindennapi életből példákat a fair play-re!

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Jég veled (amerikai film, 1993, r.: J. Turteltaub). A jamaikai bobcsapat sok akadály leküzdése árán jut el az 1988-as téli olimpiára. Ez nem csoda, hiszen Karib-tengeri országuk nem a téli sportjairól híres. Miért vicces és tanulságos egyszerre a történetük?
A sportszerűség legemlékezetesebb pillanatai www.nemzetisport.hu 2009. 12. 24.

21. Alkalmazkodás és önállóság

Az ember szabadságra teremtett lény, és konfliktusokat él meg állandóan, a szabadság és a megkötöttség feszültségeit.

Korzenszky Richárd

- Keress olyan példákat a hétköznapiakból, amikor a szabadságot akadályozzák a kötöttségek!

1. Konfliktusok

Figyeljétek meg a következő képeket, és fogalmazzátok meg, hogyan jelenik meg az ábrázolt helyzetekben az alkalmazkodás és a szabadság kérdése! Majd többféleképpen dolgozhattok tovább.

- a) Játsszátok el a jelenetek folytatását!
- b) Idézzetek fel hasonló eseteket, és mondjátok el, milyen megoldás született!
- c) Adjatok tanácsot a szereplőknek, mit tegyenek!

2. Adok és kapok

A lecke mottójaként szereplő idézet így folytatódik: „...nem teszek mást, mint állandó választások sorozatában önként lemondok a szabadságomról.”

- Hogyan értelmezhető ez? Keress példákat arra, amikor önként feladsz valamit azért, hogy cserébe fontos dolgot kapjál!

Nem alszom olyan sokáig szombaton, → hanem uszodába megyek, → hogy egészségesebb legyek.

Tévészés helyett → elmosogatok ebéd után, → hogy anya pihenhessen egy kicsit.

- Érezheted-e magad szabadnak, ha nem a saját vágyaid, igényeid vagy érdeked szerint döntesz?
- Mások lesznek-e a kötelezettségeid, ha szabadon döntöttél valamiről?

3. Saját szabadságom

A következő kérdéseket magadban válaszold meg, és csak arról beszélj a többiekkel, amelyikről szeretnél! Válaszaidat lejegyezheted az *Emlékkönyvbe* is.

- a) Miben döntesz a családotban szabadon?
- b) Mi az, amiben szabadon döntöttél, de megbántad?
- c) Mi az, amihez mindig alkalmazkodnod kell?
- d) Mi az, amiben érdemes és hasznos alkalmazkodnod?
- e) Mi az, amihez kénytelen vagy alkalmazkodni, de nem látod értelmét?
- f) Mit gondolsz, felnőttként szabadabb leszel majd?
- g) Milyen esetekben van szükséged arra, hogy megmondják neked mit tegyél?
- h) Mikor jobb, ha más hozza meg a döntést helyetted?
- i) Ki az, akire szívesen hallgatsz?
- j) Kiért vagy miért érzel felelősséget?
- k) Kinek engedelmessz?
- l) Van-e valaki, akitől félsz?
- m) Kire szeretnél hasonlítani?

4. Hasonlítunk, különbözünk

Az előző leckében a vályogtégla az emberi egyformaságot, hasonlóságot jelképezte, amely az együttműködést segíti elő. Az egyének ugyanakkor különbözőek, és ez megjelenik a közösségekben is. Kiscsoportokban dolgozva keressetek példákat erre, és helyezzétek el őket egy táblázatban a füzetben!

	és ez hasznos, amikor...	és ez gondot okoz, amikor...
Hasonlítunk egymásra,		
Különbözőek vagyunk,		

5. Hogyan működik egy közösség?

A Gyűjteményben jónéhány olyan játékot gyűjtöttünk össze, amelyekben a közösségi élet valamelyik jellemzőjét tapasztalhatjátok meg, például a befogadást, elutasítást, irányítást, alkalmazkodást vagy befolyásolást. A játékok eljátszása után beszélgetetek az ott leírt kérdésekről, immár valódi tapasztalataitokat is felidézve! ➔
159–160. oldal

6. Új tanuló érkezik

Alkossatok három csoportot! Képzeljétek el, hogy új osztálytárs érkezik közétek!

- Az egyik csoport állítsa össze az osztályban érvényes írott és íratlan szabályok, szokások listáját, mintegy tanácsként az új tanulónak!
- A másik csoport fogalmazza meg, milyen személyiségű vagy viselkedésű tanulót fogadna szívesen! Milyen viselkedést, egyéni szokást nem tolerálna?
- A harmadik csoport találjon ki három különböző karaktert az új tanulónak! Milyen a külseje, viselkedése, fő tulajdonságai stb.?

Ezután mutassátok be egymásnak listáitokat! Beszéljétek meg, hogyan sikerül beilleszkednie a csoportba az új tanulónak! Néhány jelenetet el is játszhattok.

7. Éppen én?

Park nagyjából ugyanabban a pillanatban vette észre az új lányt, mint a többiek. [...] Nemcsak új volt, hanem nagydarab és esetlen is. Lehetetlen, göndör haja ráadásul élenkvörös színben pompázott. És úgy volt öltözve, mintha... mintha direkt akarta volna, hogy megbámulják. De az is lehet, hogy fel sem fogta, milyen gázul néz ki. [...] Így állt a helyzet – a buszon már mindenkinek megvolt a saját helye. Az első tanítási napon lefoglalták maguknak. Az olyanok, mint Park, akiknek mázlista módon egy teljes duplaülés jutott, most nem szándékoztak lemondani erről. Különösen nem egy ilyen figura miatt. [...]

Park újból felpillantott a lányra. Ő csak ott állt.

– Hé, te – kurjantotta a sofőr –, ülj le!

Megindult a busz vége felé. Egyenesen a fenevad gyomrába. [...]

Ekkor kiszúrt egy üres helyet, épp Parkkal átellenben. Az arca felragyogott a megkönnyebbüléstől, és sietve megindult arrafelé.

– Hé! – szólt rá Tina éles hangon. A lány csak ment tovább.

– Hé! – ismételte meg Tina. – Debil!

Steve elröhögte magát. A haverjai pár másodperces késéssel követték a példáját.

– Oda nem ülhetsz – jelentette ki Tina. – Az Mikayla helye. [...]

A lány megállt, felnézett Tinára, majd vissza az üres helyre.

– Ülj le! – ordította a sofőr a busz elejéből.

– Valahová le kell ülnöm – válaszolta a lány határozott, higgadt hangon Tinának.

– Ez nem az én problémám – csattant fel Tina. A busz meglódult, és a lány hátradőlt, hogy orra ne essen. Park megpróbálta feljebb csavarni a hangerőt a walkmanjén, de az már a maximumon volt. Visszanézett a lányra, aki úgy nézett ki, mint aki mindjárt elsírja magát.

Mielőtt egyáltalán meggondolta volna, mit tesz, Park hirtelen az ablakhoz csusszant.

– Ülj le – mondta. Mérgesen szakadt ki belőle a két szó.

Rainbow Rowell: Eleanor és Park – részlet. Simonyi Ágnes fordítása

- Hol játszódik a történet? Mit tudsz meg a szemelvényből a buszon utazó gyerekekről? Mi teszi őket egy csoporttá?
- Milyen új helyzettel szembesülnek? Mit érezhetnek egyes szereplők?
- Ki hogyan viselkedik ebben a helyzetben?
- Vajon miért változik meg Park viselkedése?
- Milyen jó vagy rossz következményei lehetnek ennek rá nézve?

8. Alkalmazkodás a közösséghez

Saját tapasztalaitok alapján beszélgetsetek a következőkről!

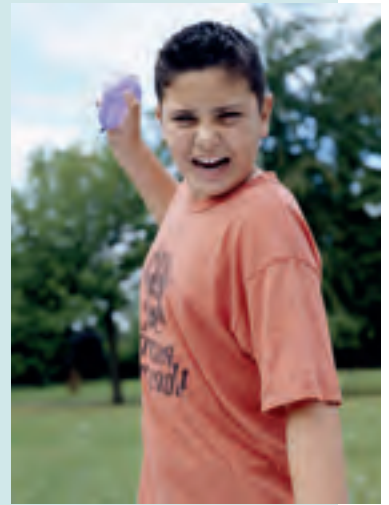
- Mitől függ, hogy azt teszed-e, amit a társad vagy a vezető (akár felnőtt) mond?
- Idézz fel olyan helyzeteket, amikor konfliktusba került benned, hogy saját szándékodat kövesd vagy azt tedd, amit a barátaid elvárnak tőled!
- Hol van a határa a közösséghez való alkalmazkodásnak? Honnan érzed, hogy valamit nem szabad megtenned?

9. Mindenki benne volt...

A szöveget elolvasva gondold végig, majd fogalmazd meg néhány mondatos írásban, mit gondolsz a bemutatott jelenségről! A megadott kérdések segíthetnek.

Egyes természeti népeknél a fiúgyermekeknek a mai napig kegyetlen és véres beavatási szertartásokon kell átesniük ahhoz, hogy teljes jogú férfivá váljanak. Ezek a szertartások fontos átmenetet képeznek a serdülők életében. Önfegyelemre nevelik a fiatalokat, tudatosítják bennük, hogy egyre fontosabb személyekké válnak. A beavatási rítusok a törzs egységét, az összetartozás élményét alapozzák meg.

Örülhetünk, hogy nekünk nem kell részt vennünk ilyen kegyetlen rítusokban, de valóban idegenek ezek a szertartások a mi kultúránktól? Sok középiskolában és kollégiumban él az elsős diákok beavatásának hagyománya, amelynek eredeti célja a közösségformálás volt. A tréfás beavatási szertartások azonban gyakran megszegyenítésbe, akár kegyetlenkedésbe csaphatnak át, amelyek során a felsőbb évesek megalázó feladatokat végeztetnek el az „újoncokkal”.

- Fontos-e az, hogy a közösségbe kerülést valamilyen szertartás kísérje?
- Elfogadható-e szerinted a megszegyenítő beavatás? Honnan lehet tudni, észrevenni, hogy egy cselekvés már megalázóvá válik valaki számára?
- Miért tesznek meg az emberek olyan dolgot egy közösségben, amivel egyébként nem értenek egyet – még akkor is, ha korábban velük történt hasonló? Mentség-e, ha arra hivatkoznak, hogy „mindenki ezt tette”?
- Miért gyakori az a magatartás, hogy nem avatkozunk bele egy helyzetbe – bár elítéljük –, ha azt látjuk, hogy a többség helyesli?

10. „Ez csak játék”

Néhány játékban a játékosok nem tudják előre, mit kérnek tőlük. Előkerülhetnek szokatlan, vicces, kínos, de akár megszegyenítő feladatok. Egyénenként eltérő, ki mit tart viccesnek és mit elfogadhatatlannak.

Csoportokban gyűjtsetek 10 ötletet a feladatokra! Majd értékeljétek egymás listáit ehhez hasonlók szerint: *viccesnek tartom / nem lenne probléma megtennem / szokatlan, de megtenném / rosszul érezném magam, de válaszolnék / semmiképpen nem tenném meg / nem adnám fel másnak!*

RENDSZEREZZÜNK!

Válasszatok ki két (vagy több) tetszés szerinti szót, és a leckében tanultak alapján, példákkal kísérve fogalmazzatok meg, hogyan kapcsolódhatnak össze! Például: *együttérzés / megértés / alkalmazkodás – Ha tudom, hogy valami baja van a társamnak, jobban figyelembe veszem az ő igényeit.*

önállóság

alkalmazkodás

tisztelet

felelősség

megértés

együttérzés

szabadság

egyéniség

figyelem

ÖSSZEGZŐ KÉRDÉSEK

- Mennyire érdemes vagy kell igazodni egy közösség szokásaihoz?
- Hogyan maradhatsz önmagad egy közösségen belül?
- Milyen esetekben zárhat ki egy közösség egy tagot? Mi nem engedhető meg egy ilyen kizárásban?
- Milyen esetben lépnél ki te egy közösségből? Mi lehet ennek a legjobb módja?

NÉZZ UTÁNA!

- Mit jelent az *autonómia*? Kit nevezünk autonóm egyéniségnek?
- Irodalmi és filmes élményedből keress olyan szereplőket, akiknél belső konfliktust okozott a közösséghez tartozás és a saját értékrendjük!
- Keress olyan történelmi eseményeket, folyamatokat, amelyeket a szabadság utáni vágy indított el!
- KIHÍVÁS – Nézz utána két pszichológiai kísérletnek: Philip Zimbardo börtönkísérletének és Solomon Asch konformizmus-kísérletének! Hogyan jelenik meg ezekben az alkalmazkodás? Hogyan jelenhetne meg az önállóság?

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Mulan (amerikai rajzfilm, 1998, r.: T. Bancroft – B. Cook). Miért nem követi a főhős a közösség elvárásait? Milyen tulajdonságai mutatkoznak meg?

Egy bogár élete (amerikai animációs film, 1998, r.: J. Lasseter). Miért nem tud beilleszkedni Fűrge a közösségébe, bár nagyon fontos neki?

A hullám (német filmdráma, 2008, r.: D. Gansel). Hogyan alakul ki a csoport belső rendszere? Mi történik azokkal, akik nem alkalmazkodnak hozzá?

Gift – Ajándék (magyar kisfilm, DeadLens Pictures, 2015). Hogyan mutatja be a felelősséget a film?

Vámos Miklós: *Pofon* (Ember születik, Kossuth Kiadó, 1979). Hogyan élhet vissza valaki előnyösebb helyzetével (életkor, erő, tudás)? Miért megengedhetetlen ez, történjen akármilyen eszközzel, közvetlenül vagy virtuálisan?

22. Senki sem különálló sziget

- Keres példákat a természetből arra, hogy sok különálló lény egy rendszerben működik!
- Hogyan kapcsolódhatnak élő és élettelen elemek?
- Mit jelent az, hogy az ember *társas lény*?

Ahogy a hullám nem önmagáért van, hanem hogy az óceán hullámozásában állandóan részt vegyen, életem sem lehet soha önmagáért, mindig csak annak átélésében, ami körülöttem van.

Albert Schweitzer,
Nobel-békedíjas orvos

1. Névadójáték

Alkossatok kisebb csoportokat! Találjatok ki egymásnak indián neveket, például Hangyaszorgalom, Halkszavú Hajnal, Örökké Kérdező Bagoly stb.! Egy papírlapra írtok le az indián neveket és az indoklásokat, majd az összeset gyűjtsetek össze, és valaki olvassa fel, az osztály pedig találgasson, kiről lehet szó! Ha kitaláltok, mindenki döntse el, elfogadja-e a nevet! Írjátok le a neveket egy hasonló táblázatba!

Valódi név	Indián név	Jellemző tulajdonságok	Szerepei
Minta Mária	Halkszavú Hajnal	szerény, visszahúzódo	hosszútávfutó, barátnő stb.
Kovács Géza	Hangyaszorgalom	szorgalmas, segítőkész	osztálybizalmi, (jó) tanuló stb.

2. Amiben jó vagyok

Keress magadról minél több pozitívumot! Amiről úgy gondolsz, hogy abban jó vagy, vagy valamit jól tudsz, azt írd le egy lapra! Ne csak nagy dolgokra gondolj, és ne csak a tanulásra! (Például jól tudom utánozni a tanárokat, tudok sakkozni, érdekes történeteket tudok kitalálni, magam javítom a biciklimet...) Majd írd rá a neved egy borítékra, és add körbe az osztályban! Minden társad írja le egy jó tulajdonságodat egy cetlire, majd tegye be a borítékba! A végén vedd össze a mások és magad által gyűjtött jellemzőket!

3. Ilyen voltam – ilyen vagyok – ilyen leszek

Mi mindenben változhatsz meg? Füzetedben töltsd ki a táblázatot visszagondolva a gyermekkorodra, és elképzelve a fiatal felnőttkorodat!

	Felelős vagyok azért...	Döntést hozok abban...	Érdekel...	Örömet okoz, ha...	Nehézséget okoz az...
7 évesen					
13 évesen					
20 évesen					

4. Mese a törött vízhordó edényről

Kínában egy vízhordónak volt két nagy cserépedénye. Annak a rúdnak egy-egy végén lógtak, amit a nyakán-vállán hordott a pataktól a házáig. Az egyik edényen volt egy repedés, míg a másik tökéletes volt, és így mindig egy teljes adag vizet szállított. A pataktól a házig tartó hosszú út végén a megrepedt edény többnyire már csak félig volt vízzel. Két teljes évig ez így ment, a vízhordó csak másfél edény vizet szállított naponta a házába. Természetesen a tökéletes edény büszke volt a teljesítményére, hisz hibátlanul tette a dolgát. Szegény törött cserép szégyellte a tökéletlenségét, és nyomorultnak érezte magát, hogy csak félannyit tudott teljesíteni. A két év keserűség után az egyik napon megszólította a vízhordót a pataknál:

– Szégyellem magam, mert a víz szivárog egész úton hazafelé.

A vízhordó így válaszolt a cserépnek:

– Észrevetted, hogy a virágok az ösvényen csak a te oldaladon teremnek, s a másikon nem? Ez azért van így, mert mindig is tudtam a hibádról, és virágmagokat szórtam az ösvénynek erre az oldalára. Mindennap te locsoltad őket, amíg visszaballagtunk a pataktól. Két éve leszedem ezeket a gyönyörű virágokat, hogy az asztalt díszítsem velük. Ha nem lennél olyan, amilyen vagy, akkor ez a gyönyörűség nem ragyogná be a házamat. Ne szégyellj hát a mivoltodat!

Kínai tanmese

- Melyik cserépedény mit irigyel a másiktól? Mit nem vesz észre saját magában?
- Hogyan fordítanád át ezt a mesét emberi szereplőkre, helyzetekre? Milyen tulajdonságokkal rendelkeznének az emberi szereplők?
- Miről szól ez a mese? Fogalmazd meg saját szavaiddal!
- Keres példát arra, hogy egy tulajdonság, amely az egyik helyzetben hátrányos, a másokban előnyös lehet!

5. Miben változzak?

A cserépedényt arra biztatja gazdája, hogy fogadja el önmagát olyannak, amilyen.

- Kiscsoportokban dolgozva gyűjtsetek néhány olyan tulajdonságot, amelyet – bár talán első ránézésre kevésbé értékes vagy népszerű – valamiért érdemes megbecsülni, és olyat, amelyet jó lenne megváltoztatni. Majd döntsétek el ez utóbbiakról, hogy semmiképpen nem lehet megváltoztatni, vagy erős akaráttal megváltoztathatók-e!
- Az *Emlékkönyvedben* sorold fel néhány ilyen tulajdonságot!

6. Szükségem van rád

Ingrid Sjöstrand:

Gyerekeknek lenni azért rossz

Gyerekeknek lenni azért rossz,
mert igazán sehová
nem tartozol.
Persze nagyon klassz,
hogy derék szüleid vannak
és egészen tűrhető testvéreid
– ha vannak –
mégis
nincs semmi, amit magad választottál.
Van egy klubunk,
Sten meg én vagyunk a klub,
de kettőhöz tartozni nem elég.
Néha levelet írok magamnak,
egy régi bélyeget ragasztok rá,
és bedobom a levélszekrényünkbe,
hogy a többiek azt higgyék,
van valakim, aki csak az enyém
és akiről ők nem is tudnak.

Tótfalusi István fordítása

A. A. Milne: Micimackó [részlet]

Egyszerre csak egy homokbuckához ért, és ebben a homokbuckában nagy lyuk tátongott.

– Aha! – mondta Micimackó. (*Pritty, pretty, prütty.*) – Ha hézagos műveltségem nem hagy cserben, akkor ez a bucka Nyuszi-t jelenti, a Nyuszi pedig Jó Társaságot és valami harapnivalót jelent. Tehát:

Lehajolt, bedugta a fejét, és kiáltott:

– Itthon vannak, kérem szépen?

Horkanó zaj támadt belülről aztán csönd lett.

– Azt kérdeztem, kérem szépen, hogy itthon vannak-e – ismételte Micimackó hangosan.

– Nincsenek! – válaszolt egy hang, és még hozzátette: – Ne tessék úgy ordítani! Nem vagyok süket! [...]

– Hé, Nyuszi! Te vagy az?

– Nem – mondta Nyuszi, megváltoztatott hangon.

– Ez nem a Nyuszi hangja?

– Nem hiszem – mondta a Nyuszi. – Legálábbis nem annak volt szánva.

Karinthy Frigyes fordítása

A két szövegből kiindulva beszéljétek meg a következőket!

- Mire vágyik a versben megszólaló gyerek? Miben érez hiányt?
- Vajon miért nem akar találkozni Nyuszi Micimackóval?
- Mikor és miért lehet szükségünk egyedüllétre?
- Mi a különbség az *egyedüllét* és a *magány* között?
- Mit tehet az, aki magányosnak érzi magát, és szeretne valahová tartozni?
- Miért látogatják olyan sokan az internetes közösségi oldalakat?
- Mit gondoltok, a közösségi oldalak segítik a tartalmas kapcsolat kialakulását, vagy inkább elfedik a magányt, esetleg éppen magányossá tesznek?

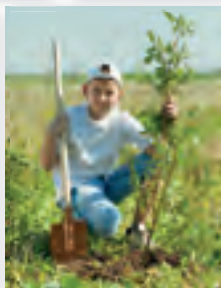

7. A személyes felelősség

Hogyan, milyen értelemben jelenik meg a felelősség a következő szövegben és a képeken? Beszéljétek meg, mennyiben vagyunk felelősek ismerőseinkért, ismeretlenekért vagy saját magunkért!

Felelősség? [...] Jobban szeretném most azt mondani: ki-kitegye a dolgát, és álljon jól érte, [...] az a felelősség, csak annyi, hogy valaki – egy kolléga, egy diák, egy gyerek, egy társ, egy barát, egy sorstárs, a szomszéd vagy az a bárki, aki útbaigazítást, tüzet vagy egy százast kér – számít ránk. Számít rám, gondolom, és tudnia kell, hogy számíthat-e rám. Hogy tehetek-e érte valamit, igazán. [...] Nem. Nem fogod megmenteni a világot. Felelősség: mi az, mennyi az, amit igazán meg tudsz csinálni, amiért jól tudsz állni, amit meg tudsz ígérni.

Babarczy Eszter

8. Ki a felelős?

Játsszatok el különböző befejezésekkel csoportonként egy-egy történetet! Véleményetek szerint kinek milyen felelőssége van az adott esetben?

Egyik osztálytársadról megtudod, hogy nagyon szegények, nem is hoz tízórait, és valószínűleg ezért vonul mindig félre, ha ti a büfébe indultok, vagy ha tízóraitok.

Többször elkérte egy jó barátod telefonját, hogy felhívhasd azt a fiút/lányt, aki tetszik neked. Te minden alkalommal hosszasan beszéltél, holott a barátod kérte, hogy ne tedd. Az utóbbi időben inkább elkerül téged.

A barátnőd kölcsönkéri a biciklidet, de te elfelejted megmondani neki, hogy baj van a fékkel. Útközben egy lejtőn elveszíti az uralmat a kerékpár felett. Elesik, csúnyán felsérti a karját, és elszakítja az új dzsekijét.

9. A családom

A te jövőbeli, elképzelt családotban hogyan jelenne meg a másokért érzett felelősség, a segítségnyújtás, a megértés, az együttműködés, az együttérzés és a közös örökök? Mit tartasz még fontosnak? Írj fogalmazást, vagy ábrázold képen, rajzban!

ÖSSZEZŐ KÉRDÉSEK

- Milyen kapcsolatban érzed magadat szabadnak vagy többnek, és milyenek azok, amelyek korlátoznak, beszűkítenek?
- *Aki nincs fent valamelyik közösségi oldalon, az tulajdonképpen nem is létezik* – tartja a szóbeszéd manapság. Érvelj írásban az állítás mellett és ellen!

NÉZZ UTÁNA!

- Kérdezd meg szüleidet, nagyszüleidet, hogy ők milyen közösségekbe tartoztak életük során! Milyen élményeket tudnak felidézni? Mely barátságaik maradtak meg, és miért?
- Kérj tőlük tanácsot a jó kapcsolatok kialakítására és megőrzésére! Gyűjtsetek össze a legjobbakat, és készítetek belőlük plakátot!

KÖNYVEK, FILMEK, INTERNETES BEJEGYZÉSEK

Hans Christian Andersen: *A rút kiskacsa* (Megtalálható: www.mek.oszk.hu). Mit üzenhet ez a mese a kamaszoknak?

A számkivetett (amerikai film, 2000, r.: R. Zemeckis). Mi mindent nélkülöz a főhős a szigeten? Hogyan birkózik meg a helyzettel? Nehéz vagy könnyű a visszailleszkedés?

VISSZATEKINTŐ

Mesél a kép

A harmadik fejezet a szűkebb közösségeidről, családotról, iskoládról, osztályodról és azok működéséről szólt. Most lapozd fel a tankönyvet, és keress olyan fényképeket, amelyeken ilyen vagy hasonló közösségek láthatók! (Például a 18., 49., 57., 58., 91., 99., 101., 110., 129. oldalakon.)

- Alkossatok 4-6 fős csoportokat, és minden csoport válasszon ki 5 képet! Dolgozzatok tovább ezekkel úgy, hogy *a)* mindenki írjon egy gondolatbuborékot az egyik kép egyik szereplőjéhez, majd a csoport találgasson, melyik képhez tartozik a szöveg, *b)* élő-képben ábrázoljátok, mi történt a fotó elkészülte előtt tíz perccel és tíz perccel utána, vagy *c)* készítsetek rövid képaláírást, mintha albumba, újságba vagy blogbejegyzésbe illesztenétek! Ha van kedvetek, készíthettek hosszabb híradást is róla.

Mi szól mellette és ellene? (Pró és kontra)

Válassz néhányat a kártyák közül, és a füzetedben gyűjts hozzájuk lehetséges előnyöket és hátrányokat! Ezután kicscsoportokban vitassatok meg néhány kérdést! Találkoztál-e új, érdekes szempontokkal? Egészítsd ki velük listádat! Megváltozott-e a véleményed?

Ha új iskolába kerülök...		Ha segíték egy ismeretlenen...	
előnyei	hátrányai	előnyei	hátrányai
Ha sok testvérem van...		Ha majd elkerülök otthonról...	
előnyei	hátrányai	előnyei	hátrányai
Ha kiállok a barátom mellett...		Közösen vállalni feladatot...	
előnyei	hátrányai	előnyei	hátrányai
Ha én vagyok a legnagyobb testvér...		Ha sok ismerősöm van a közösségi oldalon...	
előnyei	hátrányai	előnyei	hátrányai
Ha szabadon dönthetek valamiben...		Ha másféle kultúrával találkozom...	
előnyei	hátrányai	előnyei	hátrányai
Ha a saját érdekeimet nézem...		Ha ragaszkodom saját értékrendemhez...	
előnyei	hátrányai	előnyei	hátrányai
Ha aktív vagyok az interneten...		Ha majd gyerekeim lesznek...	
előnyei	hátrányai	előnyei	hátrányai
Terveket készíteni a jövőre...		Ha ismeretlen emberrel beszélek...	
előnyei	hátrányai	előnyei	hátrányai

IV. GYŰJTEMÉNY

Ha nem tetszik az út, amelyen menned kell, taposs ki másik ösvényt!

A szabadságot az adja meg, amikor felismerem, hogy lehetőségeim vannak.

A serdülőkor akkor kezdődik, amikor a szülők kezdenek nehezen kezelhetőek lenni.

A Facebookon lájkollak, csak a való életben nem.

A számítógépek sohasem fogják az emberi butaságot pótolni, de tökéletesíthetik azt.

Amit nem tudsz egyszerűen elmagyarázni, azt nem is érted egészen.

Konfliktus-helyzetben ne a győzelemre törekedjünk, hanem a megoldásra.

Az ember átlagos alvásigénye: csak még 5 perc.

Mindenki jó valamire. Ha másra nem, hát elrettentő példának.

3. Értelem és érzelem

Én úgy érzem, hogy...

Előfordulhat, hogy erős érzelmeink meggondolatlan cselekvésre készítetnek minket. Az is, hogy megbántjuk társunkat, ha érzelmeinket ellene fordítjuk. Még ha jogos is például a haragunk, érdemes figyelni arra, hogy ne okozunk hosszan tartó konfliktust. Ám az sem, jó, ha „elnyomjuk” érzéseinket, elfojtjuk haragunkat.

Erre alkalmazhatjuk, az úgynevezett *énüzenetet* (Thomas Gordon pszichológus szerint), amelyben pontosan megmondhatjuk, mit érzünk, anélkül, hogy a másikat vádolnánk vagy „címkéznénk”. „Címkézés” például: *(Te) Olyan figyelmetlen vagy! Már megint piszkálsz.* Ehelyett az énüzenetben önmagunkról mondjuk el, mit érzünk, mi zavar minket, mit szeretnénk, és hogy a másik melyik viselkedése váltotta ki az érzést. Ehhez persze először magunkra kell figyelnünk!

- Lássunk néhány példát! Mit gondoltok, hogyan reagálna a következő mondatokra a hallgató? Miért?

1. (dühösen) *Megőrülök, hogy már megint nem hagysz békén!*
2. (dühösen) *Kiöntötted a vizet. Hogy lehetsz ilyen szerencsétlen?*
3. (dühösen) *Te sosem hallgatsz meg! Elegendem van!*

Mindhárom mondat a másikat vádlóan szólítja meg. Az 1. és 3. mondat nem nevezi meg a viselkedést, így a másik, bár tudja, hogy dühösek vagyunk rá, nem is tudja, pontosan miért. A mondatokban hallatszik az érzelem, a düh, de mögötte más érzés is lehet.

- Próbáljuk meg átfogalmazni, másképpen kifejezni, mi a baj! Az érzelmeket kifejezheted a hangoddal, de a szavakkal mást mondasz. Mit gondoltok, másképpen reagálna-e a hallgató, ha ezt hallaná? Ha igen, miért?

1. *Fáradt vagyok (valódi érzelem, állapot), és most nincs erőm ahhoz, hogy meghallgassam, amit mondani akarsz (viselkedésre utalás).*
2. *Bosszant (érzelem), hogy kiöntötted a vizet (cselekvés), felesleges munkát adsz nekem ezzel (következmény).*
3. *Rosszul esik nekem (érzelem) az, ha nem figyelsz (viselkedésre utalás), mert tényleg szeretném elmondani, mi történt (szándék).*

- Próbáljátok most a bemutatott kétféle módon kifejezni, mit éreztek a következő helyzetekben! Játsszátok el, hogyan folytatódna egy-egy párbeszéd!

a) *A buszsofőr nem várt meg, pedig szaladtál a busz után.*

b) *A nővéred nem hívott vissza telefonon, pedig fontos dologban kerested.*

c) *A közösségi oldalon egy ismerősöd gúnyos megjegyzést tett rád. Barátod nem szólt közbe, pedig látta.*

- d) *Úgy érzed, túl szigorú büntetést kaptál szüleidtől, mert későn mentél haza.*
- e) *Testvéred szó nélkül kiveszi a fülhallgatót a fiókodból.*
- f) *Megtudod, hogy nem hívtak el az osztálytársad hétvégi bulijába.*
- g) *A földrajzdolgozatban olyan anyagrészt kértek számon, amit szerinted nem is vettetek.*

A példákban főként rossz érzésekről volt szó, de hasonló módon fejezhetjük ki jó érzéseinket is. Kis odafigyeléssel sok apró visszajelzést adhatunk másoknak is.

*Nagyon örültem, amikor láttam, hogy az én szobámban is felporszívóztál.
Jól esett, hogy eszedbe jutott a születésnapom.
Annyira megleptél ezzel a zenével. Tudtad, hogy ez a kedvencem?*

4. Gondolkodás és nyelv

Nézőpont kérdése

Janikovszky Éva: A lemez két oldala Rendcsinálás [részlet]

A LEMEZ EGYIK OLDALA:

Előadja az anyuka, ezúttal gyermeki minőségében saját édesanyjához intézve szavait, amikor a vasárnapi kirándulásról hazatérve észreveszi, hogy a nagymama már megint rendet rakott a ruhásszekrény felső polcán.

Anyuka drága, én nem tudom, hányszor mondjam még anyukának, hogy végre megértse, hogy az én szekrényemben ne tessék turkálni, ne tessék kutakodni, az én holmimat nem kell rendbe rakni, nem kell összehajtogatni, nem kell szennyesbe tenni, nem kell megvarrogatni, az én holmimat tessék békén hagyni!

És azzal se fárassza magát anyuka, hogy kiválogassa, hogy mire nincs szükségem, mit lehet a Vargáné lányának adni, és mit lehet kidobni, mert csak hányódik itt és csak porfogó. Most mért sértődik meg anyuka, talán nem anyuka dobta ki tavaly is azt a pamutmintát, amit a főnöknőm adott, hogy Karcsi hozzon neki Bécsből egy motringgal, mert nem jött ki a kendőjére a rojt? Erre már nem tetszik emlékezni? És hol van az a kis zöld tégely, ami itt volt a sálak alatt? Hogy az üres volt? Ūristen, csak nem dobta ki? Hát hogy lett volna üres? Abban volt az a krém, amit Margó kapott Párizsból, ami egy nap alatt eltünteti a ráncokat. Igenis az a maszat, az volt a krém, és nem volt bűdös, drága anyuka, ehhez talán mégis én értek jobban, hanem mélytengeri alga volt, és annak ilyen az illata, és engem nem érdekel, hogy anyuka azt hitte, hogy az már megromlott, és nekem hiába tetszik hozni a tégelyt kimosva, nekem az a bűdös maszat kell, amit ki tetszett belőle sikálni! [...]

Én nagyon szépen megkérem az anyukát, de nagyon szépen, hogy a jövőben a saját szekrényében turkáljon és rendezkedjen és ne az enyémben, mert... Könnyörgök

anyuka, ne tessék sírni, és ne tessék azzal jönni, hogy majd ha az anyuka nem lesz, mert mégiscsak tűrhetetlen, hogy anyukának már semmit se lehet mondani!

A LEMEZ MÁSIK OLDALA:

Előadja ugyanaz az anyuka, a jogos felháborodástól kissé emelt hangon, visszautasítva a kamaszfia minősíthetetlen hangú megjegyzését.

Hát hogy beszélsz te az anyáddal? Mi az, hogy mért kutakodom és turkállok a polcodon? Hát hol hallasz te ilyet és honnan veszed a bátorságot? Hát vedd tudomásul édes fiam, hogy ha én rendet rakok ezen a szeméttelenen, ahol kupacokban áll a fölösleges limlom, ahol csak és kizárólag a füzeteknek és a könyveknek nincs helye, akkor te nekem csak egyet mondhatsz, azt, hogy köszönöm szépen! De nálad az a köszönet, hogy anyádra támadsz!

[...] Mit tudom én, hogy hol vannak a Blaskovics bélyegei, nem, nem voltak a nagy gyufásdobozban, abba belenéztem, abban nem volt semmi, te csak ne rajtam keresd a százforintos bélyegeket, hanem tartsál rendet! És igenis a konzervdobozt is kidobtam az ócska gombfocikkal, mert benőhetne már végre a fejed lágya, és ha az volt az olimpiai csapat, akkor is kidobtam, és a két koszos üveget is kidobtam, csak búzlóttek itt, bánom is én, hogy denaturált szesz volt benne a bogaraidhoz, te csak ne oktasd ki anyádat!

Addig örülj, amíg van, aki rendet rak utánad, várj csak, majd ha én már nem leszek, akkor majd megnézheted azt a polcot! Péter! Most hová rohansz, hát mégiscsak tűrhetetlen, hogy már beszélni se lehet veled!

1. Kik szerepelnek a két jelenetben? Milyen helyzetből alakult ki a konfliktus?
2. Melyik szereplő hogyan látta a helyzetet? Az anya mellett adjátok elő a nagymama és a fiú szempontjából is!
3. Visszagondolva a 3. leckében bemutatott éüzenetekre, hogyan fejezhették volna ki érzéseiket és problémáikat a szereplők?
4. Elemezték a helyzeteket: mit szerettek volna, mi az érdeke a szereplőknek! Játsszátok el úgy a beszélgetést, hogy kompromisszumra, megegyezésre jussanak! Ugyanolyan-e a megoldás mindkét esetben? Ha nem, miért nem?
5. Vajon miért jöhet létre az, hogy másképpen beszélünk egy hasonló esetről más-más helyzetben? Gyűjtsetek még olyan – valós vagy kitalált – eseteket, amelyekben a szereplők másképpen mondanak véleményt ugyanarról a helyzetről! Keressétek meg a lehetséges okokat!

6. Érték, vágy, cél

Mindennapi önvizsgálat

A következő két szövegben arról olvashatsz, milyen javaslatot tesz az erények megvalósítására, az erkölcsi tökéletesség elérésére Benjamin Franklin (amerikai író, politikus, tudós) és Széchenyi István (magyar államférfi, író).

- Olvasd el mindkét írást, majd vedd össze őket! Mi a hasonlóság a módszerben? Mely erények azonosak, melyek különböznek?
- Miért tarthatták fontosnak a szerzők e célok elérését? Te mely célokkal értesz egyet? Megfelelőnek tartod-e az önnevelési módszert?
- Milyen erények elérését tartanád fontosnak? Fogalmazz meg több utasítást vagy kérdést egy-egy erényhez!

Éz idő tájt fogamzott meg elmémben az erkölcsi tökély elérésének merész és nagyralátó terve. Úgy kívántam élni, hogy ne vétsek soha, s legyőzzem a természeti hajlam, szokás és társaság kísértéseit. Mivel tudtam, vagy legalább azt hittem: tudom, mi jó s mi rossz, elgondolkodtam, miért is ne cselekedhetném mindig az egyiket, s miért ne kerülhetném el a másikat messze. [...] Az erények címszavai s a hozzá fűzött utasítások így hangzottak:

MÉRTÉKLETESÉG – Ne egyél a tunyulásig, ne igyál a részegségig.

CSÖND – Csak úgy szólj, ha a magad vagy a mások javát szolgálod; kerüld a feleslegést.

REND – Legyen meg minden holmid helye; legyen meg minden tevékenységed ideje.

HATÁROZOTTSÁG – Határozz, mit kell tenned; tedd meg, amit elhatároztál.

TAKARÉKOSÁG – Csak úgy költekezz, ha a mások vagy a magad javát szolgálod.

SZORGALOM – Hasznos dolgon munkálkodj, mellőzz minden fölösleges tevékenységet.

ŐSZINTESÉG – Bántó módon senkit félre ne vezess.

IGAZSÁG – Senkit igaztalanul meg ne sérts; iránta való kötelességed el ne mulaszd.

MÉRSÉKLET – Légy türelmes a legvégső határig azok iránt, akik megsértenek.

TISZTASÁG – Ne törd sem tested, sem ruhád, sem környezeted tisztátalanságát.

NYUGALOM – Állj ellent az apró bosszúságnak; az elkerülhetetlen hibák ne zavarjanak. [...]

Vettem egy kis könyvet, melyben minden erénynek külön lapot nyitottam. A lapokra hét-hét hosszanti vonalat húztam, megjelölve mindegyiket egy-egy erény kezdőbetűjével. E keresztvonal mentén, a hét megfelelő napjánál kis fekete ponttal jelelhettem, milyen hibát találtam a minden esti önvizsgálat során.

Benjamin Franklin: Számadása életéről – részlet. Bartos Tibor fordítása

Ezeket a kérdéseket Széchenyi István írta Béla fiának. A listát minden reggel át kellett olvasnia, majd az esti lefekvéskor napi számvetést kellett tartania a kérdések alapján. (Forrás: Gróf Széchenyi István Pantheonja Béla fia számára, 1857. Soltész Gáspár fordítása)

1. Túlságosan sokat ettem, ittam, vagy olyasvalamit, ami nem tesz jót az egészségemnek?
2. Haszontalan dolgot mondtam, vagy éppenséggel valótlanul állítottam?
3. Bajt szereztem valamiféle élőlénynek, netalán egy embernek is?
4. Tettem olyasmit, ami károsító a testemnek?
5. Elmulasztottam valamit, ami szellemem fejlődéséhez szükséges vagy legalábbis üdvös lett volna?
6. Elmulasztottam egy lehetőséget, amely adva volt nekem, hogy embertársaimnak és hazámnak jót tegyek?
7. Tettem olyasvalamit, amit a Világ előtt, sőt még Anyám előtt is rejtegetnem kell?
8. Elfecséreltem, elpazaroltam haszontalanul az időt?
9. Rendes, figyelmes, takarékos, rendszerető, hallgató, diszkrét vagyok?
10. Vezetem-e naplóm és számviteli könyvem, mint ahogy elhatároztam, és gondolok-e mindarra, amit megígértem a szüleimnek?
11. Méh vagyok-e, mely otthonukban lévő hozzátartozói javára gyűjtöget, mézzel gazdagodva tér vissza, vagy here, amely csak élvezetet keres?

7. A személyiség és szerepei

Milyen vagyok?

Lázár Ervin: A csodapatika

- Mit nem képzeli?! – ordított első vevőjére torkaszakadtából Rimapénteki Rimai Péntek vadonatúj patikájában, amit éppen az imént nyitott meg Rimapéntek főterén.
 - Hogyhogy mit képzeli?! – emelte fel a hangját az első vevő. – Talán nem az van kiírva a maga boltjára, hogy patika?!
 - De az – mondta Rimapénteki Rimai Péntekh.
 - Akkor meg mit ordítózik, ha aszpirint kérek? Hol kérjem, ha nem patikában?
 - Az is ki van írva, hogy ki a cégtulajdonos – mondta fölényesen Rimapénteki Rimai Péntekh.
 - Mit érdekel engem a cégtulajdonos – háborgott az első vevő –, nekem aszpirin kell, és kész.
 - Csak nem képzeli, hogy egy Rimapénteki Rimai Péntekh vacak aszpirineket, fejfájás elleni porokat, lázcsillapítókat, lábizzadásgátlókat és popsikenőcsöket árul?!
 - Mi a szösz árulna mást egy patikában? – mérgelődött az első vevő.
 - Embernek fia – mondta kissé lecsillapodva Rimapénteki Rimai Péntekh –, ez nem a test, ez a lélek patikája.
- Az első vevő szemében érdeklődés csillant.

– Lelki bajok ellen?

– Igen – mondta Rimapénteki Rimai Péntekh.

Most már teljesen elpárolgott a mérge, szinte kedvesen nézett az első vevőre. Ami az ő esetében elég nagy szó.

– Tisztelt barátom – folytatta kissé ünnepélyesen –, mivel ön az első vevőm, bármit vásárol, ingyen kapja. Válasszon!

– Hogy őszinte legyek – toporgott izgatottan az első vevő –, nem pontosan értem, hogy mire lehet gyógyszert kapni az ön patikájában... bár reménykedem... de reményemet ki sem merem mondani.

– Mondja csak bátran – biztatta Rimapénteki Rimai Péntekh.

– Netalán irigység, gőg, nagyképűség, gyávaság, káröröm, rosszindulat...

Rimapénteki Rimai Péntekh átszellemült arccal bólogatott és folytatta:

– Meg kicsinyesség, kapzsiság, nagyravágyás, álszerénység, alamusziság, lustaság, torkosság, tohonyaság, lelki restség, pénzsóvárság és mindenféle gonoszság, eltévelyedés és átok ellen vannak írjaim, balzsamjaim, cseppjeim és pasztilláim.

– Ez nagyszerű! Uram, bocsásson meg, hogy az imént emeltebb hangot merészelt megengedni magamnak. Akkor még nem tudhattam, hogy ön egy zseni, az emberiség megmentője. Egyúttal az én megmentőm is. Házsártosság ellen is van gyógyszer?

– Van – mondta gyanakodva Rimapénteki Rimai Péntekh. Az első vevő tapsikolt és ugrándozott örömeiben.

– Tetszik tudni, van egy házsártos, irigy, lusta és nagyképű feleségem, egy kicsinyes, kapzsi napam, egy torkos, tohonya, pénzsóvár ipam, egy alamuszi ángyikám, egy kárörvendő bácsikám, mindnek kérek, ami jár, ír, balzsam, pasztilla egyre megy, csak használjon.

Rimapénteki Rimai Péntekh vakarta a feje búbját.

– Van egy bökkenő – mondta.

– Engem már semmi meg nem akadályoz, hogy megmentsem a feleségemet, ipamat, napamat, ángyikámat, bácsikámat. Mindenre hajlandó vagyok a gyógyszerért. Halljam azt a bökkenőt!

– Annyi csak – mondta Rimapénteki Rimai Péntekh –, hogy a gyógyszert mindenkinek magának kell kérnie a bajára, különben nem használ.

– Úgy érti... – tátotta el a száját az első vevő.

– Úgy – bólintott a mondat végét meg sem várva Rimapénteki Rimai Péntekh.

– Hát azt várhatja – mondta elkeseredetten az első vevő.

– Mit?

– Hogy, mondjuk, a feleségem idejöjjön, és gyógyírt kérjen irigység, lustaság, házsárt és nagykép ellen a saját maga számára.

– Már miért ne történhetne meg?

– Mert azt hiszi magáról, hogy jóindulatú, szerény, szorgalmas. Éppen rólam állítja, hogy irigy, lusta, veszekedős és nagyképű vagyok.

– Szívesen állok rendelkezésére – készségeskedett Rimapénteki Rimai Péntekh –, kérjen csak akármelyik ellen, egy szempillantás alatt meggyógyul.

– Csak nem képzeli, hogy igaz?! Még hogy én irigy?! Még hogy én lusta?! Még hogy én nagyképű?! Nevetséges!

– De veszekedősnek csak veszekedős. Velem is mindjárt veszekedni kezdett, ahogy belépett.

– Én?! Ember, maga veszekedett! Legjobb lenne, ha beszedne valamit veszekedőség ellen a híres gyógyszereiből. Tablettát, írt vagy balzsamot.

– Maga nagyképű fajánkó! – ordította el magát Rimapénteki Rimai Péntekh. – Takarodjon innét, mert úgy kivágom, mint a sicc!

Az első vevő sem volt rest, visszaordított. Egy darabig válogatott sértéseket ordított egymásnak, aztán a vevő elunta, nagy dérrrel-dúrral becsapta maga után a patikaajtót. Durr!

– Hátha mégis igaza van – gondolta Rimapénteki Rimai Péntekh –, és be kellene vennem egy hirtelen harag elleni tablettát. Ugyan – legyintett azonnal –, nem hirtelen harag ez, egyszerűen csak igazságosság. Igazságos vagyok, annyi az egész. Abból meg kár volna kigyógyulni.

Nem is vett be semmilyen tablettát. Leült, várta a vevőket. Jöttek is, de mind másnak akart venni a balzsamokból, írokból, tablettákból. Saját magának egyik sem. Minek, hiszen nekik aztán semmi hibájuk sincs!

Lassan-lassan el is maradoztak a vevők. Nem akadt senki Rimapénteken, aki elismerte volna magáról, hogy nagyképű, rosszindulatú, irigy, kétszínű, kicsinyes, kapzsi, nagyravágyó, álszerény, alamuszi, torkos, tohonya, pénzsóvár, lelki rest. Nem tudom, ha te Rimapénteken laksz, elmentél volna-e Rimapénteki Rimai Péntekh patikájába valamilyen gyógyszerért? Igen? Nem? [...]

1. Miben hasonlított és miben különbözött a két szereplő?
2. Mit árult a patika? Mi volt a feltétele a vásárlásnak? Több vevője lett volna vajon Rimapénteki Rimai Péntekheknek, ha más feltételekkel árul? Miért?
3. Játsszatok el egy beszélgetést egy olyan vevővel, aki saját maga számára vásárolna! Fűzzétek bele, miért gondolja azt, hogy szüksége van az orvosságra! (Az *Emlékkönyvedbe* lejegyezheted, te mire kérnél orvosságot!)
4. Jellemzőnek tartod-e az emberekre, hogy másokat kedvezőtlenebbül ítélnék meg, mint magukat? Mi jellemzi azt az embert, aki viszont saját magában talál mindig hibát?
5. Mit gondoltok, hogyan lehet reális önismeretre és önbizalomra szert tenni? Mi segíthet ebben? Hogyan tudnátok ebben egymásnak segíteni?
6. Beszéljétek meg, hogy a következő fogalmak hogyan kapcsolódhatnak az önismerethez!

„Egy jó gyerek nem csinál ilyet!”

- Fel tudsz-e idézni hasonló helyzeteket saját életedből?
- Gyűjtsetek össze, hogy szerintetek milyen viselkedésmódokat „vár el” a környezet egy hétéves kislánytól, egy hetedikes diáktól, egy tanártól, egy orvostól, egy sportolótól, egy idős nénitől, egy anyától, egy buszvezetőtől, egy iskolaigazgatótól! Indokoljátok ötleteiteket!
- Mit gondoltok, hogyan lehet megfelelni a sokféle elvárásnak?
- A feladatban megfogalmazott felszólítások érdekekről, igényekről is szólnak. Ezekről tavaly már tanultatok. Játsszatok el néhány szituációt úgy, hogy mindkét fél saját igényét fogalmazza meg, majd megpróbálnak egyezsége jutni! Például:

Anya: *Szükségem lenne a segítségedre, amikor főzöm kell.*

Te: *Szívesen segítek, de tanulnom is kell holnapra.*

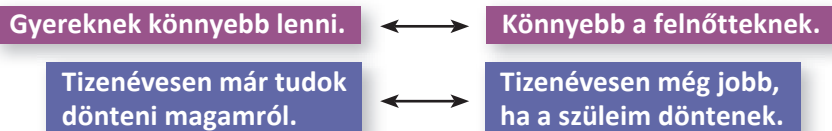
Anya: *Mi lenne, ha...*

8. Gyermekkor és felnőttkor között

Milyenek a tizenévesek? – gondolattérkép

Dolgozzatok csoportokban! Minden csoport egy nagy lap közepére írja fel a *tizenéves* szót, majd közösen ötletelve gyűjtsetek össze minél több szót, ami eszetekbe jut erről! Helyezzétek el a lapon tetszőleges csoportosításban, kapcsolatokkal ábrázolva! Ezután a csoportok szóvivői mutassák be egymásnak, milyenek látja a csoport a tizenéveseket!

Kinek könnyebb? – Vita

- Válasszatok egy állításpárt!
- Álljatok föl egy vonal két oldalán, attól egyenlő távolságra! Egyik oldalra azok álljanak, akik inkább az első állítással értenek egyet, a másik oldalra pedig azok, akik inkább a másodikkal!
- Felváltva érveljétek! Használjatok minél több meggyőzősi technikát (kérdésfelvetés, humor, hasonlat stb.)! Akit sikerül meggyőzni, lépjen közelebb a vonalhoz, így ha megváltozik a véleménye, akár át is kerülhet a másik oldalra.
- Ezután beszéljétek meg, hogy ki miért változtatta meg a véleményét, vagy kit miért nem lehetett meggyőzni!

9. Lányok és fiúk, fiúk és lányok

Tulajdonságbörze

Alkossatok fiú- és lánycsapatokat! Minden csapat írjon össze előre kiosztott üres kártyákra 5 tulajdonságot, amely szerintük a lányokra, 5 tulajdonságot, amely szerintük a fiúkra érvényes. Ezután a lányok csapata gyűjtsön 5 olyan tulajdonságot, amelyet szerintük a fiúk gondolnak a lányokról; a fiúk pedig 5 olyan tulajdonságot, amelyet szerintük a lányok gondolnak róluk!

A táblát osszátok ketté, lány és fiú részre! Tegyétek a megfelelő helyre az első 5-5 kártyát, s beszéljétek meg, miért gondoltátok így! Ezután tegyétek fel a második 5-5 kártyát, és hasonlítsátok össze az első verziókkal!

Milyen jellemző különbségeket találtatok? Beszéljétek meg, hogy mi lehet a magyarázata ezeknek a különbségeknek!

Női és férfi életutak

A következőkben négy életútról olvashattok, amelyek női és férfi karriereket mutatnak be. Olvasás után vitassátok meg, vajon férfiről vagy nőről volt-e szó! Véleményeiket a szövegekből vett érvekkel támasszátok alá! A megfjtéseket pedig a 160. oldalon olvashatjátok.

1. Apja evangélikus lelképásztor, anyja latin–angol szakos tanárnő. Még 1954-ben, néhány héttel születése után a család Hamburgból az NDK-ba költözött.

1990 és 1994 között a német szövetségi kormány ifjúsági és nőügyi minisztere volt, 1994 és 1998 között pedig környezet-, természetvédelmi és a reaktorok biztonságáért

felelős miniszter. Elődeitől abban is eltér, hogy foglalkozását tekintve ő az egyetlen természettudós: 1986-ban írott doktori disszertációját kvantumkémiai témából írta.

Politikai pályafutása kezdetén 1989-ben a Demokratischer Aufbruch nevű pártnak lett tagja, majd szóvivője. 1990 decemberében direkt választással a Bundestag képviselője lett. 2005. május 30-án a CDU/CSU kancellárjelöltje lett. 2005. november 22-én választották hivatalosan kancellárrá, a második világháború utáni Németország második nagykoalíciójának vezetőjévé. 2009. október 28-án először, majd 2013-ban másodszor is újraválasztották Németország kancellárjának.

2. Kilencéves volt, amikor édesapja meghalt. Édesanyja úgy nevelte, hogy a nálánál szegényebbek megsegítését mindig kötelességének tartsa. 1928-ban elhatározta, hogy szerzetesként Istennek szenteli életét. Felvételét kérte az írországi anyaházba, majd Indiába küldték, ahol egy kalkuttai egyházi iskolában tanított. 1946. szeptember 10-én vonattal indult Darjeelingbe, lelkigyakorlatra. Zsúfoltság volt, mint máskor, különösen a harmadosztályú kocsikban. A szegények nyomorúságos tömegét látva úgy érezte, hogy nincs joga ahhoz a kényelemhez és békességhez, amit megkap a kolostorban a jómódú gyerekek tanítása közben. Engedélyt kért előljáróitól, hogy egyedül élhessen és dolgozhasson a kalkuttai nyomornegyedben.

1950 októberében jóváhagyták az általa alapított új szerzetesrendet, amely később világszerte elterjedt. A Szeretet Misszionáriusai egész szívükből a szegényeket szolgálják, és munkájukért semmi pénzt nem fogadhatnak el.

Tevékenységét az egész világon elismerték, a rengeteg kitüntetés mellett 1979-ben megkapta a Nobel-békedíjat. Elveihez hűen visszautasította, hogy a ceremóniát záró bankett finomabbnál finomabb ételeiből fogyasszon: „Nem tudnék venni belőle, és nyugodt lelkiismerettel megenni, amikor testvéreim közül annyian halnak éhen. Nekem egy darabka kenyér és egy pohár víz elegendő” – mondta.

3. 1844. május 21-én Bécsben kapta meg orvosdoktori diplomáját. Majd sebész- és szülésmesteri oklevelet szerzett 1846-ban. Ezután rögtön tanársegédi állást kapott Klein professzor szülészeti klinikáján, a bécsi közpórházban. A klinikán nagy arányban haltak meg az anyák a szülés után. Ő arra jött rá, hogy a gyermekági lázat maguk az orvosok okozták azzal, hogy boncolás után átjárták a szülészeti osztályra, és ott fertőtlenítetlen kézzel vizsgálták a várandósokat. Ezután kötelezte az orvosokat, az orvostanhallgatókat és az ápolószemélyzetet, hogy mielőtt belépnek az osztályra, klórmészoldattal mossanak kezét. Ezek rendkívül népszerűtlen intézkedések voltak. Akkoriban a kórokozó baktériumokat még nem ismerték. Szinte ismeretlen magyar szülésként csak szélmalomharcot tudott folytatni a kor tekintélyes, és ma már bizonyítottan téves elméleteket hirdető szüléseivel szemben.

4. Grófi család ötödik gyermekeként született. Alapismereteit otthon, majd pesti tanulóként szerezte. Elsősorban a természettudományok kötötték le figyelmét.

1872-től lett egy svájci egyetem hallgatója, 1879-ben avatták orvossá. Az egyetem sebészeti klinikáján dolgozott, majd 1880 februárjában tért haza. Itthon diplomájának elismertetése rendkívüli akadályokba ütközött: kérte orvosi oklevelének elismerését, amit a pesti orvostanári kar támogatott, de Trefort Ágoston vallás- és közok-

tatási miniszter – az érvényes törvényekre hivatkozva – elutasított. Ebben az időben írta *A nők munkaköre* című tanulmányát. A nők számára is kedvező iskolareform mellett foglalt állást. Minden olyan szervezkedésben részt vett, amely a nők egyenjogúsítását tűzte ki céljául.

1887-ben családot alapított, és elméleti kérdésekkel foglalkozott. 1896-ban újból kérte az uralkodótól zürichi oklevelének elismertetését, amit az jóvá is hagyott, és végre 1897-ben orvosdoktorrá avatták. Ezután már hivatalosan is végezhetett magángyakorlatot: elsősorban női és szegény betegekkel foglalkozott. 67 éves korában elvégezte a katoniorvosi tanfolyamot, 1915 augusztusában érdemjelet kapott.

10. Szerelem!

A szerelem az irodalomban

Az itt olvasható hét vers mindegyike a szerelemről szól. Válassz közülük legalább hármat, olvasd el, és az alábbi kérdések alapján mutasd be őket!

- Milyen szerelemkép, milyen kapcsolat jelenik meg a versekben?
- Mit gondolsz, a szerelem csakugyan olyan érzés, mint amilyennek a költők bemutatják?
- Neked melyik versrészlet tetszik és melyik kevésbé? Miért?

Varró Dániel: sms

azt írom + most 1 smsbe
hogyan beléd vagyok kedvesem esve
vágyak dobálnak partra kivetnek
billentyűzárát oldd ki szívednek.

Békés Márta: Három lányok

Ha végigmegy a folyosón,
ezer szempár kandi,
lesi, ahogy elvonulnak
Szintia, Szabina, Szandi.

Feszés farmer, nyitott vese,
kocsányon lóg Bandi
szeme, ahogy elrészál a
Szintia, Szabina, Szandi.

Műkörmük csillan a fényben,
és tornyos a szandi,
azon csámpáz kecsesen
Szintia, Szabina, Szandi.

Fülükben egyenkarika,
s lenne mit kirakni,
de ők tudják, mi az illem,
Szintia, Szabina, Szandi.

Ha elmúltál hetedikes,
szóba jöhet randi,
de nem olyan lányokkal, mint
Szintia, Szabina, Szandi.

Azért, aki nekünk marad,
az sem olyan randa,
ott van példának okáért
Vanessza, Vivien, Vanda.

Ágai Ágnes: Kamaszságok [részletek]

És aztán? – kérdezték a srácok.
Aztán semmi.
Egyáltalán semmi?
Egyáltalán semmi.
Ennyire beleestél?
Ennyire.

Biológiaórán ivarszervekről beszélünk,
a doktor néni felvilágosít,
hogya a penis és a genitáliák,
mi egymás közt úgy mondjuk...
de mit mondjak neked, hogy érezd,
szépen akarom kifejezni,
mert nagyon szeretlek?

Juhász Gyula: Szerelem?

Én nem tudom mi ez, de jó nagyon,
Elrévedezni némely szavadon,
mint alkonyég felhőjén, mely ragyog,
És rajta túl derengő csillagok.

Én nem tudom mi ez, de érzem,
hogya megszépült megint az életem,
Szavaid selyme szíven simogat,
Mint márciusi szél a sírokat.

Én nem tudom mi ez, de édes ez,
Egy pillantásod hogyha megkeres,
mint napsugár, ha villan a tetőn,
holott borongón már az este jön.

Én nem tudom mi ez, de jó nagyon,
Fájása édes, hadd fájjon, hagyom.
Ha balgaság, ha tévedés, legyen
Ha szerelem, bocsájtod ezt meg nekem!

Szűcs Imre: Mari meséli (Love story kicsiben)

Péter folyton utánam ered,
akár a zápor,
hazáig kísér.
Ott mégis lesütött szemmel
rugdalja a kavicsot,
mintha félne bármit
egy szuszra kimondani.
De nekem nagyon tetszik
a zavara, csendessége,

s bár csuda nagyokat
(vagy „csuka” nagyokat) hallgat,
torkomban dobog
lüktető szíve.
Persze, nem szólok neki
semmiről,
küszködjön még csak egy kicsit
magával s velem,
mielőtt leteszi a táskáját,
és megfogja a kezem...

Buda Ferenc: Ne rejtőzz el...

Ne rejtőzz el, úgyis látlak!
Rádcsukom a szempillámat.
Benn zörömbölsz a szívemben,
s elsimulsz a tenyeremben,
s elsimulsz az arcom bőrén,
mint vadvízen a verőfény.

Nagyon jó vagy, jó meleg vagy,
nagyon jó így, hogy velem vagy.
Mindenekben megtalálalak,
s öröm markol meg, ha látlak.
Nézz rám, szólok a szemednek,
ne fuss el, nagyon szeretlek!

József Attila: Áldalak búval, vigalommal

Áldalak búval, vigalommal,
féltelek szeretnivalómmal,
őrizlek kérő tenyerekkel:
búzaföldekkel, fellegekkel.

Topogásod muzsikás romlás,
falam ellened örök omlás,
düledék-árnyán ringatózom,
leheletedbe burkolózom.

Mindegy szeretsz-e, nem szeretsz-e,
szivemhez szívvel keveredsz-e,
látlak, hallak és énekellek,
Istennek tégedet felellek.

Hajnalba nyújtózik az erdő,
ezer ölelő karja megnő,
az égről a fényt leszakítja,
szerelmes szívére borítja.

13. Elválás, szakítás

Mikor lépnél ki?

A következő gyakorlat célja, hogy megtaláld a saját határaidat. Tanárod fel fog olvasni egy 18 szakaszra osztott rövid történetet, amely két fiatal kapcsolatát meséli el. Neked minden szakasz után el kell döntened, benne maradnál-e még a kapcsolatban, vagy szerinted ez már elég ok arra, hogy kilépj belőle. Mindenki üljön le a terem közepén körben felállított székekre, és tanárotok elkezd olvasni a történetet. Minden szakasz után döntést hoztok, és ha nem szeretnétek tovább folytatni a kapcsolatot, álljatok fel, és lépjetek ki a körből. (A történet mindenképpen végig elhangzik, vagyis nem érdemes csak azért ülve maradnia senkinek, hogy megtudja, mi történt végül.)

A játék végén beszéljétek meg a tapasztalatokat!

*A feladat forrása: Szívdobbanás. – Párkapcsolat erőszak nélkül
<http://nane.hu/wp-content/uploads/2016/04/szivdobbanas.pdf>*

1. Egy barátod bulijában vagy, és meglátsz valakit, aki megtetszik. Az illető is rád néz, és többször rád mosolyog. Te visszamosolyogsz.
2. Két hét múlva véletlenül összetalálkoztok a buszon. Beszélgettek, és azon kapod magad, hogy nagyon kedvesnek és szimpatikusnak találsz. Megtudod, hogy nemrég került be egy barátod osztályába, és hogy párszor már el is ment ide-oda a barátod társaságával.
3. Azt mondja, szeretne újra látni, és elkéri a telefonszámodat.
4. Másnap kapsz egy sms-t, amiben azt kérdi, lenne-e kedved szombat este bemenni vele és a többiekkel a városba.
5. Nagyszerűen telik az este, remekül érzitek magatokat. Ő elbűvölő, jól néz ki, és úgy érzed, mindenki irigykedik rád, amiért így odavan érted.
6. Elkezdtek találkozgatni, egyre jobban megismeritek egymást, és egyszer csak észreveszed, hogy beleszerettél, és ő is szerelmes beléd. Majdnem mindennap találkoztok. Iskola után gyakran megvárjátok egymást, és együtt mentek haza.
7. Gyakran felhív, és ilyenkor tudni szeretné, mit csinálsz éppen, és kivel vagy.

8. Feltűnik, hogy nem szereti, mikor nélküle töltöd az estét, például mikor nélküle mész el valahová. Ilyenkor rossz kedve lesz, és hülye megjegyzéseket tesz a barátaidra, barátnőidre.
 9. Emiatt gyakran összevitakoztok. Egyik nap például el akarsz menni a strandra a többiekkel, de ő dühös lesz, és nem akarja, hogy elmenj. A veszekedés után bocsánatot kér, és elmagyarázza: azért lett ideges, mert félt, hogy csak a félpucér embereket akarod bámulni a strandon.
 10. Ezután egy ideig minden nagyon jó veled. Kedves, figyelmes, te pedig ismét rájössz, milyen nagyon szeret téged. Egy nap aztán újra összevesztek: te szeretnél este elmenni valahová a többiekkel, ő viszont azt hiszi, megcsalod valakivel, és emiatt szeretnél nélküle menni.
 11. Másnap megkérdezi, kikkel találkoztál, és mit csináltál pontosan. Te elmondod az igazat, de ő nem hisz neked.
 12. Délután újra bocsánatot kér. Azt mondja, annyira fontos vagy neki, hogy nem bírná elviselni a tudatot, hogy másnak is tetszel.
 13. Szidja a barátaidat, és azt mondja, nem akarja, hogy velük lógjál. Szerinte rossz hatással vannak rád. Különösen a legjobb barátodat, Gabit utálja, akit „idióta baromnak” nevez. Megmondod neki, hogy fejezze be a sértegetést, de a következő napokban azért tartasz egy kis távolságot Gabitól, csak hogy ne idegesítsd fel.
 14. Néhány napig úgy viselkedik, mintha mi sem történt volna: kedves, aranyos, még ajándékot is vesz neked. Egy ideig nagyon jól érzitek magatokat együtt. Lesi minden kívánságodat, és te nagyon boldog vagy.
 15. Nagyon könnyen féltékenykedni kezd: az is elég, ha csak beszélgetsz valakivel az iskola előtt, miközben őrá vársz. Egyre gyakrabban sérteget, és egyszer olyan hangosan ordít veled, és olyan fenyegetően néz, hogy egészen megijedsz.
 16. Még aznap délután bocsánatot kér. Azt mondja, elveszítette a fejét, mert annyira fontos vagy neki, hogy nem bírja elviselni a gondolatot, hogy valaki másnak is tetszel.
 17. Azt mondja, te hozzá tartozol, és emiatt nem kellene nélküle eljárnod. Egyszerűen képtelen elviselni, mikor ilyet csinálsz. Azt is mondja, szakítani fog, ha újra nélküle mész el szórakozni.
 18. Az iskolai buli végeztével – ahová nélküle mentél el – megvár a házatok előtt, és vádaskodni kezd. Kiabál veled, egyre dühösebb lesz, és végül pofon üt.
 19. Másnap kapsz egy sms-t, amiben bocsánatot kér, és megesküszik, hogy ez soha többé nem fog előfordulni.
- Ki hogy érezte magát? Miért éppen azon a ponton állt fel, „lépett ki a kapcsolatból”, amelyiken?
 - Ha volt olyan, aki végig bent maradt, miért tett így? Milyen érzés volt látnia, hogy a többiek felállnak?
 - Van-e olyan, aki most, hogy meghallgatta a többiek véleményét, már másképp döntene, hamarabb/később állna fel? Miért?

Az elválás a költők szavaival

A következő versek kapcsán beszéljétek meg, mit jelent a költő számára a szakítás! Mit veszít el, hogyan éli meg a helyzetet? Mit gondolsz te a szakításról?

Ágai Ágnes: Kamaszságok [részlet]

A kesztyűjében még benne van
az ujjának melege,
kucsmájában a haja illata,
az almacsutkán fogai nyoma,
párnámon a feje mélyedése,
de ő már eltűnt,
sőt itt sem járt soha.

Váci Mihály: Ha elhagynál...

Ha elhagynál engemet, – jobban
mi fájna?
hiányod, vagy a szív megdobbant
magánya?
A csalódás kínjától félek,
vagy féltlek?
Szerelmünket szeretem jobban,
vagy Téged?

Juhász Gyula: Első szerelem

Egész szerelmem annyi volt csak:
Hogy láttalak, szemedbe néztem,
Egy mosolygásod volt csak minden,
De nekem elég volt egészen.

És én úgy őrzöm e mosolygást,
Miként a napsugárt a tenger,
Elrejtve mélyen, szomorúan
És – végtelen nagy szerelemmel.

[Istenem, mi lelt engemet?]

Istenem, mi lelt engemet?
Járok, s nem lelem helyemet,
Erdőt, mezőt összejártam,
Egy igazra sem találtam.

Olyan bú van a szívemen,
Kétrét hajlott az egeken,
Ha még egyrét hajlott volna,
Szívem kettéhasadt volna.

Egy hamissal találkoztam,
Azzal összebarátkoztam.
Addig-addig barátkoztam,
Míg fejemre bűt hajtottam.

Feljő a nap, el is halad.
Búban talált s abban is hagy.
Bús anyámnak, bús gyermeke,
Én voltam annak egyike.

Komor fölöttem az ég is,
Elhagyott a reménység is.
A nap is gyászt vont magára,
Nem süt rám piros sugára.

Úgy elmegyek arra helyre,
honnat madár se jön erre;
Fészket rakok egy sűrűbe,
Bánatfának tetejébe.

Bús életem, bánat napom,
Fekete gyász alatt lakom.
Fekete gyász, fehér üröm;
Nekem a bánat nem öröm.

*Népdal,
székelyföldi gyűjtés*

Szabó Lőrinc: Enyém volt...

Enyém volt s mégse enyém ma,
enyém ma is, és idegen,
ha eszembe jut, újra hajnal
ragyog az életemen.

Nézem s nem látom. Az arca
csupa fény, felhő, remegés;
virágzene: szóba fogni
túlsok és túlkevés.

Virágzene, érthetetlen.
Ki tudja, nem álom-e?
Tűnt évek titka, merengő
fény- és illat-zene.

Enyém volt s mégse enyém ma,
nem enyém, s örökre az,
neki üzenek, a szive tudja,
s megdobbán: úgy van, igaz!

Enyém volt és mégse enyém ma,
enyém ma is, és idegen,
ha eszembe jut, újra hajnal
ragyog az életemen.

Kiss Dénes: Szerelmem utolsó verse hozzád

E szerelemhez nincs közöd!
Magam akartam magamnak
Bár irántad fogantatott
Nincs rajta hatalmad.

E szerelemhez nincs közöd
nem volt és nem is lesz soha
Fénylik az idők fölött
bár gyötrő és ostoba.

E szerelemhez nincs közöd
Magamnak teremtettem
Te jársz-kelsz élőn is halott
holtan is temetetlen.

E szerelemhez nincs közöd
– bár érted sarjadott –
csak mint az árulónak
ahhoz kit földadott!

Pilinszky János: Egy szenvedély margójára

A tengerpartot járó kisgyerek
mindig talál a kavicsok közt egyre,
mely mindöröktől fogva az övé,
és soha senki másé nem is lenne.

Az elveszíthetetlen markolássza!
Egész szive a tenyerében lüktet,
oly egyetlen egy kezében a kő,
és vele ő is olyan egyedül lett.

Nem szabadúl már soha többé tőle.
A víznek fordul, s messze elhajítja.
Hangot sem ad a néma szakítás,
egy egész tenger zúgja mégis vissza.

14. Azt mondom: nem

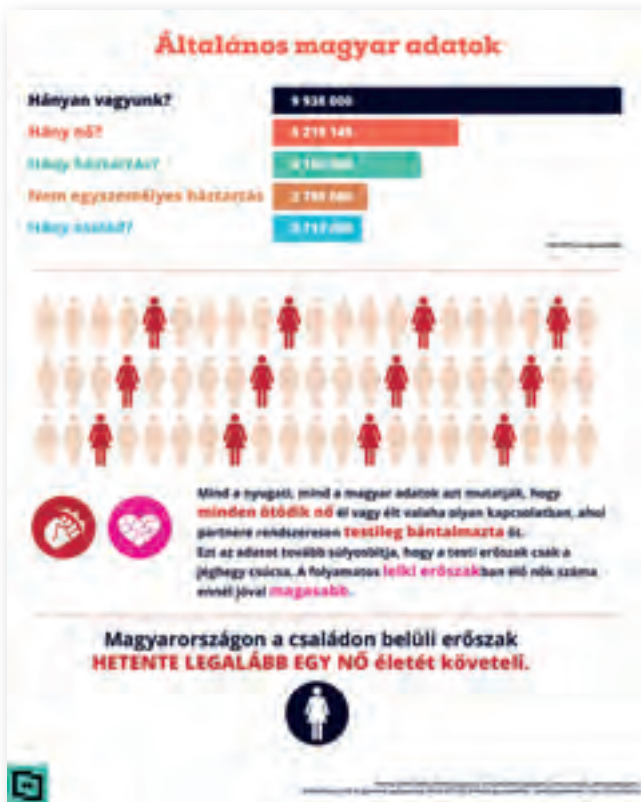
A számok beszélnek

Az alábbi leírás elolvasása után emeljétek ki azokat az elemeket, amelyekről nem is gondoltátok volna, hogy erőszaknak számítanak! Vitassátok meg, egyetértetek-e az-
zal, hogy csakugyan bántalmazó az a párkapcsolat, amelyben ezek a jelenségek előfor-
dulhatnak!

Tanulmányozzátok a plakátot! Értelmezzétek az adatait!

Bántalmazó párkapcsolatnak azt nevezzük, amikor az egyik fél rendszeresen bántja a másikat, ellenőrizni és uralni akarja. Ennek számos fajtája van:

- Szóbeli erőszak: például kiabálás, bántó megjegyzések, megszégyenítés, fenyegetőzés.
- Lelki erőszak: például tárgyak tönkretétele, pletykák terjesztése, féltékenykedés.
- Szexuális erőszak: például nemkívánatos érintések, óvszerhasználat megtagadása, szex kizsarolása, prostituáltakra kényszerítés.
- Társadalmi-gazdasági erőszak: például elszigetelés a barátoktól, családtól, anyagi függőség kialakítása, a telefon, üzenetek, levelek ellenőrzése.
- Testi erőszak: például lökdösés, hajhúzás, ütés, bezárás, fojtogatás, fájdalmas szorítás.

Ha itt a baj...

Olvassátok el, mit javasolnak támadás vagy erőszak esetében a szakemberek!

Csökkenti a lefagyás esélyét, ha előre átgondoljuk, mihez tudunk kezdeni egy ilyen helyzetben. Még jobb, ha önvédelmi tanfolyamon vagy barátokkal el is gyakoroljuk. Ha megpróbálunk védekezni, azzal jó eséllyel elveszjük a támadó kedvét a további próbálkozástól. Néhány ötlet veszély esetére:

- Segítségkérés telefonon vagy egy arra járót megszólítva.
- Határozott tiltakozás (pl. „Azonnal hagyj abba!”).
- Kiabálás, fenyegetés, hangos jelenet (pl. „Segítség, tűz van!”).
- Karmolás, ütés, rúgás, harapás.
- Minél gyorsabb menekülés.

Ha bántottak, a következőt teheted:

- Keress egy biztonságos helyet!
- Hívd a rendőrséget vagy a mentőket!
- Beszélj valakivel, aki közel áll hozzád, és megbízik benne! A szexuális erőszak semmiképpen sem a te hibád, jogod van a támogatásra!

A szexuális erőszaknak súlyos testi-lelki hatásai lehetnek, ezért jó, ha segítséget kérsz! A NANE Egyesület segélyvonalain képzett női segítőkkel beszélhetsz.

- Segélyvonal bántalmazott nőknek és gyerekeknek: 06-80-505-101, minden hétköznap este (szerda szünnap) 18 és 22 óra között.
- Segélyvonal szexuális erőszak áldozatainak: 06-30-982-5469, péntekenként 10–14 óráig. (A telefonszám és az időpont változhat.)

Forrás: <http://nane.hu>

Nem az áldozat a hibás!

Nagyon fontos, hogy az áldozat merjen segítséget kérni, úgy érezze, van, akihez fordulhat. Ezért ilyen helyzetben mindenképpen kerülni kell az olyan megjegyzéseket, amelyek arra utalhatnak, hogy ő a hibás abban, ami történt! Erről szól a kép is. Értelmezzétek!

16. És boldogan éltek...

Az esküvő után

Ottlik Géza: Az utolsó mese

Volt egyszer egy elvarázsolt királyfi, aki egy tündérszép királykisasszony kezére pályázott. De csak úgy kaphatta meg, ha előbb legyőzi a hétfejű sárkányt, felépíti a kacsalábon forgó kastélyt, s felébreszti és megneveteti a befalazott, alvó királykisasszonyt. Sok-sok vesződés, kaland, hőstett, utazás és munka árán legyőzte hát a hétfejű sárkányt, felépítette a kacsalábon forgó kastélyt, és felébresztette az alvó királykisasszonyt. No, az mindjárt elmosolyodott, s megtartották a lakodalmat.

Aztán, hogy ez is véget ért, leültek egymással szemben, és mosolyogtak.

De eltelt egy nap, s még egy, még egy. Már az első is igen hosszú volt, mert sok órából állt, az órák meg sok percből, a percek sok másodpercből.

– Hát most mihez fogjunk? – kérdezte a királyfi.

– Most boldogok vagyunk – mondta a felesége.

– Igaz is.

De három nap múlva a királykisasszony szólalt meg.

– Mit is csinálunk most? – azt kérdi.

– Hát boldogok vagyunk – mondta az ura.

– Vagy úgy, persze.

Megint mosolyogtak egymásra egy napig, de akkor egyszerre felállt mind a kettő.

– No csak.

– Van egy ötletem – mondta a királyfi. – Befalazlak és elaltatlak megint.

– Jó!

– Lerombolom a kacsalábon forgó kastélyt, és föltámasztom a hétfejű sárkányt.

Hogy újra legyen mit építenem, és legyen kit legyőznöm.

Neki is fogott mindjárt. Csakhogy ez nem volt már olyan egyszerű. Sem a sok vesződés, még több hőstett, sem kaland, jövés-menés árán sem bírta lerombolni a kastélyt – mert az mindig elfordult előle a kacsalábakon –, még kevésbé bírta helyére tenni a sárkány levágott hét fejét, s nem lehetett a királykisasszonyt sem befalazni, elaltatni többé. Teltek a napok, amikből hónapok lettek és rövid esztendő, s így küszködtek.

Még ma is élnek, ha meg nem haltak.

Nehéz évek

A következő vers elolvasása után beszéljétek meg, mit gondoltok a benne leírt helyzetről!

- Ki mondja ezt a szöveget: a férfi vagy a nő? Mi derül ki a pár kapcsolatáról?
- Milyen szereplők, milyen körülmények alakíthatják az emberi kapcsolatokat?
- Ki felelős szerintetek egy házasság sorsáért?
- Egyetértés-e azzal, hogy egy válással „*Csúszik velünk is lejjebb a világ?*”

Rakovszky Zsuzsa: A hetedik év

Ez a zilált, zavaros szemű nő
ugyanaz lenne tényleg
mint az, aki a képen nevető
arcával az enyémhez
simul? Mi teszi ezt? Csak az idő?
Én már semmit sem értek.

Én megmondtam neki: „Nem érdekel,
anyádék hogyan éltek.
Hogy mi hogy élünk, azt mi döntjük el!”
Mindennel egyetértett.
Most napokig némán járkál le-fel,
mint egy sebzett kísértet.

Mintha egy ádáz idegen erő,
valami ismeretlen
holtak lelke rikoctozna elő
a szánkon – nem mi ketten...
Sótlan a leves, mondom, mire ő:
hogy én sosem szerettem.

Most mondd: ha már csak egymást öli két
ember, nem jobb, ha válik,
mint valami vétlen bűn örökét
hurcolni mindhalálig,
mikor a végső perc mécseseként
egy gyűlölt arc világlik?

Csak érteném, csak tudnám legalább,
hogy kezdődött, mi hozta
létre – a társadalom? a család?
Isten? hogy megpofoztak
négyévesen? – ezt a fekete lánc-
reakciót, a rosszat...

Olyan mindegy ugyan. A lavinát
elindíthatja bármi:
görögjön életek sorain át...
Hogy képzeltem: talán mi...?
Csúszik velünk is lejjebb a világ –
ki bír útjába állni?

17. Otthon, család, közösség

„Jobb is vót az a rígi szokás!”

Minállunk olyan hogy válás, olyan nem vót. Hát az szentsígtörís lett vóna! Ugye, katolikusok vótunk: minállunk ha egyszer megesküdtött valaki, akkor iljen is avval, aki jutott neki! Pláne ha már család is vót! És énszerintem jobb is vót az a rígi szokás! [...] Mer ha mán valahun család van, akkor [...] a gyerekiknek nem szabad azt megírezeni, hogy ük most szerelmessekk erre meg arra, meg mittudomén! Szerelem ide, szerelem oda – a szerelem mulandóság! Csak a szeretet az, ami örökkí tart! Rígen sok ján ment firhe, meg sok fiú nősült úgy, hogy nem szerettík egymást szerelemmel! Oszt MÉGIS megmaradtak egymással! A gyerekír! Mer gyerek lett, ott vót a gyerek – hát a gyerek áztat nem írezheti meg, hogy az anyja meg az apja most ípp másfele vágyakozik! Mer annak a gyereknek KELL az a szülő! [...] Szóval, ez a mostani sok válás nem jó. Nem is szerelembül van ez, nem szerelembül! Ez csak egy kalandor-vágy! Kalandor-vágy ez csak, nem ám szerelem! A gyerekik meg közbe szanaszíjjel, oszt pusztulnak! Úgy-hogy nem jó ez, énszerintem nem jó! A gyerekikre való nízvést jobb vót a rígi szokás!

Csalog Zsolt: Cigányon nem fog az átok – részlet

- Fogalmazzátok meg saját szavaitokkal, hogy a megszólaltatott roma asszony milyen összehasonlítást tesz régi és új szokások között! Hogyan állítja szembe a szeretetet és a szerelmet? Végző soron mit gondol a házastársi hűségről, és mivel indokolja álláspontját?
- Milyen hatást gyakorol az olvasóra a sajátos szóhasználat, valamint a kiejtést tükröző írásmód?
- Tudomásotok szerint manapság mennyire jellemző és mennyire általános ez a „régi” felfogás?
- Mit gondolsz te ezekről a kérdésekről?

A család működése – Üzenőfal

Rózsa János *Csók Anyu* című filmjében a családtagok kommunikációja írásban, egy konyhai üzenőtablán történik. (A film szabadon megtekinthető a Nemzeti Audiovizuális Archívumban. <http://nava.hu>) Olvassátok el az üzeneteket, majd kisebb csoportban beszéljétek meg az alábbi kérdéseket!

- Mit tudtatok meg a Kalmár családról? Jellemezzétek egyenként a szereplőket!
- Milyen problémákat láttok a Kalmár család életében? Mennyire következik ezek a családtagok személyes döntéseiből és mennyire a külső körülményekből?
- Mit gondoltok, milyen jellegű és gyakoriságú kommunikáció fontos a családtagok között? Általában mikor van rá lehetőség egy családban? Megváltozik-e a helyzet, ahogy a gyerekek nőnek?
- Az idézett film 1986-ban készült. Mennyiben lenne másféle a családtagok kommunikációja ma? És a témáik?

Mari! Hozzál tejet, kenyeret, vaját, tojást; ma este nem tudok hazajönni! Vacsora a hűtőben! *Csók, Anyu*

Meg kell beszélünk a továbbtanulást! *Mari*

Peti! Az ebédet kivettem a gázra, a krumplit úgy melegítsd, hogy közben keverjed, mert különben odaég. Csináld meg a leckédet! *Csók, Anyu*

Anyu, ötszáz forintot be kell fizetni az iskolába, tedd ki légy szíves. Kaptam egy intőt földrajzból, de nem én tehetek róla, a Lisznyai kezdte. Írd alá! *Peti*

Én sem tudok bemenni, későn jövök haza. Túlórázom! Mari, menjél be, légy szíves! Majd vasárnap beszélünk. *Apátok*

Menjete be nagymamához a kórházba, vigyetek neki narancsot, én most nem érek rá! *Csók, Anyu*

Ma későn jövök haza. Hozzátok el a tisztítóból az öltönyömet. Szombatra meghívtam Karcsi bácsiékat ebédre. Mondjátok meg a Dokinak, hogy a héten nem tudok vele futni. *Apátok*

- Válasszatok ki az üzenetek közül egyet, vagy találjatok ki másikat! Folytassátok az üzenetváltást!
- Játsszátok el azt is, hogyan zajlik mindez személyes kommunikációban!

18. Családi mozaik

A trianoni árva

Apám sose tudott ellenállni vágyainak, akkor azt érezte, gyönyörű csoda történt vele. Megszokta, hogy anyám soha semmi elhatározásának vagy olykor megdöbbentő vállalkozásának sem áll ellen, bejelentette, miután az ülésen szó volt az adoptálási lehetőségekről, örökbe fogadná Bogdán Cecíliát, ha összekészítik a szükséges iratokat aláírásra, elérik őt a debreceni városházán. Felnyalabolta pokrócostul a gyereket, és kocsit kért az állomásig. Cilinek nem volt semmije, csak egy öltöny árva egyenruhája, amit, mikor felrázták az álomból, átadott a védőnő. Elfészkelődött az ismeretlen férfi karjában. Apám közelében borjú nagyságú, őrzöngő szelindekek porban kúsztak, ha rájuk nézett, apám bejárt a fegyházba a dühöngő fegyencek közé a Werbőczy utcába, és csend lett. Mi volt a titka, nem tudom, de a gyerekek is úgy vonzódtak hozzá, mint az apjukhoz, ha akarta, csendre tudta bírni az elmeosztály ápoltságait, mikor hivatalból, mint szociális ügyekkel megbízott tanácsos ellenőrzésre ment. Cili meg se mocant a karjában, aludt tovább, holott, mikor öltöztették, felébredt és ránézett, neki is elmondta nagy, titokzatos szemével arcába bámulva: Jadrán és Dánica, apám szorosan és óvatosan megölelte, vigyázott sérült homlokára. Semmi kétsége nem volt afelől, otthon anyám mivel fogadja, soha életében Jablonczay Lenke el nem utasítana egy árva gyereket, akkor sem, ha az nem trianoni árva, emlékül saját nyomorult kidobott kutyáéhoz hasonlító gyermekora kezdeti idejére, mikor Rickl Mária a *Régimódi történet*-ből még nem a mosolygós, vagy megértő, hanem a szenvtelen arcát fordította felé. Így is volt, holott apám tudta, arra sem telik reális jövedelméből, ami elkerülhetetlen, hogy rokonok segítenek az én ruházkodásomban is: érezte, nem lesz baj.

Anyám számtalan csodája között az egyik legnagyobb az az alkalmazkodási készség volt, amivel apám kiszámíthatatlan lóugrásait követni tudta a sakktáblán olyan körülmények között, mikor nekünk magunknak se telt semmire, mert a családfőnek valami ötlete támadt, amit kivitelezni óhajtott. Apámnak semmi érzéke nem volt a hétköznapihoz, vagy beosztandó fizetéshez, semmi szokványos követelményéhez az életnek, így kormányosként anyámnak kellett életünk hajóján állni a kormányrúdnál és irányítani valami elérhető kikötőbe: erre született, hogy képtelen helyzetek megoldását megtalálja. Jablonczay Lenke nem haragudott semmiért és megértett mindent, egy nem sikerült élet pótlási kísérleteit éppúgy, mint a számlakifizetés kényszerét, amit neki kellett előteremtenie a megcsonkított fizetés pótlására. Játék állatokat varrt, és eladta a babakereskedőknek. Eleven állatokat is tartottunk, kutyát, macskát már hozott haza az utcáról apám, így került hozzánk a kóbor Lalage macska és Tacitus, a vizsla, akik közül Cili érkezésekor már csak Lalage élt. De idegen gyerekek most kerültek hozzánk először, apám tudta, biztosra ment, ismerte az asszonyt, akit szeretett, érezte, nem lesz baj. Aki látogatott, mikor a lassú vonattal reggel tíz óra tájt megérkezett a holtra fáradt gyerekekkel a karján Debrecenbe, az Ilka néni volt, ő teli jézusmáriázta a kertet. Anyám azt mondta, annál meghatóbbat, mint az úttól fáradt apámat, nem látott még, karján egy betegnek látszó kisgyerek, a férje nyúzott, kimerült, kicsit fél is, az arca egyszerre derült, egyszerre szégyenlős.

– Hoztam a barna mellé egy szőket, ugye nem baj? – mondta anyámnak. Jablonczay Lenke egy kicsit hallgatott, aztán kivette a karjából az ismeretlen gyereket, s a szobából kikiáltott a rikoltozó Ilka néninek, csendesítette, majd kérte, sok vizet főzön, hogy teli legyen a gyerekkád, s fűtsön is be.

Szabó Magda: Für Elise – részlet

- Milyen szereplőket említ a regényrészlet? Milyenek ismerted meg őket?
- Mit tudtál meg a családról, amelyik befogadja a gyermeket?
- Mi készíthette az apát arra, hogy örökbe fogadja az árvát?
- Játsszatok el olyan párbeszédet, amely *a)* a férj és a feleség, *b)* a férj és egy ismerőse, *c)* a feleség és Ilka néni, *d)* a feleség és az édesgyermek, *e)* a férj és a befogadott gyermek (idősebb korában) zajlik, és ez az örökbefogadás a témája! Hogyan mesélnék róla, mit kérdeznek, mivel érvelnek a szereplők?

19. Élet zengi be az iskolát

Jogok és szabályok az iskolában

Hatodik osztályban már tanultatok a gyermekjogokról. Az iskola intézménye a tanuláshoz való jogot biztosítja, ugyanakkor felügyel is rátok. Mivel egy ilyen intézményben sokaknak kell együttműködni, igen sok kötelezettség is hárul minden résztvevőre. Az itt olvasható iskolai házirend részletében néhány tanulói jog és kötelesség is fel van sorolva.

Alkossatok csoportokat! Egy csoport az egyik részletet dolgozza fel az alább leírtak szerint, majd számoljatok be egymásnak az eredményről!

- Értelmezzétek közösen az egyes pontokat! Keressetek egy-két példát, esetet, amikor a pont érvénybe léphet!
- Véleményeztetek legalább három pontot: fontosnak, hasznosnak tartjátok-e, megvalósítható-e a gyakorlatban! Ha nem, milyen módosítást javasolnátok ezekre?
- Gyűjtsetek a választott témához még 2 pontot (jogot, kötelességet, védőszabályt), és indokoljátok meg, miért tartjátok fontosnak!

Jogaitok

1. Adottságaitoknak, képességeiteknek megfelelő nevelésben és oktatásban részesülhettek vallási, nemzeti és etnikai hovatartozásotoktól függetlenül. Érdeklődéseiteknek megfelelően szakkörökre, sportkörökre járhattok, részt vehettek tantárgyi és sportvetélkedőkön.
2. Javaslatot tehetek a közösségek programjának kialakításakor és a közösség értékelésekor. Választók és választhatók vagytok a diákönkormányzati és egyéb tanulói tisztségekre, egy tanítás nélküli munkanap programjára javaslatot tehetek. Egész iskolát érintő felvetéseiteket az osztálytitkár képviseli a kéthavonta ülésező diáktanácson és az évente egyszeri diákközgyűlésen.

3. Beiratkozáskor választhattok a pedagógiai programban meghatározott nem kötelező tanítási órák közül, melyet később egy alkalommal módosíthattok.
4. Véleményt nyilváníthattok az emberi méltóság tiszteletben tartásával minden olyan kérdésről, amely titeket érint.
5. Problémáitokkal írásban fordulhattok az intézmény vezetőjéhez is, aki 30 napon belül köteles írásban érdemi választ adni nektek és szüleiteknek. Kedvezőtlen válasz esetén a továbbiakban a szülői közösség vezetősége felé fordulhattok.
6. Szociális és lelki problémákkal a gyermekvédelmi felelőshöz, az iskolapszichológushoz, az iskolavezetéshez, nevelőitekhez fordulhattok. Számíthattok a titoktartásukra. Tanulási nehézségek esetén szakértők segítségét kérhetitek.
7. Nevelői felügyelettel megtekinthetitek az osztálynapló személyetekre vonatkozó bejegyzéseit.
8. Anyagi helyzetetektől függően – jogszabály szerint – különböző szociális kedvezményekben és társadalmi juttatásokban (étkezési, utazási támogatás, tankönyvszegély) részesülhettek.
9. Jogotok van naponta legalább egyszer friss levegőn tartózkodni.
10. Mások negatív viselkedése miatt ellenetek kollektív büntetés nem alkalmazható.

Kötelességeitek

1. A rendszeres iskolába járás, a képességeiteknek megfelelő tanulás, a fegyelmezett magatartás fő kötelességeitek. A tanuláshoz szükséges felszereléseket hozzátok magatokkal! Kötelesek vagytok részt venni a kötelező, a választott, továbbá az iskolában 16 óráig szervezett egyéb foglalkozásokon.
2. Tartsátok tiszteletben tanáraitok, az iskola alkalmazottai, tanulótársaitok emberi méltóságát és jogait, világnézetét, meggyőződését, nemzeti, etnikai önazonosságát!
3. Nem alkalmazhattok másik tanulóval szemben lelki fenyegetést, illetve testi bántalmazást. Tilos a szerencsejáték, a zsarolás.
4. Kötelesek vagytok tiszta, ápolt öltözetben megjelenni.
5. Az iskolai és iskolán kívüli rendezvényeken (versenyeken, ünnepségeken, osztálykirándulásokon, erdei iskolában, sítáborban, sportrendezvényeken, tanulmányi sétákon) fegyelmezett magatartással képviselitek az iskolát.
6. Az iskolában és az iskolai szervezésű programokon a dohányzás, az alkohol, a kábító hatású és egészségkárosító szerek fogyasztása, a testékszer viselése tilos!
7. A választott szakköröket, érdeklődési köröket egész évben látogatnotok kell.
8. Védjétek és kezeljétek megfelelően a rátok bízott oktatási eszközöket, az iskola felszereléseit, létesítményét és környezetét!
9. A tájékoztató füzeteteket mindennap magatokkal hozzátok, a kapott osztályzataitokat felső tagozaton beírjátok, nevelőitekkel aláíratjátok, és hetente egyszer láttamoztatjátok a szüleitekkel is.
10. Tartsátok be az iskola házirendjét, ismerjétek meg az intézmény szabályzatait, rendelkezéseit, és tartsátok be azokat a kötelező és a választott tanórákon, foglalkozásokon, az óráközi szünetekben, és az iskola által az intézményen kívül szervezett rendezvények és kirándulások alkalmával!

Óvó-védő rendszabályok

1. Vigyázzatok saját és társaitok testi épségére! Kerüljétek az agresszív magatartást, a balesetveszélyes helyzeteket, játékokat, erre társaitokat is figyelmeztessétek! Ha bármilyen rendkívüli eseményt észleltek (például, ha baleset történik), szólnotok kell a leggyorsabban elérhető pedagógusnak!
2. Az iskolába kerékpárral csak szülői írásbeli engedéllyel járhatok! A kerékpárt az iskola területén csak tolhatod, és a kijelölt tárolóban kell elhelyezned.
3. Szünetekben a folyosón, a tantermekben és az udvaron is tartózkodhattok, a lépcsőkön és a folyosókon a jobboldali közlekedés érvényes.
4. Tűzveszélyes, tüzet okozó anyagokat (gyufa, petróldarab, öngyújtó stb.), sérülést okozó, veszélyes tárgyakat az iskolába hoznotok, illetve az iskola által szervezett tanórán kívüli programokra magatokkal vinnetek tilos! Az udvaron más testi épségét veszélyeztető tárgyat dobálni, az épület ablakain bármit kidobnotok tilos!
5. Sajátos baleset- és tűzvédelmi szabályok vonatkoznak a technika-, testnevelés-, kémia-, fizika- és informatikaórákra, ezeket szaktanáraitok ismertetik veletek az első tanórán. Ezekbe a termekbe csak nevelői kísérettel léphettek be!
6. Az iskolában tartózkodásotok ideje alatt a kabátokat, a váltócipőket (váltócipő használata ajánlott), a tornaszakokat az osztálytermetek melletti zárt szekrényben vagy a kijelölt helyen kell tartani. Az ebédlőbe táskát, kabátot, játékszert nem lehet bevinni.
7. Az iskolai munkához nem szükséges, saját felelősségekre behozott tárgyakért, értékekért az iskola nem vállal felelősséget (mobiltelefon, ékszer, pénz stb.).
8. A tanórák védelme érdekében a mobiltelefont a tanítási órákon kikapcsolt állapotban kell a táskában tartani! Az iskola területén nem készíthetsz fotót, videó- vagy hangfelvételeket!
9. Születeknek a hivatalos ügyintézésen túl (fogadóóra, szülői értekezlet, előre egyeztetett időpont) az előtérben kell várakozniuk. Az 1–2. osztályos tanulók szülei reggel 7.45 óráig a terembe kísérhetik a gyerekeket.
10. Az iskolának vagy tanuló társaitoknak okozott kárért ti feygyelmileg, a születeik anyagilag felelnek.

20. Nincs egyebünk, csak a törvényeink

A mi törvényeink

William Golding: A legyek ura [részletek]

Felemelte térdéről a kagylót, és szemügyre vette maga körül a napégette arcokat.

– Itt nincsenek felnőttek. Tehát magunknak kell gondoskodnunk magunkról.

A nép egy kicsit zümmögött, aztán újra elhallgatott.

– S még valami. Nem beszélhetünk valamennyien egyszerre. Be kell vezetni a kézfelemelést, ahogy az iskolában szokás.

Arca elé emelte a kagylót, s mögüle újra körülnézett.
 – S aki jelentkezik, annak odaadom a kagylót.
 – A kagylót?
 – Ezt itt kagylónak nevezik – magyarázta Ralph. – Aki legközelebb szólásra jelentkezik, annak adom oda. Magánál tarthatja, amíg beszél.
 – De hát...
 – Ide figyelj...
 – S akkor nem szabad félbeszakítani. Csak nekem.
 Jack talpra ugrott.
 – Törvényeket fogunk hozni! – kiáltotta izgatottan. Rengeteg törvényt. S ha valaki megszegi őket... [...]
 Ralph érezte, hogy a kagyló elkerült az öléből. Röfi állt mellette, a nagy vajszín kagylót ringatva... s a kiáltozás lassanként elült. [...]
 Röfi feltette szemüvegét.
 – Senki sem tudja, hogy hol vagyunk – mondta. Elsápadt, a lélegzete kihagyott. – Talán tudják, hogy hova indultunk, de az sem bizonyos. De hogy most hol vagyunk, azt semmiképp sem tudják, mert nem oda érkeztünk, ahova elindultunk. [...]
 – Lehet, hogy sokáig kell itt maradnunk.
 Senki sem felelt. Ralph váratlanul elmosolyodott.
 – De ez klassz sziget – mondta. – Jack, Simon meg én fent jártunk a hegyen. Pazar volt. Van enni- meg innivaló, meg...
 – ...sziklák...
 – ...kék virágok...
 Röfi, aki időközben valamennyire összeszedte magát, a Ralph ölében heverő kagylóra mutatott, Jack és Simon rögtön elhallgatott. Ralph folytatta.
 – Tehát amíg várunk kell, itt jól el fogjuk tölteni az időt.

- Foglald össze, miért és milyen törvényt hoztak a fiúk!
- Milyen érzésekkel tekintenek a szigeten eltöltendő várhatóan hosszú idő elé?
- Mit gondolsz, hogyan fogja a csapat eltölteni kényszerű vakációját?

Ralph felemelte karjára fektetett fejét.
 – Ez így nem jó!
 Roger nagyot köpött a forró porba.
 – Hogy érted?
 – Úgy, hogy nem volt füst! Csak láng.
 Röfi két szikla közé leült a földre, s térdére fektette a kagylót.
 – Ennek a tűznek nem volt semmi haszna – mondta. S egyébként sem lehetne üzemben tartani, még ha akarná is az ember.
 – Frászt akartad – mondta Jack megvetően. – Te csak ültél a fenekeden.
 – De az ő szemüvegét használtuk – mondta Simon, miközben karjával egy fekete foltot mázolt el az arcán. – Azzal segített.
 – Nálam van a kagyló – mondta Röfi méltatlankodva –, tehát hagyjatok beszélni.
 – A hegytetőn nem érvényes a kagyló, tehát fogd be a szád – mondta Jack.

– De itt a kagyló a kezemben!
– Zöld ágakat kell a tűzre vetni – mondta Maurice –, azzal lehet a legnagyobb füstöt csinálni.

– Nálam van a kagyló!

Jack vadul hátrafordult.

– Fogd be a szád!

Röfi egyszerre lehervadt. Ralph kivette kezéből a kagylót, és végignézett a körülötte álló fiúkon.

– Kell egy külön csoport, amelyik gondját viseli a tűznek – mondta. – Akármikor erre vetődhetik egy hajó – a kifeszített drótként húzódó látóhatárra mutatott –, s ha meglátja a jelt, ide jön, és hazavisz bennünket. S még valami! Több törvényre van szükségünk. Ahol a kagyló, ott gyűlés van. Akár itt fent, akár odalent.

Ezzel a nép egyetértett. Röfi szólásra nyitotta a száját, aztán elkapta Jack rajta nyugvó tekintetét, s újra becsukta. Jack a kagyló felé nyúlt, s kormos kezével gyöngéden dédelgetve a kényes szerszámot, felállt és előrelépett.

– Egyetértetek Ralphfal – mondta. – Szükségünk van törvényekre, s be kell tartanunk őket. Elvégre is nem vagyunk vadak. Angolok vagyunk, az angol meg mindenben az első, tehát vigyáznunk kell arra, hogy csak helyes és jó dolgokat csináljunk.

Ralph felé fordult.

– Ralph... szét fogom választani a kórust... azaz a vadászokat... jobban mondva csoportokra fogom osztani őket, s vállalom a felelősséget a tűzért. [...] – S őrszemet is mi állítunk. Ha odakint megpillantunk egy hajót – minden tekintet kinyújtott, csontos karjának irányát követte –, akkor majd zöld ágakat égetünk, s vastagabb lesz a füst...

Valamennyien a sötétkék látóhatárra meresztették szemüket, mintha máris esedékes volna a vízen ringatózó apró, fekete árnykép megjelenése. Nyugaton a nap, mint izzó aranycsöpp gördült alá, egyre közelebb és közelebb a világ pereméhez. Egyszerre mindnyájan tudatára ébredtek, hogy közeleg az este, vége a melegnek és a világosságnak.

Déry Tibor fordítása

- Ebben a részletben a fiúk újabb törvényeket hoznak. Mi adott erre okot?
- Hogyan alakul a három főszereplő: Ralph, Jack és Röfi szerepe a közösségben?
- A 20. lecke 1. feladatában elolvasott részlet később játszódik, mint amit itt olvastunk. A két részlet között megváltozott a fiúk helyzete a csoportban. Mi történhetett?
- Hogyan jellemeznéd a három főszereplőt mindezek után?

21. Alkalmazkodás és önállóság

Hogyan működik egy közösség?

Több olyan játékot gyűjtöttünk össze, amelyekben a közösségi élet valamelyik jellemzőjét tapasztalhatjátok meg. Eljátszásuk után beszélgetsetek a feltett kérdésekről!

Csalogató kapu. A játékosok kört alkotnak. Egy játékos kimegy, a bent maradók pedig megbeszélik, melyik két játékos között lesz a „csalogató kapu”. Ők hívogatni fogják a bejövő játékost, de csak tekintettel, mozdulatok nélkül. A többiek viszont elutasító tekintettel néznek majd rá. A játékos feladata kitalálni, hogy hol van a csalogató kapu. Ha eltalálja, ott beállhat a körbe, és új játékos megy ki.

Írányíts szemmel! Kimegy egy játékos, a többiek pedig megegyeznek egy cselekvéssorban, amit majd elvégeztetnek a visszajövő játékosal, mégpedig kizárólag szemkontaktussal, illetve arcjátékkal. Az irányított játékos elkezd valamilyen tetszés szerinti cselekvéssort, a többiek pedig szemükkel és mosolygós, illetve morcos arckifejezéssel jelzik, hogy azt teszi-e, amit kell.

Az egész világ így csinálja. Egy játékos kimegy. A többiek megegyeznek egy határozószóban, például *türelmetlenül*, *méltóságteljesen* stb. A visszatérő játékos kérdéseket tesz fel valakinek (pl. *Hogyan mos autót az egész világ? Hogyan reggelizik az egész világ?*), aki szavak nélkül eljátssza az adott cselekvést, úgy, hogy az a kitalálandó határozószónak megfelelően (pl. „méltóságteljesen” mosson autót, reggelizzen). Akinél a kitaláló rájön a határozószóra, az megy ki a következő körben.

Tabu. Egy játékost kiküldünk. A bent maradók megállapodnak egy szóban (nehezíti a feladatot, ha gyakori szó) vagy egy hangban – ez a csoport koncentrációképességétől is függ –, ami „tabu” lesz. [Tabu: tiltott tárgy, cselekvés, szó egy adott kultúrában.] A visszatérő játékos beszélgetést kezdeményez a többiekkel, akik mindaddig szívesen válaszolnak, amíg a tiltott szót nem kell használniuk. Akkor testbeszéddel elutasítják a kérdezőt. A feladat kitalálni a tiltott jelet.

- Hogyan fejeztétek ki az elutasítást/a befogadást a játékokban? Milyen más eszközei lehetnek az elutasítás/befogadás kifejezésének?
- Milyen érzés volt, hogy nem tudtad, mikor teszel valamit jól, vagy mikor mondasz rosszat? Volt-e már valaki közületek hasonló helyzetben?
- Mi mindenből lehet megtudni, hogy egy közösségben mik a szokások, milyen viselkedéssel lehet beilleszkedni?

Karmesterjáték. Egy játékost kiküldünk. A többiek megegyeznek abban, ki lesz a karmester, aki majd mozdulataival irányítja a többieket. Bármilyen egy helyben végezhető mozgás megengedett. A visszaérkező játékos a kör közepére áll, és megpróbálja kitalálni, ki vezényel. Ha sikerül, helyet cserélnek, és a karmester lesz a következő megfigyelő.

Csoportosulj! A játékosok sétálgatnak a teremben. A játékvezető tapsol, mire megállnak, majd a vezető egy számra utaló mondatot, feladványt mond. (pl. Ennyi törpe lakott az erdei házikóban.) Ekkor a játékosoknak csoportot kell alkotniuk úgy, hogy egy csoportban csak annyian lehetnek, ahányas szám szerepelt a feladványban.

Bizalomjáték. A játékosok párokat alkotnak. A pár egyik tagja becsukja/beköti a szemét, és belekarol a társába. Partnere körbevezeti a teremben. Utána cserélődhetnek a párok, hogy mindkét szerepet megtapasztalják. Akadályokkal nehezíthetik a feladatot. Megpróbálhatják úgy is, hogy szóban irányítják egymást.

- Mi kell ahhoz, hogy egy vezető gördülékenyen irányítsa a többiek tevékenységét?
- Milyen az a vezető, akire rá mered bízni magadat?
- Szükséges-e mindig egy vezető a csoportos munkához, döntéshez?

Csak rám figyelj! Két játékos beszélget, miközben a harmadik megpróbálja magára vonni a figyelmüket. Nem szabad hozzájuk érnie, túl közel menni hozzájuk vagy hangoosan kiabálni (de integethet, bohóckodhat, érdekeseket mondhat). A nézők figyeljék, mikor veszik észre, hogy a párbeszéd megakad, vagy hogy a beszélgetők mimikáival, nevetéssel elárulják, hogy odafigyeltek a zavaró harmadikra.

Fekete-fehér, igen-nem. A játékosok körben ülnek. Egy játékos lesz a kérdező, aki bármit kérdezhet, és a többieknek gyorsan válaszolniuk kell rá, de úgy, hogy a *fekete, fehér, igen, nem* szavakat nem használhatják. A játékosok csak igazat válaszolhatnak. Aki hibázik vagy tétovázik, kiesik. Az nyer, aki legtovább benn marad, így ő lesz a következő kérdező.

- Mitől függött, hogy sikerült-e fenntartani a koncentrációt?
- Milyen esetekben kell meggondolnunk, hogy másokra hallgassunk-e?
- Milyen cselekvéseket nem hagynátok reagálás nélkül, vagy nem tennétek meg?
- Milyen esetek lehetségesek, amikor meg kell fontolnunk, hogyan mondjuk meg, amit gondolunk? Mi mindent veszünk figyelembe?

Megoldások

A Családok a világ más tájain c. feladat megoldásai (102. oldal)

1. Szudán, 2. Bhután, 3. Japán, 4. Kanada, 5. Kuvait, 6. Ecuador

Az Egy rém bonyolult család c. feladat megoldása (104. oldal)

1 – Dédi, 2 – Csepeli mama, 3 – Mama, 4 – Igazi papa, 5 – Mostohapapa, 6 – Keresztanya, 7 – Anyu élettársa, 8 – Anyu, 9 – Apu, 10 – Apu barátnője, 11, 12 – Unokatestvérek, 13 – Édestestvér. Hiányzik: Félédes testvér (a beszélő féltestvéréről nem derül ki, hogy apjának vagy anyjának a gyermeke).

A Női és férfi életutak c. feladat megoldásai (140. oldal)

1. Angela Merkel, 2. Teréz anya, 3. Semmelweis Ignác, 4. Brunsvik Teréz